

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND
Karistusõiguse osakond

Eget Kitsing

**TINGIMISI KARISTUSE MÕJUST SÕIDUKIT JOOBESEISUNDIS JUHTINUD
ISIKUTE ÕIGUSLIKULE KÄITUMISELE PÄRNU MAAKOHTU
KOHTUTOIMIKUTE ANALÜÜSI NÄITEL**

Magistritöö

Juhendaja

dr iur Silvia Kaugia

Tartu

2023

SISUKORD

SISSEJUHATUS	4
1. KARISTUSEST TINGIMISI VABASTAMISE OLEMUS, EESMÄRK, AJALOOLINE KUJUNEMINE JA KOHALDAMISE ALUSED EESTI KARISTUSÕIGUSES.....	10
1.1. Karistusest tingimisi vabastamise olemus ja eesmärk	10
1.2. Karistusest tingimisi vabastamise ajalooline kujunemine mujal ja Eestis.....	12
1.3. Karistusest tingimisi vabastamise kohaldamise alused Eesti karistusõiguses	15
1.3.1. Täielik ja osaline tingimisi vabastamine	18
1.3.2. Katseaeg ja selle rikkumine	20
2. SÕIDUKI JOOBES JUHTIMISE ÕIGUSLIK ISELOOMUSTUS	22
2.1. Ülevaade Eestis registreeritud liikluskuritegudest aastatel 2020-2022	22
2.2. Joobeseisundi mõiste Eesti õiguskorras ja joobeseisundi liigid	24
2.2.1. Joobeseisundi mõiste sisustamisest teistes õiguskordades ning joobeseisundi kasutamine enese kaitseks ning vastutusest vabastamiseks	27
2.3. Sõiduki joobes juhtimise õiguslik regulatsioon Eestis	31
2.4. Sõiduki joobes juhtimise kuritegude viimaste aastate karistuspraktika ja karistatud isikute retsidiivsus.....	34
3. PÄRNU MAAKOHTU PÄRNU KOHTUMAJA KOHTUTOIMIKUTE ANALÜÜS JA TULEMUSED	37
3.1. Uuringu eesmärk, meetodika ja valim	37
3.2. Uuringu tulemuste analüüs	38
3.3. Uuringu järeldused.....	54
KOKKUVÕTE	58
THE EFFECT OF A SUSPENDED SENTENCE ON THE LEGAL BEHAVIOUR OF PERSONS DRIVING A VEHICLE WHILE INTOXICATED ON THE EXAMPLE OF ANALYSIS OF COURT FILES OF PÄRNU COUNTY COURT	64
KASUTATUD MATERJALIDE LOETELU	71
Kirjandus.....	71

Artiklid.....	73
Normatiivmaterjalid.....	74
Kohtupraktika	75
LISA 1. ANALÜÜSI ALUSEKS OLNUD KRIMINAALASJADE NIMEKIRI.....	76

SISSEJUHATUS

Tingimisi karistuse instituuti kasutati juba 19. sajandi alguses. Kuigi tegemist on maailmas laialt levinud mõistega, leiab see siiani ühiskonnas palju kriitikat.¹

Tingimisi karistuse õiguslik käsitlus ja avalik arvamus sellest nähtusest lahknevad.² Õiguslikust vaatenurgast on tegemist olulise instituudiga, mis annab võimaluse süüdlast parandada ning kasvatada.³ Kuigi süüdlane ei pea reaalset vangistust kandma, peetakse seda siiski vabadusekaotuslikuks meetmeks⁴ – loogika seisneb katseaia määramises, millel on hoiatav mõju ehk kui katseaega rikkuda, tuleb süüdlasel siiski vangistust reaalselt kandma minna. Vastupidiselt õiguslikule positsioonile, on avaliku arvamus kohaselt tegemist instituudiga, mille korral õigusrikkuja pääseb kergemalt ehk ilma tõsiste tagajärgedeta oma teole.⁵ Karistusest tingimisi vabastamist ei peeta iseseisvaks karistusliigiks, vaid hoopis üheks karistuse individualiseerimise viisideks.⁶ Tingimisi vabastamisel tuleb arvestada kuriteo toimepanemise asjaolusid ning süüdlase isikut. Eeltoodu tähendab muuhulgas seda, et tingimisi vabastamine väljendab eelkõige kohtu usaldust süüdimõistetute suhtes.⁷ Kõlanud mõte ning seisukoht tunnustab ja toetab tegelikkuses avalikku arvamust, mille kohaselt tingimisi karistuse instituut päästab õigusrikkuja tagajärgedest ehk karistusest.

Üks avalikkusele enim silmatorkav ja vast ka kõneainet pakkuv on nn roolijoodikud ja nende põhjustatud liiklusõnnetustele reageerimine. Küllap on avaliku arvamus taga mõte, et kuidas saab usaldada kedagi, kes on seadust rikkunud, arvestades seda, kui palju joobeseisundis rooli istutakse ning kui palju õnnetusi juhtub just seetõttu, et roolis on olnud joobeseisundis isik. Lisandub veel mõte, et kuidas saab instituut süüdlast parandada ning kasvatada, kui ta reaalselt oma tegude eest ei vastuta.

Möödunud aastate liiklusülevaated näitavad selgelt, et alkoholi- ja narkojoobes juhte avastatakse igal aastal üsna palju ning numbrid püsivad suures pildis samad: 2018. aastal oli

---

¹ Warner, K., Spiranovic, C. Jurors' views of suspended sentences. – Australian & New Zealand Journal of Criminology 2014/1, No 47. - <https://journals-sagepub-com.ezproxy.utlib.ut.ee/doi/epub/10.1177/0004865813497731> (04.01.2023).

² *Ibidem.*

³ Rebane, I. Eesti NVS Kriminaalkoodeks. Komm vlj. Tallinn: Eesti Raamat 1980, lk 171-172.

⁴ Warner, K., Spiranovic, C.

⁵ *Ibidem.*

⁶ Pikamäe, P. KarS § 73/2.1. - Karistusseadustik. Komm vlj. 5.vlj. Tallinn: Juura 2021.

⁷ *Ibidem.*

see arv 6785, 2019. aastal 7154, 2020. aastal 6665, 2021. aastal 6006⁸ ning möödunud aastal pea 6600.⁹ Ka joobes sõidukijuhi osalusel toimuvate liiklusõnnetuste osatähtsus ei ole viimastel aastatel eriti muutunud.¹⁰ Aastatel 2018–2020 põhjustasid joobes juhid keskmiselt 10% inimkannatanuga liiklusõnnetustest.¹¹ Aastal 2021 toimus positiivne muutus ning protsent langes seitsmeni,¹² kuid 2022. aasta tõi jälle tõusu ning joobes juhid põhjustasid 8% inimkannatanuga liiklusõnnetustest.¹³ Kuigi viimasel paaril aastal on statistika järgi joobes juhtide arv mõnevõrra vähenenud, ei saa siiski asuda seisukohale, et olukord joobes sõidukijuhtide ning nende põhjustatud liiklusõnnetuste osas hea oleks.

Joobeseisundis sõiduki juhtimist ning joobes juhtide vastutust reguleerivad Eestis nii liikluseadus (LS) kui karistusseadustik (KarS). Samas tuleb sõiduki juhtimisse puutuvalt üksteisest eristada lubatud alkoholi piirmäära ületamist ja joobeseisundit.¹⁴ Niisiis reguleerib liikluseadus juhtumeid, mil tegemist on lubatud alkoholi piirmäära ületamisega (väärtegu) ning karistusseadustik juhtumeid, mil isik on joobeseisundis (kuritegu) LS § 69 lg 2 mõttes. Kahe seaduse vahel valimise vaheteo puhul on määravaks alkoholisisaldus veres või väljahingatavas õhus.¹⁵ Lubatud alkoholi piirmäära ületamise korral karistatakse juhti LS § 224 alusel. Joobeseisundis mootorsõiduki juhtimise korral karistatakse juhti aga KarS § 424 alusel. Kui väärtegu korral karistatakse juhti kas rahatrahviga (kuni 300 trahviühikut¹⁶), sõiduki juhtimisõiguse äravõtmisega (kuni aasta) või arestiga (kuni 30 päeva) ning seda olenevalt alkoholisisalduse suuruselt, siis kuritegu korral karistatakse juhti rahalise karistusega (kolmkümmend kuni viissada päevamäär, mis arvutatakse süüdlase keskmise päevasissetuleku alusel), vangistusega (kuni 4 aastat, kui on korduv) ning teatud juhtudel määratakse ka lisakaristus sõiduki juhtimise õiguse äravõtmise näol (alates kolmest kuust).¹⁷

Huvitav on märkida, et tingimisi karistust määratakse KarS § 424 sätestatud kuritegu ehk sõiduki juhtimise eest joobeseisundis üsna kõrge protsendi ulatuses arvestades teo ohtlikkust.

---

⁸ Transpordiamet, Politsei- ja Piirivalveamet. Liiklusaasta ülevaade 2021. - <https://www.transpordiamet.ee/liiklusaasta-2021> (19.03.2023)

⁹ Transpordiamet, Politsei- ja Piirivalveamet. Liiklusaasta ülevaade 2022. - <https://www.transpordiamet.ee/liiklusaasta-ulevaade-2022#joobes-juhtimine> (19.03.2023)

¹⁰ Transpordiamet, Politsei- ja Piirivalveamet. Liiklusaasta ülevaade 2021. - <https://www.transpordiamet.ee/liiklusaasta-2021> (19.03.2023)

¹¹ *Ibidem.*

¹² Justiitsministeerium. Kuritegevus Eestis 2021. Liikluskuriteod. - https://www.kriminaalpoliitika.ee/kuritegevus2021/liikluskuriteod_page.html (22.04.2023)

¹³ Justiitsministeerium. Kuritegevus Eestis 2022. Liikluskuriteod. - [Liikluskuriteod - Kuritegevus 2022 \(kriminaalpoliitika.ee\)](https://www.kriminaalpoliitika.ee) (22.04.2023)

¹⁴ Pikamäe, KarS § 424/8.1.

¹⁵ *Ibidem.*

¹⁶ Trahviühik on rahatrahvi baassumma, mille suurus on 4 eurot.

¹⁷ Karistusseadustik. - RT I, 06.01.2023, 4.

Justiitsministeeriumi 2022. aasta kriminaalpoliitika lühianalüüs joobes sõidukijuhtimise kohta näitab, et keskmiselt määrati kohtute peale tingimisi karistust konkreetse paragrahvi puhul (2021. aastal) KarS § 73 lg 1 alusel 52% ning KarS § 74 lg 1 alusel 29%. Numbrid näitavad, et tingimisi karistust määrati 2021. aastal KarS § 424 sätestatud kuriteo eest keskmiselt üle 80% kordadest.¹⁸ Alles see oli, kui prokuratuuri aastaraamatus (2017) säras suurelt pealkiri: „Sõna „tingimisi“ kuulevad roolijoodikud üha harvem“.¹⁹ Lisaks eeltoodule võttis Riigikogu 2017. aasta juunikuus vastu seaduse, millega karmistati karistust sõiduki joobes juhtimise osas.²⁰ Erilist tähelepanu pöörati selle seadusega korduvrikkumiste vältimisele. Kuigi tendents ja eesmärk oli selline, siis tuleb tõdeda, et statistika näitab muud ning sõiduki joobeseisundis juhtimise eest tingimisi karistuse määramine on pigem reegel kui erand.

Käesolevas magistritöös keskendutaksegi joobes juhtide karistusest tingimisi vabastamise kohaldamise alustele Eesti karistusõiguses ja selle mõjule karistatud isikute edasisele käitumisele. Tingimisi karistuse mõju sõidukit joobeseisundis juhtinud isikute õiguslikule käitumisele on vaja uurida juba ainuüksi avalikkuse rahustamiseks – kuni avalikkus arvab, et tingimisi karistuse määramise puhul pääseb süüdlane karistusest kergemalt, toimuvad ka süüteod. Teemat tuleb uurida ka seepärast, et tingimisi karistus peaks idee poolest vähendama joobes sõidukijuhtide koguarvu ning nende tõttu toimuvaid liiklusõnnetusi. Statistika kohaselt on aga numbrid siiani üsna kõrged. Eeltoodust kasvavad välja ka töö eesmärk ja hüpoteesid.

Magistritöö eesmärgiks on välja selgitada, kas joobes juhtide karistusest tingimisi vabastamine on olnud mõjus antud teo retsidiivsuse mõttes. Et eeltoodud küsimusele vastata analüüsib autor kohtutoimikuid eesmärgiga välja selgitada, kas tingimisi karistatud joobes juhid on peale karistuse saamist pannud toime samaliigilise õiguserikkumise või mitte ning kas tingimisi karistuse instituut on täitnud enda ülesannet parandada ning kasvatada süüdlast. Kuigi karistusseadustiku kommenteeritud väljaandest või Riigikohtu ametlikest seisukohtadest ei tule välja tingimisi karistuse instituudi otsesed ülesanded (näiteks süüdlase parandamine ning kasvatamine) saab selle tuletada järgides teisi põhimõtteid. Näiteks on öeldud, et tingimisi karistuse puhul on tegemist vangistuse alternatiiviga, mille eesmärk on

---

¹⁸ Ahven, A., Tüllinen, K. Joobes sõidukijuhtimise analüüs: karistuspraktika ja selle mõju süüdlaste hilisemale retsidiivsusele. Kriminaalpoliitika lühianalüüs Nr 9/2022. Justiitsministeerium, lk 8. - https://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/analuus_kars_ss_424_karistuspraktikast.pdf (22.04.2023).

¹⁹ Liiva, T. Sõna „tingimisi“ kuulevad roolijoodikud üha harvem“. – Prokuratuuri aastaraamat 2017. - [Sõna "tingimisi" kuulevad roolijoodikud üha harvem | Prokuratuur](#) (22.04.2023).

²⁰ Karistusseadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seadus (suhtumise karmistamine sõiduki joobes juhtimisse). - RT I, 07.07.2017, 1.

vältida reaalse vangistuse kohaldamist selle kahjulike mõjude tõttu.²¹ Vangistus on aga kõige rangem ning kahjulikum karistusliik, mida Eestis isikule saab kohaldada. Karistuse liigi puhul on kohtul aga õigus arvestada eripreventiivse eesmärgina karistuse kohaldamisel võimalust mõjutada süüdlast edaspidi hoiduma süütegude toimepanemisest (nn süüdlase parandamine ja kasvatamine).²² Näiteks karistuse osalise tingimisi vabastamise puhul taotletaksegi eripreventatiivset eesmärki anda isikule (kelle täielik karistuse kandmisest vabastamine pole tema teost lähtuva süü suuruse ja isikuomaduste tõttu põhjendatud), lühiajalise karistusega tõsine hoiatus.²³ Hoiatus annab süüdlasele aga motivatsiooni süütegusid rohkem mitte toime panna. Järelikult võib asuda seisukohale, et ka tingimisi karistuse ülesandeks on ühel või teisel määral süüdlase parandamine ja kasvatamine. Sellist seletust ning seisukohta toetas ka varem kehtinud Eesti NSV Kriminaalkoodeks. Lisaks tuleb vastata küsimusele, kas instituudi kasutamine karistuse määramisel on olnud abistavaks meetmeks kuritegevuse vastu võitlemisel või on pigem tegemist vahendiga, mis annab süüdlasele julgust juurde kuriteo toimepanemisel. Eeltoodust kooruvadki välja magistritöö hüpoteesid, milleks on:

- 1) karistusest tingimisi vabastamise instituut parandab süüdlast;
- 2) karistusest tingimisi vabastamise instituut aitab ära hoida uusi samaliigilisi kuritegusid.

Autor püstitab järgmised uurimisküsimused:

- 1) kas tingimisi karistatud joores juhid on peale karistuse saamist pannud toime samaliigilise õiguserikkumise või mitte;
- 2) kas tingimisi karistuse instituut on täitnud oma ülesannet parandada ning kasvatada süüdlast.

Magistritöö koosneb kolmest peatükist. Esimene peatükk käsitleb karistusest tingimisi vabastamise olemust ning eesmärki, ajaloolist kujunemist nii Eestis kui mujal maailmas ning karistusest tingimisi vabastamise kohaldamise aluseid Eesti karistusõiguses.

Kuivõrd töös keskendutakse tingimisi karistuse mõjule ning antakse hinnang mootorsõidukit joobeseisundis juhtinud isikute õiguslikule käitumisele, avatakse töö teises peatükis joobeseisundi mõiste ning tuuakse välja selle liigid. Lisaks toob autor välja, kuidas

---

²¹ Pikamäe, KarS § 73/1.1.

²² Sootak, KarS § 56/16.

²³ RKKKo 3-1-1-41-04, p 9.

sisustatakse joobeseisundi mõistet teistes õiguskordades. Seejärel teeb autor ülevaate mootorsõiduki joobes juhtimise õiguslikust regulatsioonist Eestis.

Magistritöö kolmas peatükk käsitleb empiirilist uurimust, mille käigus töö autor analüüsis Pärnu Maakohtu Pärnu kohtumaja 2020.-2022. aasta kohtutoimikuid seonduvalt KarS §-ga 424 (mootorsõiduki, maastikusõiduki ja trammi juhtimine joobeseisundis). Kõnealuses peatükis esitatakse uuringu eesmärk, meetodika ja valim ning uuringu tulemuste analüüsi pinnalt tehtud järeldused. Lõpetuseks on töö autor esitanud omapoolsed ettepanekud seonduvalt karistusest tingimisi vabastamise rakendamisega. Võrreldes eelnevates peatükkides läbi viidud teoreetilise analüüsiga, võimaldavad kohtutoimikute analüüsi tulemused anda vastused töös esitatud uurimisprobleemidele praktilisel tasandil.

Kriminaaltoimikuid tuleb eraldi analüüsida, kuivõrd ainuüksi kohtuotsuse pinnalt ei ole võimalik teha paikapidavaid järeldusi, sealhulgas ei ole võimalik ainuüksi otsuse pinnalt tuvastada kõiki isikut ja kuriteo toimepanemist iseloomustavaid asjaolusid. Et realiseerida uuringu eesmärki tuleb lisaks otsusele analüüsida ka süüdlase karistusregistrit, protokolle, ettekandeid, mida kohtutoimik võib sisaldada. Pärnu kohtumaja osutus valituks, sest varasemalt ei ole joobes juhtimise kuritegusid KarS § 424 mõttes ning karistusest tingimisi vabastamise mõju kohtumaja kohtupraktikas uuritud. Lisaks nimetatule mängis uuringu piirkonna valimisel olulist rolli ka asjaolu, et töö autor elab Pärnus ja on varasemalt Pärnu kohtumajas töötanud.

Töö kirjutamisel on kasutatud nii ajaloolist, kvalitatiivset kui ka kvantitatiivset uurimismeetodit. Ajaloolise uurimise käigus on analüüsitud tingimisi karistuse kujunemislugu, kvalitatiivse uurimise käigus on analüüsitud erialakirjandust, õigusakte ning õigusaktide seletuskirju ning kvantitatiivse uurimise käigus analüüsiti Pärnu Maakohtu Pärnu kohtumaja 2020.-2022. aasta kohtutoimikuid seonduvalt karistusseadustiku §-ga 424.

Magistritöö esimene ja teine peatükk tuginevad peamiselt inglise- ja eestikeelsele õiguskirjandusele ning Eesti õigusaktidele. Kolmas peatükk põhineb kohtutoimikutest saadud andmete analüüsil.

Magistritöö autor tänab oma juhendajat Silvia Kaugiat, kelle kommentaarid, suunised ja tähelepanekud olid autorile magistritöö koostamisel suureks abiks. Samuti tänab töö autor Pärnu Maakohtu Pärnu kohtumaja vanemarhivaar Helja Oravat kiire ja meeldiva koostöö eest.

Tööd iseloomustavad märksõnad on: *joobes juhtimine, tingimisi karistus, katseaeg, karistusõigus, retsidiivsus.*

1. KARISTUSEST TINGIMISI VABASTAMISE OLEMUS, EESMÄRK, AJALOOLINE KUJUNEMINE JA KOHALDAMISE ALUSED EESTI KARISTUSÕIGUSES

1.1. Karistusest tingimisi vabastamise olemus ja eesmärk

Vähemuse arusaama kohaselt kujutab karistusest tingimisi vabastamine endast sõltumatut sanktsiooni, mis täidab samaaegselt mitmeid erinevaid ülesandeid. Põhimõtteliselt on tegemist karistusega, sest ta kuulutatakse välja süüdimõistvas kohtuotsuses vabadusekaotuse kui põhikaristusena (süüdimõistetut peetakse pärast kohtuotsuse jõustumist karistatuks).²⁴ Teisalt võib väita, et tegemist on mittekaristuslikku tüüpi kasvatus- või mõjutusvahendiga, kuivõrd karistusest tingimisi vabastamisega kaasnevad süüdimõistetule mitmed kohustused ja järelevalve.²⁵ Eelnevast võib teha järelduse, et karistusest tingimisi vabastamise instituudi puhul on tegemist komplektiga karistusest ning selle mõistmisest ja täideviimisest.

Professor Ilmar Rebane (1912-1995) oli üks neist, kelle sulest ilmus 1980. aastal Eesti NSV Kriminaalkoodeksi kommenteeritud väljaanne. Temal oli au anda kommentaarid karistusest vabastamise, sh tingimisi süüdimõistmise kohta. Sellel ajal peeti tingimisi süüdimõistmist või karistusest tingimisi vabastamist (kellele mis) mõjusaks meetmeks kuritegevusega võitlemisel – arvati koguni, et selle abil on võimalik saavutada karistuse eesmärgid, kusjuures karistuse eesmärkideks peeti süüdimõistetute parandamist ja ümberkasvatamist.²⁶ Leiti, et kui instituuti õigesti rakendada, avaldab see suurt kasvatuslikku ja hoiatavat mõju.²⁷

Kuigi palju tänaseks muutunud ei ole. Komplekt karistusest ja selle täideviimisest säilib. Süüdimõistetule on kohtuotsusega määratud vangistus, kuid tal on võimalus karistuse täideviimist vältida, kui ta hästi käitub ning teatud tingimustele allub. Kuivõrd hästi käitumine hõlmab endas ka edasisest kuritegevusest hoidumist, siis võib asuda seisukohale, et karistusest tingimisi vabastamise instituut ongi mõeldud eelkõige süüdlast parandama ning kasvatama.

---

²⁴ Jescheck, H-H. Lehrbuch des Strafrechts. Allgemeiner Teil. Berlin, 1988, S. 784-786 (viidatud Sootak, J. Tingimisi vabadusekaotus. – Eesti kriminaalõiguse arenguteedest. Artiklite kogumik. Koost. J. Sootak, Tartu 1997, lk 75).

²⁵ *Ibidem*.

²⁶ Rebane, I. Eesti NVS Kriminaalkoodeks. Komm vlj. Tallinn: Eesti Raamat 1980, lk 171-172.

²⁷ *Ibidem*, lk 171.

Eesti karistussüsteem näeb karistusest tingimisi vabastamist eelkõige vangistuse alternatiivina, mille eesmärk on hoiduda reaalse vangistuse kohaldamisest selle kahjulike mõjude tõttu.²⁸ Vangistuse ehk vabadusekaotuse kahjulikkus seisneb näiteks: 1) perekondlike või sõprussuhete katkemises/nõrgenemises, 2) humaansuse kadumises – vangistusega karistatut koheldakse ühiskonnas teisiti, 3) erialaste oskuste vähenemises ning 4) elujõu nõrgenemises – harjutakse vanglaeluga, mis pakub vähest ettevõtlikust.²⁹ Lisaks võib vabadusekaotus laastavalt mõjuda isiksusele ja vaimsele tervisele üldiselt.³⁰ Seejuures tuleb tähele panna, et tingimisi vangistus ei ole siiski iseseisev karistusliik nagu võib tunduda, vaid selleks on ikkagi vastav põhikaristus – reaalne vangistus või rahaline karistus.³¹ Järelikult tuleb karistusest tingimisi vabastamist vaadelda kui ühte karistuse individualiseerimise viisi.³² Süüdimõistetud vabastamine tingimisi tähendab, et talle antakse katseaeg. Katseaeg on ajavahemik, kus uue kuriteo toimepanemine toob kaasa ka eelmise kandmise. Täpsemalt, karistusseadustik näeb ette ühe kuni viie aastase katseaja.³³ Kui isik selle aja jooksul paneb toime uue kuriteo, siis tähendab see seda, et talle eelnevalt mõistetud karistus pööratakse täitmisele koos uue mõistetud karistusega. Eelnevalt kirjeldatud rakendatakse meie karistusseadustikus nõ lihtvormi ehk KarS § 73 puhul – katseaeg tähendab sellisel juhul kohustust mitte panna sel ajal toime uut kuritegu. KarS § 74 ehk kvalifitseeritud vormi korral allutatakse süüdimõistetud katseajal lisaks veel käitumiskontrollile, mis tähendab, et isik peab täitma kontrollnõudeid ehk teatud kohustusi. Kui nõudeid rikutakse või pannakse toime uus kuritegu, siis on võimalus, et määratakse täiendavad kohustused või pööratakse mõistetud karistus täitmisele.

Kokkuvõtlikult võib sedastada, et tingimisi karistuse näol on tegemist vahendiga, mis püüab vabadusekaotuse rakendamist minimeerida selle kahjulike mõjude tõttu. Seetõttu saab väita, et karistusest tingimisi vabastamise olemus ja eesmärk ühtivad – tegemist on nõ ühtse meetmega, mis aitab ära hoida isiku õigusseisundi kõige tõsisemat riivet ehk vabadusekaotust. Jah, vabadusekaotusest ei saa küll mööda vaadata, kuid reageerida saab pehmemalt andes süüdimõistetule võimaluse ennast esialgu parandada, st karistusest küll vabastatakse, aga see ei tähenda, et süüdimõistetud karistusest prii oleks – tal tuleb siiski vaeva näha ning näidata, et

---

²⁸ Pikamäe, KarS § 73/1.1.

²⁹ Leder, H.-C. Freiheitsentziehende Sanktionen und alternative Perspektiven. – Behandlungsvollzug – Evolutionäre Zwischenstufe oder historische Sackgasse. Frankfurt/M, 1987, lk 290-297 (viidatud: Sootak, J. Vabadusekaotuse alternatiivid – erand või reegel? – Eesti Jurist 1994, nr 5, lk 11).

³⁰ Sootak, J., Pikamäe, P., Kiris, R. Sanktsiooniõigus. Tallinn: Juura 2017, lk 104.

³¹ RKKKo 3-1-1-40-04 p 8.

³² RKKKo 3-1-1-116-12, p 11.

³³ Karistusseadustik. - RT I, 28.04.2022, 27.

on võimeline ennast kokku võtma. Teisiti võib seda kutsuda „käsi peseb kätt“ olukorraks – kohus vabastab karistuse kandmisest, vastutasuks tuleb olla seadusekuulekas.

1.2. Karistusest tingimisi vabastamise ajalooline kujunemine mujal ja Eestis

Juba XIX sajandi alguses leiti, et uusajal keskaegseid kehakaristusi³⁴ edukalt asendanud vabadusekaotus ei ole universaalseks põhikaristuseks – eelkõige jõuti veendumusele, et vabadusekaotus, eriti selle lühiajaline vorm ei ole pikas perspektiivis kõige sobivamaks karistuseks.³⁵ Leiti, et lühiajaline vabadusekaotus vangistuse näol ei suuda avaldada süüdimõistetule vajalikku positiivset mõju.³⁶ Saksa õigusteadlane Franz von Liszt on selgitanud seda seisukohta järgnevalt: „Noorele uljaspeale mõjub paar päeva vanglat enamasti pigem kahjulikult kui kasulikult, kuna pikemaajaline karistus võib noorest kurjategijast teha veel tubli inimese.“³⁷ Ka kriminaalõiguse sotsioloogiline suund jõudis hiljem järeldusele (mis muuhulgas kiideti koheselt heaks), et sanktsioonisüsteemis puudub seaduserikkuja resotsialiseerimist soodustav ja „sotsiaalkonstruktiiвне, mõjutatavale süüdimõistetule tegelikult toimiv karistusvahend“.³⁸ Seetõttu hakatigi looma uut sanktsioonisüsteemi, mille üheks olulisemaks osaks kujunes vabadusekaotuse mõistmine tingimisi.

Tingimisi vabadusekaotus leidis esimesena kõneainet 1830. aastal USA-s.³⁹ Kuigi instituudist oldi kõneletud, sai seadusandlik areng alguse alles 1887. aastal, kui Inglismaal võeti vastu nn seadus esmarikkujate katseaja kohta.⁴⁰ Angloameerika õigussüsteemis tuntakse tingimuslikku vabadusekaotust pigem *probatsioonina* mille järgi isik küll tunnistatakse süüdi, kuid karistust ei määrata.⁴¹ Mandri-Euroopa (vanasti tuntud ka kui Kontinentaal-Euroopa) õigusruumis levis tingimisi vabadusekaotus ehk *sursis*, mis sisuliselt tähendab seda, et isik tunnistatakse kuriteos süüdi ning talle mõistetakse ka karistus, kuid seda karistust ei pöörata täitmisele, kui süüdimõistetud järgib vabaduses olles teatud tingimusi.⁴² Süsteem sai 1888. aastal hoo sisse

---

³⁴ Kehakaristuse all võib mõista nn ihunuhtlust, kepikaristust.

³⁵ Sootak, J. Tingimisi vabadusekaotus. – Eesti kriminaalõiguse arenguteedest. Artiklite kogumik. Koost. J. Sootak. Tartu 1997, lk 71.

³⁶ *Ibidem*, lk 71.

³⁷ Liszt, F. Die Kriminalität der Jugendlichen. – Strafrechtliche Aufsätze und Vorträge. Berlin, 1905. Bd. 2, lk 339 (viidatud: Sootak, J. Vabadusekaotuse alternatiivid – erand või reegel? – Eesti Jurist 1994, nr 5, lk 11).

³⁸ Lackner, K. Die Strafaussetzung zur Bewährung und die bedingte Entlassung. – Juristenzeitung, 1953, nr 14/15, S 428-432 (viidatud: Sootak, J. Tingimisi vabadusekaotus. – Eesti kriminaalõiguse arenguteedest. Artiklite kogumik. Koost. J. Sootak. Tartu 1997, lk 72).

³⁹ Sootak, J., Pikamäe, P., Kiris, R. Sanktsiooniõigus, lk 196.

⁴⁰ *Ibidem*.

⁴¹ *Ibidem*.

⁴² Sootak, J., Pikamäe, P., Kiris, R. Sanktsiooniõigus, 196.

Belgias ning seejärel juba 1891. aastal Prantsusmaal.⁴³ Teisiti võib öelda, et selle prantsuse-belgia süsteemi järgi lükatakse karistuse täitmine tingimisi (ehk teatud tingimustel) edasi.⁴⁴ Nimetatud kahest süsteemist on hoopis teistsuguse tähendusega tingimisi süüdimõistmine Rootsi karistusõiguses.⁴⁵ Kui algselt süsteem 1906. aastal kasutusele võeti, siis sarnanes see teistega – tingimisi karistus oli liidetud reaalse karistusahvardusega, kuid peale karistusõigusreformi 1962. aastal sai tingimisi karistamine Rootsis hoopis teistsuguse tähenduse.⁴⁶ Nimelt saab süüdimõistetut kohtus sisuliselt vaid laita, millega käib kaasas kaheaastane kohustus hüvitada kuriteoga tekitatud kahju lisaks enda korralikule ülalpidamisele.⁴⁷ Kui aga kohustusi rikutakse, määrab kohus uue karistuse.⁴⁸ Kui võrrelda omavahel Mandri-Euroopa ning Angloameerika süsteeme, siis võib viimast pidada inimlikumaks, sest isikut ei sildistata häbistavana mõjuva karistusega. Samas võib süsteem tekitada mõnevõrra pingeid, kuivõrd süüdlasel puudub ettekujutus, milline karistus teda oodata võib, kui ta probatsiooni ehk katseaega ei läbi. Inimesena valiks autor aga Rootsi variandi, sest see tundub kolmest kõige leebem.

Eestis kasutatakse ning otsustati *sursis* instituut (samuti prantsuse-belgia süsteemi alusel) esmakordselt kasutusse võtta juba 1920. aastal – selleks kehtestati eraldi seadus, mis võeti vastu 02.07.1920 ning mis leidis laiemat kajastust 16. augustil 1920. aastal ilmunud Riigi Teatajas.⁴⁹ *Sursis* toodi sisse ka 26. märtsil 1929. aastal vastu võetud kriminaalseadustikku.⁵⁰ Võrreldes 2. juuli 1920.a seadust ning 1929.a kriminaalseadustikku tingimisi karistuse osas, siis erinevusi on mitmeid. 1920.a seadus nimetas tingimisi karistamist „tingimisi süüdlaseksmõistmiseks“⁵¹, 1929.a KrS nimetas tingimisi karistamist aga „karistuse kandmisest tingimisi vabastamiseks“⁵². Samuti langesid 1929. aasta kriminaalseadustikust välja paragrahvid, mis sisaldasid protsessi ja täitmise määrusi, näiteks 1920. aasta seaduses toodud § 2, mille kohaselt peab kohtuotsus isiku tingimisi süüdlaseks mõistmise kohta olema motiveeritud. 1929. aasta kriminaalseadustiku järgi kohaldata tingimisi karistamist juhul, kui isik ei ole varasemalt karistatud sunnitööga, vanglaga või kui tingimisi vabastamine

---

⁴³ *Ibidem*.

⁴⁴ Saarmann, K., Matto, K. Kriminaalseadustik. Komm vlj. Tallinn: Autorite Kirjastus 1937.

⁴⁵ Sootak, J., Pikamäe, P., Kiris, R. Sanktsiooniõigus, lk 197.

⁴⁶ *Ibidem*.

⁴⁷ Sootak, J. Kriminaalpoliitika. Tallinn: Juura 2015, lk 167.

⁴⁸ *Ibidem*.

⁴⁹ Sootak, J., Pikamäe, P., Kiris, R. Sanktsiooniõigus, lk 197.

⁵⁰ *Ibidem*.

⁵¹ Seadus tingimisi süüdlaseksmõistmise kohta. – Riigi Teataja 1920, nr 119/120.

⁵² Saarmann, K., Matto, K. Kriminaalseadustik koos maksmapanemise seadusega ja distsiplinaarseadustik. Tallinn: Autorite Kirjastus 1934, lk 15.

parandaks süüdlast ehk mõjuks süüdlasele nii positiivselt, et ta kuritegusid enam toime ei paneks.⁵³

Pärast teist maailmasõda ning peale Nõukogude Venemaa okupatsiooni algust Eestis 1940. aastal, võeti Eestis kasutusele Vene Nõukogude Föderatiivse Sotsialistliku Vabariigi 1926. aasta kriminaalkodeks.⁵⁴ Tingimisi süüdimõistmine sisaldus koodeksi kuuendas jaos ning seda kohaldati juhul, kui süüdimõistetud ei olnud nii ohtlik, et teda peaks teistest kodanikest eraldama.⁵⁵ Samas sätestati tingimus, mille kohaselt otsust ei täideta vaid juhul, kui süüdimõistetud ei pane toime uut, vähemalt sama rasket kuritegu kohtu määratud tähtaja jooksul.⁵⁶ Vene NFSV kriminaalkodeks kaotas kehtivuse 1961. aastal, kui jõustus Eesti Nõukogude Sotsialistliku Vabariigi kriminaalkodeks.⁵⁷

Eesti NSV kriminaalkodeksis sisaldus tingimisi karistus (täpsemalt tingimisi süüdimõistmine) eraldi 5. peatükis. Tingimisi süüdimõistmise eelduseks oli kohtu veendumus, arvestades kuriteo toimepanemise asjaolusid ning süüdlase isikut, et mõistetud karistuse ärakandmine süüdlase poolt ei ole otstarbekas.⁵⁸ Otstarbekuse all mõeldi eelkõige seda, et süüdimõistetud parandamine ja ümberkasvatamine on saavutatav muude mõjutusvahenditega.⁵⁹ Tingimisi süüdimõistmise puhul ei pöörata kohtuotsust täitmisele, kui isik ei pane katseajal toime uut kuritegu ning näitab, et teda saab usaldada.⁶⁰ ENSV kriminaalkodeks kaotas kehtivuse 1992. aastal, kui jõustus Eesti Vabariigi kriminaalkodeks.⁶¹

Ka Eesti Vabariigi kriminaalkodeksis sisaldus tingimisi karistus 5. peatükis. Sarnanes see suure osas eelmisele koodeksile, vähemalt mis puudutab kohtu veendumust ning otstarbekuse küsimust. Suurim erinevus seisnes ilmselt kriminaalhooldaja instituudi kasutusele võtmises. Eesti NSV KrK § 48¹ andis kohtule küll võimaluse lükata mõistetud vabadusekaotuse täitmine edasi ühest kuni kahe aastani, pannes süüdimõistetule kohustusi,

---

⁵³ *Ibidem*, lk 15-16.

⁵⁴ Veiser, M-L. Eesti kriminaalõiguse üldosa reform kahekümnendal sajandil võrdleva analüüsi peeglis. Tartu: Halo Kirjastus 2006, lk 15.

⁵⁵ VNFSV kriminaalkodeks: muudatustega kuni 15. novembrini 1940. ENSV Kohtu rahvakomissariaat. Tallinn: Riigi Trükikoda 1940, lk 25.

⁵⁶ *Ibidem*, lk 25.

⁵⁷ Veiser, M-L. Eesti kriminaalõiguse üldosa reform kahekümnendal sajandil võrdleva analüüsi peeglis. Tartu: Halo Kirjastus 2006, lk 17.

⁵⁸ Eesti NSV Kriminaalkodeks: ametlik tekst muudatuste ja täiendustega seisuga 1. juuni 1990. Tallinn: Olion 1990, lk 45.

⁵⁹ Rebane, I. Eesti NVS Kriminaalkodeks. Komm vlj. Tallinn: Eesti Raamat 1980, lk 171.

⁶⁰ Eesti NSV Kriminaalkodeks: ametlik tekst muudatuste ja täiendustega seisuga 1. juuni 1990. Tallinn: Olion 1990, lk 45.

⁶¹ Veiser, M-L. Eesti kriminaalõiguse üldosa reform kahekümnendal sajandil võrdleva analüüsi peeglis. Tartu: Halo Kirjastus 2006, lk 20.

kuid samas ei eristanud see koodeks piisavalt selgelt kontrollnõudeid ja kohustusi ning muuhulgas ei olnud tollal olemas veel kriminaalhooldussüsteemi.⁶²

Eestis on kehtinud kolm kriminaalkoodeksit: kõik need koodeksid sisaldasid tingimisi karistamist. Võib väita, et ajas see instituut muutus täielikumaks ning saadi aina rohkem aru, et tingimisi süüdimõistmine on efektiivne vahend kuritegevusega võitlemisel. Aastal 2002 jõustus Eestis karistusseadustik ning ei olnud isegi võimalust, et tingimisi karistamine seal ei sisalduks – oli ju see instituut tegelikult Eestis kasutusel juba 1920. aastal, lihtsalt mitte nii täiuslikus võtmes. Karistusest tingimisi vabastamine säilitas 2002. aastal jõustunud karistusseadustikus oma koha 5. peatükis. Kriminaalkoodeksiga võrreldes oli muudatusi palju. Tähtajalise vangistuse ärakandmise kõrvale lisandus veel rahaline karistus, mis puudutab otstarbekuse hindamist kohtu poolt.⁶³ Samuti määrati, et mõistetud vangistust või rahalist karistust on võimalik jätta nii osaliselt kui täielikult täitmisele pööramata jne.⁶⁴

Autorile jääb mulje, et karistusest tingimisi vabastamise kujunemine Eesti karistusõiguses on tulnud ilma suuremate takistusteta. Tingimisi karistamise kohaldamine oli juba siis maailmas laialdaselt levinud, kui Eesti esmakordselt selle instituudi ise kasutusele võttis. Seega ei olnud raske seda enda õigusesse mahutada. Vene vägede võimu all olemine seda samuti ei takistanud. Sedavõrd moodsat karistussüsteemi ei saanud jätta kõrvale ükski riik. Võib isegi väita, et erinevad kriminaalkoodeksid, mis Eestis kasutusel olid, aitasid ajaloolisele kujunemisele kaasa ning tegid karistusest tingimisi vabastamise instituudi võtmise Eesti karistussüsteemi veelgi lihtsamaks.

1.3. Karistusest tingimisi vabastamise kohaldamise alused Eesti karistusõiguses

Vastavalt KarS §-dele 73 ja 74 on karistusest tingimisi vabastamise alus kuriteo asjaolud ning süüdlase isik, mis iseseisvalt või koostoimes muudavad põhikaristuse faktilise ärakandmise otstarbetuks.⁶⁵ Kas vabastamine on otstarbekas või põhikaristuse ärakandmine otstarbetu, on suuresti kohtuniku diskretsiooniotsus.⁶⁶ Karistusest tingimisi vabastamata jätmist ei pea kohtuotsuses eraldi põhistama, samas peab olema jälgitav, milliseid asjaolusid arvestab kohus karistust mõistes ning milliseid süüdlast sellest tingimisi vabastades, st süüdlast karistusest

⁶² Sootak, J., Pikamäe, P. Kriminaaltäitevõigus. Tallinn: ILO 2001, lk 129.

⁶³ Karistusseadustik. - RT I 2002, 86, 504.

⁶⁴ *Ibidem*.

⁶⁵ Ginter, J., Kruusamäe M., Sootak, J. Eesti karistuspoliitika: vabadusekaotuslikud karistused. Üleminek totalitaariiklikust karistusõigusest õigusriiklikku karistusõigusesse. Tallinn: Juura 2004, lk 49.

⁶⁶ *Ibidem*, lk 49.

tingimisi vabastades peab olema veenvalt põhjendatud kuriteo asjaolude või süüdlase isikut iseloomustavate tunnuste omapära.⁶⁷

Kuriteo toimepanemise asjaolude analüüsimisel ning arvestamisel tuleb kõigepealt hinnata kuriteo raskust. Abiks kohtule on eriosa sanktsioonis välja toodud karistumäär, mille puhul seadusandja on andnud hinnangu ühe või teise kuriteo ohtlikkusele, aga ka kohtu enda poolt kindla kuriteo eest mõistetud karistuse liik ja määr. Karistuse liik ja määr kujuneb patustaja süü suuruse järgi, mida hinnatakse KarS § 56 alusel ning §-des 57-58 karistust kergendavaid ja raskendavaid asjaolusid silmas pidades. Karistusest tingimisi vabastamine on õigustatud ja tuleb kõne alla enim, kui kuriteo toimepanemisel esines mitu kergendavat asjaolu korraga. Samas ei ole välistatud tingimisi vabastamine ka juhul, kui esineb vaid üks kergendav asjaolu. Kohtul tuleb igal juhul esitada põhjendused, mis kõnelevad vabastamise kasuks – seda juhul, kui esinevad nii süüdlase karistust kergendavad kui raskendavad asjaolud.⁶⁸ Samad põhimõtted olid kasutusel juba ka Eesti NVS Kriminaalkoodeksi ajal, mis näitab jällegi, et tegelikult oli karistusest tingimisi vabastamise instituut juba siis üsna levinud ning läbimõeldud. Lisaks tuleb kuriteo toimepanemise asjaolude arvestamisel kohtul lähtuda põhimõttest, et karistusest tingimisi vabastatu katseaeg peab olema mõistetud vangistusest pikem. See tähendab, et karistusest ei saa vabastada süüdlast, kellele on karistuseks mõistetud üle viie aasta vangistust.⁶⁹ Riigikohtu seisukoha järgi ei saa sellest põhimõttest kõrvale vaadata ka juhul, kui KrMS § 238 lg 2 alusel toimunud karistuse vähendamise tulemusena kujuneb süüdlasele alla viieaastane vangistus⁷⁰ või kui mõistetud enam kui 5 aastastest vangistusest pööratakse osa KarS § 73 lg 1 või § 74 lg 1 alusel osaliselt täitmisele.⁷¹ Lisaks kuriteo raskuse hindamisele tuleb kohtul analüüsida veel näiteks kuriteo toimepanemise viisi, kestust ja normide rikkumise ulatuslikkust.⁷²

Karistusest tingimisi vabastamise teiseks oluliseks aluseks on süüdlase isik. Eestis kehtinud NSV Kriminaalkoodeksi järgi tuli karistusest tingimisi vabastada eelkõige isik, keda karistusest vabastamine innustaks distsiplineeritud ja kõlbeliseks eluks.⁷³ Oluliseks peeti nii süüdlase käitumist pärast kuriteo toimepanemist (näiteks süü ülestunnistamine, kahju heastamine) kui ka seda, et toimepandud tegu oli üksikjuhuline sündmus süüdlase seni

---

⁶⁷ Pikamäe, KarS § 73/2.1.

⁶⁸ Pikamäe, KarS § 73/3.2.

⁶⁹ *Ibidem*.

⁷⁰ RKKKo 1.17-689/29 p 26.

⁷¹ RKKKo 1-20-1301 p 17.

⁷² *Ibidem*.

⁷³ Rebane, I. Eesti NVS Kriminaalkoodeks. Komm vlj. Tallinn: Eesti Raamat 1980, lk 172.

korralikus elus, kusjuures laitmatu elu juurde käis näiteks süüdlase aus suhtumine oma kohustustesse (olgu see siis töö- või igapäevaelus).⁷⁴ Süüdlase isiku puhul arvestati tol ajal veel tema vanust, tervislikku seisundit jms.⁷⁵ Praegu peetakse oluliseks pigem seda, et süüdlane oleks vangistusega karistatava teo toime pannud esmakordselt, lisaks on oluline kohtu veendumus, et isik ei jätka kuritegude toimepanemist.⁷⁶ Samas ei saa välistada tingimisi vabastamise kohaldamist ka isiku suhtes, keda on korduvalt vangistusega karistatud, kuivõrd kuriteo asjaolusid tuleb samuti arvestada.⁷⁷ Küll aga saab välistada tingimisi vabastamise, kui süüdlast ei ole varem tahtliku teo eest karistatud vangistusega, vaid mõne kergema karistusega, kuid ta on pärast süüdimõistmist jätkanud endiselt õigusvastaste tegude toimepanemist.⁷⁸ NSV Kriminaalkoodeksiga sarnaselt peab kohus arvestama süüdlase isikuomadusi ja nende esinemist käitumises enne ja pärast kuritegu. Vaadatakse süüdlase vanust, puhtsüdamlikku kahetsust, valmisolekut kahju hüvitamiseks, kusjuures need ei anna alust veel tingimisi vabastamiseks, sest kuriteo asjaolusid hinnates võib jõuda veendumusele, et isikut ei ole võimalik tingimisi vabastada (nt kuriteo toimepanemise julma viisi tõttu).⁷⁹

Alaealisele vangistuse mõistmise puhul peab kohus eriti hoolikalt hindama kõiki asjaolusid, mis annaksid aluse karistusest tingimisi vabastamiseks, kuivõrd vangistus võib avaldada alaealise arengule negatiivset mõju. Arvestatakse alaealise süüdlase eripära ning hinnatakse alaealise edasist käitumist, st prognoositakse, kas ilma vabadusekaotuseta on võimalik, et alaealine suundub õiguskuulekale käitumisele.⁸⁰ On oluline silmas pidada, et alaealised ei ole tihtipeale veel isiksusena välja kujunenud, sageli on kuriteo toimepanemise põhjusteks enese kehtestamine ning proovile panek, tähelepanuvajadus – alaealised on rohkem mõjutatavad ning kuigi vangistusega karistamine on vajalik, siis teisalt võib see tekitada alaealises frustratsiooni, mis võib viia viimase motivatsiooni õiguskuulekale käitumisele.⁸¹

---

⁷⁴ *Ibidem*, lk 172.

⁷⁵ *Ibidem*, lk 172.

⁷⁶ Pikamäe, KarS § 73/3.3.1.

⁷⁷ *Ibidem*.

⁷⁸ *Ibidem*.

⁷⁹ *Ibidem*.

⁸⁰ Pikamäe, KarS § 73/3.3.2.

⁸¹ RKKKo 3-1-1-14-06, p 7.

1.3.1. Täielik ja osaline tingimisi vabastamine

KarS § 73 lg 1 ja § 74 lg 1 kohaselt võib kohus määrata, et süüdlase suhtes jäetakse karistus täielikult või osaliselt tingimisi kohaldamata.⁸² Osaline tingimisi vabastamine saab kõne alla tulla vaid juhul, kui eelnevalt on kohus tuvastanud tingimusliku vabastamise üldised eeldused.⁸³ Kuriteod, mille puhul on võimalik üksnes süüdlase osaline tingimuslik vabastamine talle mõistetud karistusest, on loetletud karistusseadustiku §-des 133, 133², 141¹, 143, 143², 144–145¹, 175, 178¹, 179, 200, 422 lg 2 p-s 1 ja 424 lg-s 2. Nimetatud kuritegudes ei ole täielik tingimuslik vabastamine karistusest lubatud. Seega juhul, kui kohus peab tingimuslikku vabastamist siiski otstarbekaks, on see võimalik vaid mõistetud karistuse teatud osast tingimuslikult vabastades. Seetõttu tuleb eriosa sätteid, mis keelavad süüdlase täieliku tingimusliku vabastamise talle mõistetud karistusest käsitada erinormidena §-de 73–74 suhtes.⁸⁴

Täielik tingimisi vabastamine tähendab, et kogu mõistetud põhikaristus (olgu selleks siis vangistus või rahaline karistus) jäetakse täitmisele pööramata. Sellise otsustuse saab kohus teha vaid siis, kui on jõudnud siseveendumusele, et karistuse eesmärgid on elluviidavad juba isiku süüdimõistmisega.⁸⁵ Karistusest täielikult vabastamisel on hoiatav mõju süüdlase edaspidisele käitumisele. Sisuliselt antakse süüdlasele võimalus näidata, et ta on võimeline seaduskuulekalt käituma. Autor on seisukohal, et jättes karistuse täielikult täitmisele pööramata, on see parim kompliment, mida kohus süüdlase isikule teha võib. Esiteks näitab see kohtu veendumust, et süüdlane on võimeline oma vigadest õppima ja teiseks näitab see kohtu uskumust sellest, et süüdlasele karistuse mõistmine on juba üksi piisav šokiteraapia, et süüdlane mõistaks oma tegude tagajärgi ning käituks edaspidi õiguskuulekalt. Võrdlevalt raskuselt on täielik karistusest tingimisi vabastamine kergeim karistuse individualiseerimise viis võrreldes osalise tingimusliku vabastamisega, sest viimasel juhul tuleb süüdlasel mingi osa karistusest realselt ära kanda.⁸⁶

Karistusest osaline tingimisi vabastamine tähendab, et osa mõistetud põhikaristusest tuleb süüdimõistetul koheselt ära kanda ning osale rakendatakse tingimisi vabastamine.⁸⁷ Osaline tingimisi vabastamine määratakse, kui kohus leiab, et täielik tingimisi vabastamine ei ole

⁸² Karistusseadustik. - RT I, 28.04.2022, 27.

⁸³ RKKKo 3-1-1-28-08, p 10.

⁸⁴ Pikamäe, KarS § 73/4.1.

⁸⁵ Pikamäe, KarS § 73/4.2.

⁸⁶ *Ibidem*.

⁸⁷ Pikamäe, KarS § 73/4.3.1.

süüdlase isikuomaduste ning süü suuruse tõttu põhjendatud ega võimalik, st kui kohus asub seisukohale, et katseaeg mõjuks süüdlasele oluliselt distsiplineerivamalt, kui ta on vahetult kogenud, mida kujutab endast vabadusekaotus.⁸⁸ Riigikohus on asunud seisukohale, et karistuse kandmisest vabastamise instituudi eesmärk on nn šokivangistus, mida tuleb sisustada eripreventiivselt kui isiku tõsist hoiatamist lühiajalise, s.o mõnekuulise vangistusega.⁸⁹ Riigikohtu hinnangul antakse vangistuse osalise täitmisele pööramisega süüdlasele hoiatus tema edasise käitumise suhtes, kusjuures efekt saavutatakse just nimelt mõnekuulise vangistusega (mitte pikemaajalise), sest vastasel juhul isik kohandub vangistusega.⁹⁰ Instituudi eesmärk ongi süüdlast ehmatada, šokeerida ning panna mõtlema oma tegude tagajärgedele. Mõistetud karistuse ühe osa kohene täitmisele pööramine aitab vältida ka võimalikku karistamatuse tunnet, mis süüdlase tingimisi karistusest vabastamisel on üldiselt kerge tekkima.⁹¹ Osalise vabastamise, eelkõige šokivangistuse puhul, tuleb vahet teha alaealise isikul. Kuivõrd tegemist on pigem hoiatusega, siis piirab KarS § 73 lg 2 ls 2 alaealisele šokivangistusena kohaldatava vangistuse osa kestuse maksimaalselt kolmekümne päevaga.⁹²

Karistuse teatud osa kohesele ärakandmisele määramine võib kõne alla tulla, kui kohus, otsustanud süüdlase tingimusliku karistusest vabastamise, leiab siiski, et katseaja toime võiks isikule mõjuda oluliselt distsiplineerivamalt, kui ta on vahetult kogenud, mida kujutab endast vangistus ja milliste tegelike vabadusepiirangutega on see seotud.⁹³ Seega võib šokikaristuse kohaldamist pidada põhjendatuks, kui kohus jõuab veendumusele, et kuriteo asjaolusid ja süüdlase isikut arvestades ei ole põhjendatud pikaajaline reaalne vangistus, kuid karistuse eripreventiivse eesmärgi saavutamiseks on teatud karistuse osa kohene ärakandmine vajalik.⁹⁴ KarS § 73 lg-s 2 toodu on kohaldatav nii rahalise karistuse kui vangistuse puhul. Mõlemal juhul peab kohus esmalt määrama mõistetud põhikaristuse selle osa, mis kuulub kohesele täitmisele ja seejärel karistuse selle osa, millest süüdlane tingimisi vabastatakse.⁹⁵ Määrates karistuse ühe osa kohesele täitmisele vangistuse puhul, peab realselt ärakantava vangistuse kestus olema proportsionaalselt väiksem vangistuse sellest osast, millest süüdlane tingimisi vabastatakse.⁹⁶ Määrates karistuse ühe osa kohesele täitmisele rahalise karistuse puhul,

---

⁸⁸ Pikamäe, KarS § 73/4.3.2.

⁸⁹ RKKKo 3-1-1-99-06, p 12.

⁹⁰ RKKKo 3-1-1-41-04, p 9.

⁹¹ Pikamäe, KarS § 73/4.3.1.

⁹² Karistusseadustik. - RT I, 28.04.2022, 27.

⁹³ RKKKo 3-1-1-99-06, p 21.

⁹⁴ Pikamäe, KarS § 73/4.3.2.

⁹⁵ *Ibidem*.

⁹⁶ *Ibidem*.

määratakse kohe tasumisele kuuluv summa kindlaks, lähtudes mõistetud rahalisest karistusest selle rahalises väljenduses, mitte päevamäärades. Nii nagu vangistuse puhul peab ka rahalise karistuse puhul kohe tasumisele kuuluva rahalise karistuse osa olema proportsionaalselt väiksem osast, mille tasumisest ta tingimisi vabastatakse.⁹⁷

1.3.2. Katseaeg ja selle rikkumine

Süüdlast karistusest tingimisi vabastamisel mängib tähtsat rolli katseaeg. Ilma katseajata süüdlast karistusest tingimisi vabastada ei ole võimalik ega ka loogiline, kuivõrd tingimisi vabastamise eesmärgiks on üldjuhul süüdlase kasvatamine ning mõjutamine. Katseaeg aitab süüdlase distsiplineeritud hoida, st süüdlane peab hoiduma uute kuritegude toimepanemisest ning elama seaduskuulekalt. KarS § 73 järgi määratakse katseaeg ühest kuni viie aastani; KarS § 74 järgi aga kuuest kuust kuni viie aastani. Selline erinevus on seletatav sellega, et § 73 kohaselt tuleb süüdlasel hoiduda vaid uute kuritegude toimepanemisest, § 74 lisab süüdlasele aga järgimiseks ka kontrollnõuded ning kohustused. Katseaeg peab olema mõistetud karistusest pikem ning hakkab kulgema kohtuotsuse kuulutamisest, st kohtuotsuse tegemise kuupäevast.⁹⁸

Katseajal uue kuriteo toimepanek on katseaja tingimuste kõige raskem rikkumine KarS § 73 puhul.⁹⁹ See tähendab, et kui süüdimõistetu paneb katseajal toime uue tahtliku kuriteo, pööratakse tingimisi mõistetud karistus täitmisele.¹⁰⁰ Kui uueks mõistetud karistuseks on vangistus, liidetakse tingimisi karistus sellega KarS § 65 lg 2 alusel.¹⁰¹ Isegi kui süüdlane pani uue teo toime tahtlikult, ei tähenda eeltoodu seda, et mõistetud liitkaristuse peab kohustuslikus korras täitmisele pöörama – kohus võib näiteks otsustada, et vabastab süüdlase tingimuslikult koos käitumiskontrolliga, kusjuures sellisel juhul peab määrama allumise elektroonilisele valvele.¹⁰² Kui kohus peaks aga leidma, et liitkaristus tuleb pöörata täitmisele või ei anna süüdlane nõusolekut elektrooniliseks valveks, võib kohus kaaluda ka süüdlase karistuse asendamist üldkasuliku tööga.¹⁰³ Paneb süüdlane aga teo toime ettevaatamatusest, võib kohus määrata uuesti süüdlase karistusest tingimisi vabastamist kas KarS § 73 või § 74 alusel arvestades karistusest tingimisi vabastamise aluseid. Kui uue kuriteo eest mõistetakse

---

⁹⁷ Pikamäe, KarS § 73/4.3.4.

⁹⁸ Pikamäe, KarS § 73/ 5.2.

⁹⁹ RKKKo 3-1-1-118-09, p 15.

¹⁰⁰ Sootak, J., Pikamäe, P., Kiris, R. Sanktsiooniõigus. Tallinn: Juura 2017, lk 202.

¹⁰¹ *Ibidem*, lk 202.

¹⁰² Pikamäe, KarS § 73/6.2.1.

¹⁰³ *Ibidem*.

aga rahaline karistus, võib kohus jätta eelmise kuriteo eest tingimisi mõistetud karistuse täitmisele pööramata ning määrata, et uus rahaline karistus pööratakse täitmisele iseseisvalt.¹⁰⁴

KarS § 74 puhul on süüdlane katseaega rikkunud, kui ta ei ole järginud kontrollnõudeid või talle pandud kohustusi. Rikkumine võib kaasa tuua järgmised õiguslikud tagajärjed: 1) kriminaalhooldusametniku kirjalik hoiatus, 2) täiendavate kohustuste määramine kooskõlas § 75 lg-ga 2, 3) katseaja pikenemine kuni ühe aasta võrra ja 4) karistuse täitmisele pööramine.¹⁰⁵ Nagu ikka, on sobiva tagajärje kohaldamine kohtu kaalutusõigus, kusjuures kohus peab hindama süüdlase käitumist katseajal tervikuna, mitte ainult ühe käitumiskontrolli tingimuse täitmise suhtes eraldi.¹⁰⁶ Lisaks süüdlase käitumisele, tuleb kohtul hinnata veel konkreetse rikkumise raskust, süüdlase tahtlust või ettevaatamatust teosse ning süüdlase enese põhjendust selle kohta, miks ta nõudeid ja kohustusi rikkus.¹⁰⁷ Kõige raskema järelmi, milleks on karistuse täitmisele pööramine, saab kohus määrata juhul, kui süüdlase teguviis nõuete ja kohustuste järgimise osas oli tahtlik või kui see rikkumine takistab edasist järelevalve teostamist süüdlase üle.¹⁰⁸ Tähele tuleb panna, et karistuse täitmisele pööramise all on mõeldud karistuse reaalselt ära kandmist, millest süüdlane esiti vabastati.

---

¹⁰⁴ Karistusseadustik. - RT I, 28.04.2022, 27.

¹⁰⁵ Karistusseadustik. - RT I, 28.04.2022, 27.

¹⁰⁶ RKKKo 3-1-1-82-12, p 13.

¹⁰⁷ Sootak, J., Pikamäe, P., Kiris, R. Sanktsiooniõigus, lk 203.

¹⁰⁸ RKKKo 3-1-1-61-13, p 9.2.

2. SÕIDUKI JOOBES JUHTIMISE ÕIGUSLIK ISELOOMUSTUS

2.1. Ülevaade Eestis registreeritud liikluskuritegudest aastatel 2020-2022

Justiitsministeerium koostab igal aastal kuritegevuse ametliku statistilise ülevaate, mis kajastab politseile ja teistele õiguskaitseasutustele teatavaks saanud kuritegusid. Statistika ja uuringud on kogutud justiitsministeeriumi kriminaalpoliitika osakonna võrgukodusse aastate lõikes ning need annavad hea ülevaate eraldi ka toimepandud liikluskuritegude kohta.

Aastal 2020 moodustas liikluskuritegudest valdava osa sõiduki joores juhtimine. Eeltoodule järgnes sõiduki süstemaatiline juhtimisõiguseta juhtimine. Kokku registreeriti sellel aastal 3468 liikluskuritegu, millest koguni 2781 ehk 80% moodustas sõiduki juhtimine joores seisundis KarS § 424 alusel, kusjuures alkoholi- ja narkojoobes juhte tabati vastavalt 2460 ja 321. Kriminaalses joores juhte märgatakse nende ebakindla sõidustiili tõttu teiste liiklejate poolt paremini kui kergemaid rikkujaid. Seetõttu sõltub raskete rikkujate tabamine politseioperatsioonide mahust märksa vähem kui kergemate rikkujate tabamine. 2020. aastal tabati politseioperatsioonide „Kõik puhuvad“ käigus 6% KarS § 424 sätestatud kuriteo rikkujaid. Lisaks eeltoodule tabati joores seisundis sõidukit juhtinud isikuid kaasliiklejate ja teiste inimeste teadete abil. Kõne all oleval aastal teatati igas kuus keskmiselt enam kui 900 korda võimalikust joores juhust. Tuleb tähele panna, et 2020. aasta kevadel vallutas Eestit koroonakriis, ning seetõttu jäeti ära politseioperatsioonid „Kõik puhuvad“. Järelikult võib asuda seisukohale, et joores juhte liikles tegelikkuses rohkem ning neid oleks ilma kriisita suure tõenäosusega rohkem tabatud. 2020. aastal toimus 1365 inimkannatanuga liiklusõnnetust, millest joores juhi osalusel toimus 132 ehk 10% õnnetustest. Liiklusõnnetustes sai viga 1574 inimest, sh joores juhi osalusel 153 inimest. Surmaga lõppevaid liiklusõnnetusi juhtus 60, sh joores juhi osalusel hukkus 12 inimest.¹⁰⁹

Nii nagu aastal 2020, nii ka 2021. aastal moodustas liikluskuritegudest valdava osa sõiduki joores juhtimine, millele järgnes süstemaatiline juhtimisõiguseta sõidukijuhtimine. Kokku registreeriti 2021. aastal 3013 liikluskuritegu, millest 2410 ehk 80% moodustas sõiduki juhtimine joores seisundis KarS § 424 alusel. Alkoholi- ja narkojoobes juhte tabati 2138 ning narkojoobes juhte 272. Toodud info põhjal saab asuda seisukohale, et joores sõidukijuhtimise kuritegude registreerimine vähenes 2021. aastal. 2021. aastal tabati Politseioperatsioonide

---

¹⁰⁹ Justiitsministeerium. Kuritegevus Eestis 2020. Liikluskuriteod. - <https://www.kriminaalpoliitika.ee/kuritegevus2020/liikluskuriteod> (20.04.2023).

„Kõik puhuvad“ käigus 7% KarS § 424 rikkujast, teised kaasliiklejad teatasid keskmiselt enam kui 800 korda võimalikust joobes juhist. 2021. aastal toimus 1564 inimkannatanuga liiklusõnnetust, millest joobes juhi osalusel toimus 113 ehk 18% õnnetustest. Liiklusõnnetustes sai vigastada 1763 inimest, sh joobes juhi osalusel 129 inimest. Surmaga lõppevaid liiklusõnnetusi juhtus 55, sh joobes juhi osalusel hukkus 17 inimest.¹¹⁰

Kõige värskem statistika ei too muutusi. Liikluskuritegudest valdava osa moodustas joobes sõidukijuhtimine, millele järgnes süstemaatiline juhtimisõiguseeta sõidukijuhtimine. Liikluskuritegusid registreeriti 2022. aastal kokku 2948, millest sõiduki juhtimine joobeseisundis 2429 moodustades 82% koguarvust. Kokku tabati 2166 alkoholi- ning 263 narkojoobes juhti. Aastal 2022 tabati politseioperatsioonide „Kõik puhuvad“ käigus 11% KarS § 424 rikkujast ning igas kuus teatati keskmiselt enam kui 800 korda võimalikust joobes juhist. 2022. aastal toimus 1699 inimkannatanuga liiklusõnnetust, millest joobes juhi osalusel toimus 134 ehk 19% õnnetustest. Liiklusõnnetustes sai vigastada 1919 inimest, sh joobes juhi osalusel 166 inimest. Surmaga lõppevaid liiklusõnnetusi juhtus 50, sh joobes juhi osalusel hukkus 14 inimest.¹¹¹

Statistikast järeldub, et liikluskuritegudest valdava osa moodustab sõiduki joobeseisundis juhtimine. Kui visata kerge pilk veel varasemate aastate statistikale (nt 2015, 2016, 2017), siis ka nende aastate puhul oli valdav osa registreeritud liikluskuritegudest seotud mootorsõiduki joobeseisundis juhtimisega. Järeldub seegi, et suur osa teo toimepanijatest on pigem alkoholijoobes. Küllap on see nii seetõttu, et alkohol on inimestele kergemini kättesaadav, st poes müügil. Narkootilisi aineid tuleb aga „hankida“ ebaseaduslikult. Rõõmustav on, et kaasliiklejad ning muud kõrvalised isikud teatavad võimalikest joobes juhtidest ning seda igal aastal üsna palju arv kordi. See näitab, et märgatakse, hoolitakse ning samas ka taunitakse selle kuriteo toimepanemist. Inimkannatanutega liiklusõnnetusi on nende aastate lõikes toimunud pigem ühtlaselt ning langustrendi ei paista tulevat. See näitab, et joobes sõidukijuhid on liikluses äärmiselt ohtlikud ning nad ei ole võimelised sõidukit liikluses nõutava kindlusega juhtima.

---

¹¹⁰ Justiitsministeerium. Kuritegevus Eestis 2021. Liikluskuriteod. - https://www.kriminaalpoliitika.ee/kuritegevus2021/liikluskuriteod_page.html (20.04.2023).

¹¹¹ Justiitsministeerium. Kuritegevus Eestis 2022. Liikluskuriteod. - <https://www.kriminaalpoliitika.ee/kuritegevus2022/liikluskuriteod/> (20.04.2023).

2.2. Joobeseisundi mõiste Eesti õiguskorras ja joobeseisundi liigid

Korraldusseaduse § 36 lg 1 kohaselt on joobeseisund alkoholi, narkootilise või psühhotroopse aine või muu joovastava aine tarvitamisest põhjustatud tervises seisund, mis avaldub väliselt tajutavas häiritud või muutunud kehalistes või psüühilistes funktsioonides ja reaktsioonides.¹¹² Seadus ei nimeta konkreetsemalt, millised on need funktsioonid ja reaktsioonid, kuid viimaseid võib mõista nn relatiivse juhtimisvõimetuse käitumuslike tunnustena, mille tõttu isik ei ole ilmselgelt võimeline sõidukit liikluses nõutava kindlusega juhtima.¹¹³ Isiku joobeseisundile võivad viidata näiteks koordinatsioonihäired, ebakindel kõnnak, arusaamatu rääkimine või arutu käitumine politseinikega suheldes.¹¹⁴ Lisaks võib käitumusliku tunnuseks vaadelda veel ebakindlat sõidustiili, mis seisneb näiteks liiklusmärkide järgimata jätmises või nn sinka-sonka sõitmisel.¹¹⁵ Joobeseisundis on isiku motivatsiooni- ja otsustusvõime puudulik või takistatud ning käitumine ebaadekvaatne.¹¹⁶ Joobeseisundi puhul halveneb isiku võime hoida sõidukit oma kontrolli all ning selle tõttu kasvab oht liiklusõnnetuse tekkimiseks.¹¹⁷ Järelikult ohustab sõiduki joobeseisundis juhtimine kõikide liiklejate elu, tervist ja vara, isegi siis, kui sellega ei põhjustata raskeid tagajärgi.¹¹⁸ Eeltoodust olenemata tuleb tähele panna, et alkoholi, narkootikumide või psühhotroopse aine tarvitamine ei tähenda automaatselt joobeseisundit, kuivõrd mõistet tarvitamine ja joove ei ole sünonüümsed.¹¹⁹

KorS § 36 lg 4 nimetab joobeseisundi liikideks alkoholi- ja narkootilise, psühhotroopse või muu joovastava aine tarvitamisest põhjustatud joobe.¹²⁰ Alkoholi mõistele leiab tähenduse kahest erinevast seadusest. Alkoholiseaduse § 2 lg 1 järgi on alkohol toidugrupp, mille moodustab piiritus ja alkoholne jook.¹²¹ Toiduseaduse § 2 mõistes on alkohol aga toit.¹²² Karistusseadustiku mõttes tuleb alkoholina käsitada linnastest või linnastamata materjalist, humalast ja veest pärmi abil kääritamise teel valmistatud jooki, mille etanoolisisaldus on üle 0,5% või muud joomiseks mõeldud vedelikku, mille etanoolisisaldus

¹¹² Korraldusseadus. - RT I, 06.08.2022, 16.

¹¹³ RKKKm 1-17-11509 p 2.2.

¹¹⁴ *Ibidem*, p 2.4.

¹¹⁵ *Ibidem*.

¹¹⁶ Sootak, KarS § 36/1.

¹¹⁷ RKÜKo 3-1-1-37-07, p 21. i

¹¹⁸ Pikamäe, KarS § 424/1.

¹¹⁹ RKKKo 3-1-1-49-09, p 9.

¹²⁰ Korraldusseadus. - RT I, 06.08.2022, 16.

¹²¹ Alkoholiseadus. - RT I, 04.01.2021, 6.

¹²² Toiduseadus. - RT I, 17.11.2021, 20.

ületab 1,2%.¹²³ Alkoholi mõju inimese käitumisele on erinevates olukordades erinev. Ka oleneb, kui suures koguses alkoholi on tarvitatud. Suures plaanis kahjustab alkohol inimese kognitiivseid funktsioone, nagu näiteks planeerimine, otsustusvõime ja ruumiline äratundmine, lisaks võib alkohol avaldada inhibeerivat mõju inimese kontrollivõimele.¹²⁴ Suurte koguste puhul mõjutab alkoholijoove lisaks veel lihaste koordinatsiooni, kahjustades peenmootorikat¹²⁵ ning muutes selle aeglasemaks ja ebatäpsemaks.¹²⁶ Kuivõrd alkoholil on rahustav toime ning see avaldab kahjulikku mõju nii sooritusvõimele kui ka kognitiivsele funktsioonile üldiselt, halvendab see sõiduki juhtimisvõimet mitmel käitumistasemel.¹²⁷

Eeltoodu kinnitamiseks viidi Utrechti Ülikoolis (Hollandis) läbi uuring, mille eesmärgiks oli hinnata alkoholi mõju simuleeritud sõiduvõimele ning tähelepanu orienteerumisele ja jaotamisele.¹²⁸ Uuringus hinnati sõiduomadusi jagatud tähelepanu juhtimise simulaatoriga (*Divided Attention Steering Simulator*), võttes arvesse nn sündmustega seotud potentsiaale (*event-related potentials*).¹²⁹ Uuringus osales 32 inimest (16 meest ja 16 naist) ning kasutati jooki, mis sisaldas 0,02, 0,05, 0,08 ja 0,10% alkoholi kontsentratsiooni veres saamiseks vajalikku alkoholiannust või platseebot.¹³⁰ Uuring oli anonüümne ja pisteline ning see jagati viie testipäeva peale, et hinnata konkreetset mõju juhtimisvigadele ning tähelepanu suunamisele olenevalt alkoholikogusest. Testipäevad koosnesid kahest sõidust simulaatoriga, sealjuures esimene katsesõit viidi läbi selliselt, et ei kasutatud mitte ühtegi tähelepanu segada võivat asja (näiteks helid, muusika, ekraanil erinevad kujundid).¹³¹ Uuringu tulemuste kohaselt vähendas alkohol osalejate tähelepanu- ning otsustusvõimet olulisel määral isegi siis, kui segajaid ei kasutatud ning järelikult võib asuda seisukohale, et alkoholil on sõiduvõimele kahjulik mõju.

---

¹²³ Sarv, KarS § 375/4.1.

¹²⁴ Offrede, T. jt. The Impact of Alcohol on L1 versus L2. – *Language and Speech* 2021/64, No 3. - <https://journals-sagepub-com.ezproxy.utlib.ut.ee/doi/epub/10.1177/0023830920953169> (19.03.2023).

¹²⁵ Peenmootorika all mõistame eelkõige käte ja silmade koostööd. Peenmootorika mõjutab ka taju selliseid omadusi nagu tähelepanu, mõtlemine, ruumiline taju, koordinatsioon, kujutlus, mälu ja kõne.

¹²⁶ Offrede, T. jt.

¹²⁷ Wester, A. jt. Effects of alcohol on attention orienting and dual-task performance during stimulated driving: An event-related potential study. – *Journal of Psychopharmacology* 2010/24, No 9. - <https://journals-sagepub-com.ezproxy.utlib.ut.ee/doi/epdf/10.1177/0269881109348168> (19.03.2023).

¹²⁸ *Ibidem*.

¹²⁹ Sündmustega seotud potentsiaalid (event-related potentials ehk ERP) on mõõdetud aju reaktsioonid, mis on konkreetse sensoorse, kognitiivse või motoorse sündmuse otsene tulemus. Need potentsiaalid indekseerivad tähelepanu pööramise protsesse sõidu ajal suure ajaeraldusvõimega, mis võimaldab uurida tähelepanu püüdmist rea kognitiivsete protsesside seerias, mis toimuvad ajus vastusena ootamatutele kõrvalekalduvatele sündmustele (Wester, A. jt, viide 105).

¹³⁰ Wester, A. jt.

¹³¹ *Ibidem*.

Narkootilised, psühhotroopsed või muud joovastavad ained loetakse sisuliselt üheks ehk et neid reguleerib üks seadus. Narkootiliste ja psühhotroopsete ainete ning nende lähteainete seaduse (NPALS) § 2 p 1 kohaselt on narkootilised ja psühhotroopsed ained sama seaduse alusel kehtestatud nimekirjades loetletud ained ja ainete rühmadesse kuuluvad ained ning nende ainete isomeerid, estrid, eetrid ja soolad ning nimetatud aineid sisaldavad ravimid.¹³² Legaaldefiniitsioon narkootiliste ja psühhotroopsete ainete kohta puudub, nende loetelu leiab NPALS § 3¹ lg 1 alusel Sotsiaalministri kehtestatud määruse lisast 1.¹³³ Kuivõrd tegemist on nii spetsiifilise valdkonnaga, siis ühtset mõistet on tavainimesel üsna keeruline sisustada. Raviameti järgi on narkootilised ja psühhotroopsed ained meeleolu ja käitumist mõjutavad ained, millel võib olla valuvaigistav toime ning millega kaasneb kõrgendatud sõltuvuse oht.¹³⁴ Psühhotroopsed ained mõjutavad tavaliselt inimese tunnetust ja käitumist (näiteks rahustid, unerohud), narkootilised ained on aga valdavalt valuvaigistid.¹³⁵

Narkootiliste ja psühhotroopsete ainete tarvitamise järgselt võib täiskasvanul inimesel olla probleeme selgelt mõtlemisega, mäletamisega ning samuti võib häiritud olla inimese tähelepanuvõime.¹³⁶ Ka on tihtipeale häiritud nägemine ja koordinatsioon ning ollakse unised.¹³⁷ Nii nagu ka alkoholi puhul, võib asuda seisukohale, et selliste tunnuste esinemise korral on sõiduvõime kahjustunud ning mittetäielik. Lisaks eeltoodule on narkootiliste ja psühhotroopsete ainete mõju inimorganismile ettearvamatu, mis muudab nende tarvitamise järgselt liiklusesse mineku veelgi ohtlikumaks. Osalt ongi õnnetusjuhtumid seotud sellega, et narkootikumid panevad inimese tõlgendama situatsioone ja reageerima olukordadele valesti.¹³⁸ Segadusseisundis tehakse halbu valikuid ja valesid otsuseid.¹³⁹

---

¹³² Narkootiliste ja psühhotroopsete ainete ning nende lähteainete seadus. - RT I, 06.08.2022, 28.

¹³³ Narkootiliste ja psühhotroopsete ainete nimekirjad ning nende ainete meditsiinilisel ja teaduslikul eesmärgil käitlemine. - RT I, 29.12.2022, 5.

¹³⁴ Raviamet. Narkootilised ja psühhotroopsed ained. Narkootiliste ja psühhotroopsete ainete käitlemine – raviamet.ee. - <https://www.raviamet.ee/ravimite-kaitlemine/narkootilised-ja-psuhhotroopsed-ained/narkootiliste-ja-psuhhotroopsete-ainete> (26.02.2023).

¹³⁵ *Ibidem.*

¹³⁶ Drugs, Brains, and Behavior: The Science of Addiction. - National Institute on Drug Abuse 2020. Nida.nih.gov. - <https://nida.nih.gov/sites/default/files/soa.pdf> (26.02.2023).

¹³⁷ Wilson, D. Experience with Drugs and Driving in Queensland, Australia. *Medicine, Science and the Law* 1985/25, No 1.

¹³⁸ Tervise Arengu Instituut. Narkootikumide mõju organismile. - <https://www.narko.ee/narkootikumide-moju-kehale/> (22.04.2023).

¹³⁹ *Ibidem.*

2.2.1. Joobeseisundi mõiste sisustamisest teistes õiguskordades ning joobeseisundi kasutamine enese kaitseks ning vastutusest vabastamiseks

Joobeseisundi mõistet ei tunne ainult Eesti õigus. Ka mujal maailmas on see ühel või teisel määral sisustatud. Laialdaselt (näiteks Indias) on leitud, et mõiste „joobeseisund“ tähendab, et isik ei ole alkoholi või muu narkootilise aine tarvitamise tõttu võimeline vaimselt ning füüsiliselt midagi tegema.¹⁴⁰ Lisaks peetakse joobeseisundit sõltuvusseisundiks, mille korral inimene ei saa aru, kas see, mida ta teeb, on õige või vale. Samuti ei oma isik joobeseisundis oma tegude üle kontrolli ega ole võimeline aru saama enda tegude tagajärgedest.¹⁴¹ Kaplinna ülikooli kriminaalõiguse professor Jonathan M. Burchell on lisaks veel sedastanud, et joobeseisund eemaldab või nõrgestab koguni piirangud ja tõkked, mis tavaliselt juhivad käitumist eristamaks õiget valesst.¹⁴² Eeltoodu ei erine kuigi palju Eesti kohtupraktikas öeldust ning sellest võib järeldada, et joobeseisundi mõistmine on riigiti pigem ühtlane.

Suures pildis tuleb asuda seisukohale, et üldiselt siiski eeldatakse, et joobes isik saab aru oma tegude tagajärgedest ning vastutab selle eest. Küll aga on sellest üldreeglist erandeid. Sellist erandit kutsutakse mujal „joobeseisundi kasutamist enese kaitseks ning vastutusest vabastamiseks“. Põhimõtteliselt tähendab see seda, et kohtualune võib nõuda enda vastutusest vabastamist põhjusel, et ta on viidud joobeseisundisse ilma tema teadmata. Indias näiteks on võimalik, et isik vabaneb vastutusest selle tõttu, et ta on teo toime pannud joobeseisundis. Nimelt eristab India karistusseadustik tahtmatut ja vabatahtlikku joovet. India karistusseadustiku paragrahv 85 sätestab: „Miski ei ole süütegu, mille on toime pannud isik, kes selle sooritamise ajal ei ole joobeseisundi tõttu võimeline teadma teo olemust või seda, et ta teeb seda, mis on vale või seadusega vastuolus – tingimusel, et see, mis talle joovet põhjustas, manustati talle tema teadmata või vastu tahtmist.“¹⁴³ Selline tegu on vabastatud normatiivsest kriminaalvastutusest, kuna näitab selgelt tahtluse puudumist.¹⁴⁴ Siinkohal tuleb süüdistataval aga tõendada, miks kohaldub erandlik asjaolu ning näidata ka seda, et jook talle

---

¹⁴⁰ Tandon, P. Intoxication as a General defence (Section 85 and 86 of IPC). - Jus Corpus Law Journal 2022/2, No 4, lk 1095-1096. - https://heinonline-org.ezproxy.utlib.ut.ee/HOL/Page?public=true&handle=hein.journals/juscrp2&div=662&start_page=1095&collection=journals&set_as_cursor=0&men_tab=srchresults (26.03.2023).

¹⁴¹ *Ibidem*, lk 1096.

¹⁴² Watney, M. Voluntary intoxication as a criminal defence: legal principle or public policy? - Journal of South African Law 2017/3, lk 548. - https://heinonline-org.ezproxy.utlib.ut.ee/HOL/Page?public=true&handle=hein.journals/jsouaf12017&div=47&start_page=547&collection=journals&set_as_cursor=0&men_tab=srchresults (28.03.2023).

¹⁴³ The Indian Penal Code. Act no 45 of 1860. - <https://www.indiacode.nic.in/bitstream/123456789/2263/1/A1860-45.pdf> (27.03.2023).

¹⁴⁴ Tandon, P., lk 1097.

ka tegelikult tema teadmata manustati.¹⁴⁵ India karistusseadustiku § 86 sätestab: „Juhtudel, kui tehtud tegu ei ole süütegu (välja arvatud juhul, kui seda tehakse teatud teadmise või kavatsusega), tuleb joobeseisundis teo toime pannud isikut kohelda nii nagu tal oleks sama teadmine nagu siis, kui ta ei oleks joobeseisundis – välja arvatud juhul, kui see, mis talle joovet tekitas, oli talle tema teadmata või tema tahte vastaselt manustatud.“¹⁴⁶ Ehk selle paragrahvi järgi isik teab kuriteost, mille ta joobeseisundis toime pani ning kohus eeldab, et tal on samad teadmised nagu siis, kui ta ei oleks joobeseisundis. Kahe paragrahvi erinevus seisneb selles, et kui § 85 käsitleb kuritegusid, mis on toime pandud narkootikumide või alkoholijoobes ja mille on põhjustanud pettus või sundimine, siis § 86 käsitleb nn enda põhjustatud sõltuvust.¹⁴⁷

Ka Ameerika Ühendriikide osariigis Californias tuntakse eelnimetatud kahte mõistet. Mõistete sisu on sama: vabatahtlikuks joobeks peetakse olukorda, kui süüdistatav tarvitab meelsasti narkootikume või alkoholi, teades, et see kahjustab tema otsustusvõimet, tahtmatuks joobeks peetakse aga seda, kui isikut peteti või sunniti aineid võtma või muul viisil teadmatult tarvitama. Vabatahtliku joobeseisundi seadusliku kaitse leiab California karistusseadustiku esimese osa punktist 29.4.¹⁴⁸ California kriminaalkohtu juhiste järgi saab seda joovet arvesse võtta ainult nendel juhtudel, kui prokurörid peavad tõendama „konkreetselt kavatsust“ kuriteo toimepanemiseks ja joove tekitab „põhjendatud kahtluse“, kas süüdistataval ikka oli konkreetne kavatsus.¹⁴⁹ See tähendab, et lihtsalt purjus või ainete mõju all olemisest ei piisa, et vastutusest vabaneda. Et üldse vabatahtlikku joovet enda kaitseks kasutada, peab süüdistatav esmalt tunnistama, et oli kuriteo toimepanemise ajal joobes ning seejärel näidata, et joove pani süüdistatavat käituma teisiti kui muidu kaines olekus.¹⁵⁰ Tuleb tähele panna, et selle instituudi kasutamine ei vabasta kriminaalvastutusest igat liiki kuriteo eest. Seda saab kasutada ainult konkreetse tahtlusega seotud kuritegude puhul, kus isikul oli konkreetne kavatsus seadust rikkuda või kus isikul oli konkreetne kavatsus kuritegu toime panna.¹⁵¹ Sellisteks tegudeks võib olla näiteks omastamine (California karistusseadustiku § 503 ning

---

¹⁴⁵ Tandon, P., lk 1096.

¹⁴⁶ The Indian Penal Code. Act no 45 of 1860. - <https://www.indiacode.nic.in/bitstream/123456789/2263/1/A1860-45.pdf> (27.03.2023).

¹⁴⁷ Tandon, P., lk 1100.

¹⁴⁸ The Penal Code of California. - https://leginfo.ca.gov/faces/codes_displayText.xhtml?lawCode=PEN&division=&title=1.&part=1.&chapter=&article= (09.04.2023).

¹⁴⁹ Judicial Council of California Criminal Jury Instructions (CALCRIM 2022). Series 100-1800, lk 981. - https://www.courts.ca.gov/partners/documents/calcrim_2022_edition.pdf (09.04.2023)

¹⁵⁰ Eisner, A., Gorin, D. Intoxication defense. Voluntary & Involuntary Intoxication defense. Review of using intoxication as a defense Under criminal law. - <https://www.egattorneys.com/intoxication-as-a-defense> (09.04.2023).

¹⁵¹ *Ibidem*.

Eesti karistusseadustiku § 201 järgi) või vargus (California karistusseadustiku § 459 ning Eesti karistusseadustiku § 199 lg 2 p 8 järgi).

California kriminaalkohtu juhiste järgi loetakse isik tahtmatult joobeseisundis olevaks, kui ta võttis enesele teadmatult sisse mingit joovastavat alkohoolset jooki, uimastit või muud ainet või kui keegi kolmas isik on teda petnud või sundinud seda tegema.¹⁵² Et tunnistada isik tahtmatult joobeseisundis olevaks, tulebki tõendada mainitud kahte tegurit: 1) isik tarvitab ilma eelneva teadmista alkoholi, narkootikume või muud joovastavat ainet või 2) keegi pettis/sundis isikut joovastavat ainet tarvitama.¹⁵³ Kui neid asjaolusid suudetakse tõendada, tuleb isik California seaduse järgi õigeks mõista, kuivõrd kedagi ei saa üheski kuriteos süüdi mõista, kui ta ei olnud sel ajal oma tegudest teadlik.¹⁵⁴ California seaduse järgi peetakse tahtmatut joovet teadvusetuse vormiks – kui isik ei ole oma tegudest teadlik, st kui isik ei ole teadvusel, ei saa mitte kuidagi tõestada, et isik kavatses konkreetse teo toime panna.¹⁵⁵ Eestis võib sarnane asi (tahtmatu joove) kõne alla tulla narkootikumide puhul. Näiteks ei realiseeri isik NPALS § 15¹ lg 1 esimeses alternatiivis sätestatud teo objektiivset koosseisu (narkootilise või psühhotroopse aine arsti ettekirjutuseta tarvitamine), kui narkootiline aine sattus tema organismi selle tagajärjel, et talle manustas seda keegi teine tema enda teadmata.¹⁵⁶ Järelikult tuntakse tahtmatu joobe mõistet mingil määral ka Eestis.

Tahtmatu joobe paremaks mõistmiseks toob autor järgmised näited kasutades Eesti seaduses sisalduvaid süüteo liike:

1. Mart on kohtu all karistusseadustiku § 263 lg 1 p 1 järgi, kuna rikkus avalikus kohas käitumise üldnõudeid, kui lõi avalikul üritusel kõrvaliste inimeste juuresolekul Pauli ühe korra rusikaga näkku, millega põhjustas viimasele valu ja suuõõne lahtise haava. Mart väidab, et tal olid sel ajal hallutsinatsioonid, sest keegi lisas ta joogi sisse tundmatut ainet. Vereanalüüs näitas tema veres MDMA¹⁵⁷ jälgi, mida Mart aga väidetavalt ei tarbinud. Mart võib kasutada tahtmatu joobeseisundi kaitset, kuna uskus, et tarvitab ainult alkoholi, kuid talle tahtmatult võttis ka ainet, mis teadaolevalt muudab inimesi paranoiliseks ning tekitab hallutsinatsioone;

---

¹⁵² CALCRIM 2022, lk 984.

¹⁵³ Eisner, A., Gorin, D.

¹⁵⁴ *Ibidem*.

¹⁵⁵ *Ibidem*.

¹⁵⁶ RKKKo 4-19-447, p 10.

¹⁵⁷ MDMA ehk teisiti öeldes ecstasy on sünteetiline amfetamiini derivaat ja psühhoaktiivne aine, millel on stimulandi ja nõrga psühhodeelikumi omadused. MDMA ehk ecstasy tekitab eufooriat ja annab energiat ning sisaldab sageli teisi aineid, nagu näiteks ketamiin või kokaiin. MDMA lühiajalise tarvitamise võimalikeks mõjudeks võib olla näiteks ärevus, paranoia, hägune nägemine.

2. Kristo on kohtu all karistusseadustiku § 213 lg 1 järgi, kuna asetas tema valduses oleva Pireti krediitkaardi pangaautomaati, sisestas ebaseaduslikult PIN-koodi (juhus, et teadis õiget) ning võttis pangaautomaadist Pireti nõusolekuta välja sularaha 650 eurot. Kristo tunnistas, et oli teo toimepanemise ajal pilves, kuid väidab, et tänavalt ostetud kanep oli kaetud LSD-ga,¹⁵⁸ mille tõttu ta pani toime kuriteo, mille sooritamiseks tal polnud kavatsust. Kristo tarvitatud kanepi testproov kinnitab LSD olemasolu. Praeguses olukorras ei saa Kristo tugineda tahtmatule joobele, kuigi ta ei kavatsenud LSD-d võtta. Seda seetõttu, et mis tahes tänavanaarkootikumide tarbimisega võib kaasneda oht, et isik võib tarbida teistsugust uimastit, kui see, mida ta arvas tarbivat, kuivõrd narkootilised ained on tihtipeale omavahel segatud. Kristo võib siiski kasutada vabatahtliku joobe instituuti põhjusel, et tal ei olnud kanepi suitsetamisel konkreetset kavatsust Pireti krediitkaardilt ilma tema nõusolekuta raha välja võtta.

Vabatahtliku ja tahtmatu joobe osas on seisukohti teisigi. Näiteks on leitud, et vabatahtlik joove ei ole ega ole kunagi olnud kaitse omaette. Siiski on sellest erandeid mujalgi ning leidub juhtumeid, kus vabatahtlik joove võib olla kaitseks või kergendavaks asjaoluks ning seega osaliseks ettekäändeks, miks tuleb isik kriminaalvastutusest vabastada – näiteks kui joobeseisund põhjustab suutmatust formuleerida konkreetset kavatsust, mida on vaja teatud kuriteo toimepanemiseks (nagu California näite puhul).¹⁵⁹ Ehk et oluline on jälle kavatsetus ja kindel teadmine, mis tähendab muuhulgas, et isikul peab olema arusaamine sellest, mida ta parasjagu teeb. Kui joobeseisundi tõttu see teadmine puudub, siis võib viimane olla põhjus kriminaalvastutusest vabanemiseks. Vabatahtliku joobe puhul on sellised olukorrad pigem aga harvaesinevad. Tahtmatu joobe puhul on leitud, et seda ei pea aga põhjustama kogu aeg kolmas isik. Tahtmatuks joobeks peetakse ka olukordasid, kui see on põhjustatud ettenähtud ravimitest arsti määratud juhiste ning koguste piires.¹⁶⁰ Samas, kui teo toimepanemisel oli olemas tahtlus (nt meelega suuremate annuste võtmine), siis võrdsustatakse see pigem vabatahtliku joobega ning teo eest karistatakse.

---

¹⁵⁸ LSD ehk lüsergiinhappe dietüülamiid on üks tuntuim ja tugevaim hallutsinogeen ja psühhedeelikum. Aine tarvitajal tõuseb vererõhk ja kehatemperatuur, kiireneb pulss ning hingamissagedus. Tavaliselt laienevad pupillid, tugevnevad refleksid ja väheneb koordinatsioonitaju.

¹⁵⁹ Haque, Q., Cumming, I. Intoxication and legal defences. - *Advances in Psychiatric Treatment* 2003/9, lk 145. - <https://www.cambridge.org/core/services/aop-cambridge-core/content/view/17F20880C9768805606794D92EA83A22/S135551460000262a.pdf/intoxication-and-legal-defences.pdf> (30.03.2023).

¹⁶⁰ *Ibidem*, lk 146.

2.3. Sõiduki joobes juhtimise õiguslik regulatsioon Eestis

Sõiduki joobes juhtimist reguleerib karistusseadustiku § 424. Kusjuures paragrahv ei hõlma mistahes sõidukit, vaid nimetatud ja eraldi välja toodud on kolm: mootorsõiduk, maastikusõiduk ning tramm. Mootorsõiduki all mõistetakse mootori jõul liikuvat sõidukit, milleks on näiteks auto, buss, traktor, mopeed, mootorratas.¹⁶¹ Ka maastikusõiduk on mootori jõul liikuv sõiduk, küll aga on see mõeldud liikumiseks maastikul, näiteks ATV.¹⁶² Tramm on rööbassõiduk, mis on mõeldud sõitjate vedamiseks – see on ühendatud elektrikontaktliiniga ning on kas rööbashaagisega või haagiseta.¹⁶³

Koosseisutüübilt on tegemist spetsiifilise teokirjeldusega, erilise isikutunnusega ja formaalse kuriteokoosseisuga.¹⁶⁴ Spetsiifilise teokirjeldusega koosseisu korral saab täideviija olla üksnes isik, kes paneb toime koosseisus kirjeldatud spetsiifilise teo.¹⁶⁵ Järelikult saab sõiduki joobes juhtimise korral täideviija olla üksnes isik, kes sõidukit joobeseisundis juhtis. Erilise isikutunnuse legaaldefiniitsiooni sisustab KarS § 24 lg 1, mille kohaselt on eriline isikutunnus süüteo koosseisu tunnus, mis kirjeldab toimepanija isikuomadusi, eesmärke või motiive.¹⁶⁶ Järelikult saab KarS § 424 puhul süüteoobjektiks olla vaid isik, kes on joobeseisundis.

Sõiduki joobes juhtimise puhul saab rääkida nii vältavast deliktist kui ka abstraktsest ohudeliktist.¹⁶⁷ Vältav süüteo koosseis seisneb normi pidevas ehk kestvas rikkumises või koosseisu pidevas realiseerimises.¹⁶⁸ See tähendab, et isik paneb toime üheainsa süüteo, mis algab hetkega, mil isik hakkab oma kohustust rikkuma või astub keelust üle ning lõpeb teo faktilise lõppemisega.¹⁶⁹ Seega paneb KarS §-le 424 vastavat tegu isik toime senikaua, kui ta joobes olles sõidukit juhib.¹⁷⁰ Abstraktne ohudelikt on seevastu teodelikt, kus kriminaliseeritud on tegu, mille karistusväärsus põhineb teo üldisel ohtlikkusel – see tähendab, et joobes juhtimine juba iseenesest asetab õigushüve (milleks on varasemalt mainitud kõikide liiklejate elu, tervis ja vara) ohtu.¹⁷¹

---

¹⁶¹ Liiklusseadus. - RT I, 20.06.2022, 70.

¹⁶² *Ibidem*.

¹⁶³ *Ibidem*.

¹⁶⁴ Pikamäe, KarS § 424/2.

¹⁶⁵ Sootak, J. Karistusõigus. Üldosa. Tallinn: Juura 2018, lk 191.

¹⁶⁶ Karistusseadustik. - RT I, 28.04.2022, 27.

¹⁶⁷ Pikamäe, KarS § 424/2.

¹⁶⁸ Sootak, J. Karistusõigus. Üldosa, lk 198.

¹⁶⁹ *Ibidem*.

¹⁷⁰ RKKKo 3-1-1-13-08, p 5.

¹⁷¹ Sootak, J. Karistusõigus. Üldosa, lk 193.

Alkoholijoobe puhul on seadusandja kehtestanud piirmäärad, mis aitab vastutust eristada, narkojoobe puhul seda tehtud ei ole, sest seni ei ole keegi neid teaduslikult määratleda suutnud.¹⁷² Alates 01.07.2009 otsustati täpsustada alkoholi tarvitamisest tingitud juhtimiskeelde, eristades üldist piirmäära ning joobeseisundit. Vahtegemine nende kahe vahel oli oluline, kuivõrd joobes juhtimise puhul on tegemist kuriteoga, lubatud alkoholipiirmäära ületamise puhul aga väärteoga.¹⁷³ Loogika seisneb selles, et joobe puhul on juhi võime sõidukit juhtida tunduvalt rohkem halvenenud võrreldes alkoholipiirmäära ületamisega ning seega on tõenäosus suurem liiklusohtrliku olukorra tekkimiseks, mistõttu on oluline, et mingist määrast alates kriminaalvastutus ette on nähtud.¹⁷⁴

Liiklusseaduse § 69 lõiked 1-3 nimetavad alkoholisisalduse isiku veres või väljahingatavas õhus. Sätte kohaselt on lubatud piirmäära ületamisena käsitletav sõiduki juhtimine isiku poolt, kelle ühes grammis veres on alkoholisisaldus 0,20-1,49 milligrammi (mg) või ühes liitris väljahingatavas õhus on alkoholisisaldus 0,10-0,74 mg.¹⁷⁵ Kuna kehtestatud piirmäärade puhul ei ole üldjuhul joobetunnused tuvastatavad, ei ole nende ületamise korral õige rääkida joobest. Samas ei saa tähelepanuta jätta, et ka väiksem kogus alkoholi võib juhi tähelepanu- ja reaktsioonivõimet vähendada, mistõttu ei ole piirmäära ületamise korral sõiduki juhtimine lubatud.¹⁷⁶ LS § 69 lg 2 p 1 kohaselt loetakse juht joobes olevaks, kui tema ühes grammis veres on vähemalt 1,50 mg alkoholi või ühes liitris väljahingatavas õhus vähemalt 0,75 mg alkoholi. Selle joobe puhul ei ole vaja eraldi tuvastada, kas juhi käitumises ilmneb mingeid muutusi, neid eeldatakse. Oluline on vaid kindlaks teha vere või väljahingatava õhu alkoholisisaldus.¹⁷⁷ LS § 69 lg 2 p 2 järgi loetakse juht joobes olevaks, kui tema ühes grammis veres on alkoholi vähemalt 0,50 mg või tema väljahingatavas õhus alkoholi 0,25 mg ühe liitri kohta või rohkem ning tal on väliselt tajutavad tugevalt häiritud või muutunud kehalised või psüühilised funktsioonid ja reaktsioonid, mille tõttu ta ei ole ilmselgelt võimeline sõidukit liikluses nõutava kindlusega juhtima. Arvestada tuleb, et siin ei tohi eeldada, et kehalised või psüühilised funktsioonid on muutunud/häirunud, need tuleb igal üksikjuhtumil eraldi tuvastada. Selle lõike puhul tuleb silmas pidada sedagi, et kui väliselt tajutavaid muutusi kehalistes või psüühilistes funktsioonides ja reaktsioonides ei täheldata, vastutab juht ainult

---

¹⁷² Pikamäe, KarS § 424/7.

¹⁷³ Liiklusseaduse ja karistusseadustiku ning nendega seonduvate seaduste muutmise seaduse eelnõu.

¹⁷⁹ SE seletuskiri, lk 6. - <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/acf423dc-cbee-1257-0f3d-b725f8477ccb/liiklusseaduse-ja-karistusseadustiku-ning-nendega-seonduvate--seaduste-muutmise-seadus> (13.03.2023)

¹⁷⁴ *Ibidem*.

¹⁷⁵ Liiklusseadus. - RT I, 20.06.2022, 70.

¹⁷⁶ Pikamäe, KarS § 424/8.2.

¹⁷⁷ Pikamäe, KarS § 424/8.3.

alkoholipiirmäära ületamise eest LS § 244 järgi, isegi siis, kui vere või väljahingatava õhu alkoholisisaldus on vastavalt vähemalt kas 0,50 mg või 0,25 mg. Kohtuasjas nr 1-17-11509 tuvastati isikul väljahingatavas õhus 0,65 mg alkoholi ühe liitri kohta, lisaks olid isikul joobeseisundile viitavate tunnuste kirjeldamise protokollil kohaselt silmad märjad ja läikivad, sidekestad punased ning samuti oli isiku reaktsioon häiritud, ta kõnnak oli taaruv ning esinesid kerged koordinatsioonihäired.¹⁷⁸ Riigikohtu hinnangul oleks pidanud selliste märkide ilmumise korral alustama põhjendatult KarS § 424 tunnustel kriminaalmenetlust, kuivõrd LS § 69 lg 2 p 2 eeldused olid täidetud.¹⁷⁹

Subjektiiivsete tunnuste poolest eeldab KarS § 424 alusel toime pandud süütegu tahtlust kõigi objektiiivsete tunnuste (mootorsõiduki, maastikusõiduki või trammi juhtimises joobeseisundis) suhtes. Oluline on, et isik pani teo toime vähemalt kaudse tahtlusega ehk et ta teab või vähemalt peab võimalikuks, et ta juhib sõidukit joobeseisundis.¹⁸⁰ Riigikohus on nõustunud maakohtuga, et viimane ei eelda seda, nagu peaks süüdlane olema teadlik oma organismis olevast alkoholikogusest liiklusseaduse tähenduses.¹⁸¹ Piisab vaid sellest, et inimene teab või peab võimalikuks, et ta on alkoholist tulenevalt juhtimisvõimetu.¹⁸² KarS § 424 järgi ei tule vastutus kõne alla, kui inimene pani teo toime kergemeelsusest või hooletusest.¹⁸³ Sõiduki juhtimisega joobeseisundis ettevaatamatusest võib tegemist olla aga näiteks siis, kui isik ei tea täpselt, millises koguses ta alkoholi tarvitab, kuid on jätnud kontrollimata enda joobeastme, aga samuti näiteks siis, kui isik ei teadnud, et aine, mida ta tarvitab, tekitab joobe, kuid oleks seda tähelepaneliku ja kohusetundliku käitumise korral pidanud ette nägema.¹⁸⁴ Siin tuleb aga tähele panna, et alates 01.01.2015 ei ole mootorsõiduki, maastikusõiduki või trammi juhtimine joobeseisundis ettevaatamatusest enam karistatav. Muudatuse kohaselt ei ole mootorsõiduki juhtimine ettevaatamatusest võimalik, kuivõrd joobe subjektiivse omastamise küsimus lahendatakse süü tasandil ning järelikult kaob sätte mõte ära.¹⁸⁵

---

¹⁷⁸ RKKKm 1-17-11509.

¹⁷⁹ *Ibidem*.

¹⁸⁰ Pikamäe, KarS § 424/9.1.

¹⁸¹ RKKKm 4-19-1178, p 3.2.

¹⁸² *Ibidem*.

¹⁸³ Pikamäe, KarS § 424/9.1.

¹⁸⁴ RKKKo 3-1-1-49-09, p 11.

¹⁸⁵ Karistusseadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu. 554 SE seletuskiri, lk 98. - <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/78433b29-8b2f-4281-a582-0efb9631e2ad/karistusseadustiku-muutmise-ja-sellega-seonduvalt-teiste-seaduste-muutmise-seadus> (13.03.2023)

2.4. Sõiduki joobes juhtimise kuritegude viimaste aastate karistuspraktika ja karistatud isikute retsidiivsus

Alates 2017. aasta esimesest novembrist jõustus karistusseadustiku muudatus, millega hakati eristama esmakordset joobes juhtimist ja korduvat joobes juhtimist, luues paragrahvis kaks erinevat süüteoüksust.¹⁸⁶ Selle muudatusega ei jäeta korduva joobes juhtimise ehk KarS § 424 lg 2 eest mõistetud karistust täielikult tingimisi kohaldamata, vaid lg-s 2 sätestatud kuriteo puhul on võimalik üksnes süüdlase osaline tingimuslik vabastamine talle mõistetud karistusest.¹⁸⁷ Samas on siiski võimalik, et vangistus asendatakse üldkasuliku tööga KarS § 69 lg 1 mõttes kuivõrd vangistuse asendamine üldkasuliku tööga ei ole karistuse tingimisi kohaldamata jätmise, mida reguleerib karistusseadustiku 5. peatükk, vaid hoopis karistusseadustiku 4. peatükis ette nähtud karistuse kohaldamise erivorm ehk asenduskaristus.¹⁸⁸ Selle mõtte kohaselt toimub asendamine täies ulatuses, st sel puhul ei tule ka korduva joobes juhtimise korral osaliselt reaalset vanglakaristust kanda.¹⁸⁹

Viimaste aastate (2018-2021) statistika näitab, et KarS § 424 lg-s 1 sätestatud kuriteo eest mõistetud karistuste osas erineb teistest kohtutest Tartu Maakohus, kus kasutatakse oluliselt vähem joobes juhtide karistamisel tingimisi vangistust ilma käitumiskontrollita KarS § 73 lg 1 mõttes, samuti rahalist karistust.¹⁹⁰ Nelja aasta keskmist arvesse võttes mõistetakse tingimisi vangistust ilma käitumiskontrollita Harju Maakohtus 64%, Pärnu Maakohtus 54%, Tartu Maakohtus 36% ning Viru Maakohtus 54%, seega on teiste piirkondade vahel karistuspraktika pigem ühtlane võrreldes Tartu Maakohtuga.¹⁹¹

Korduva joobes juhtimise ehk KarS § 424 lg-s 2 sätestatud kuriteo eest mõistetud karistuste osas on sarnasem praktika aga Põhja- ja Lääne ringkonnaprokuratuuri tööpiirkonnas, kuivõrd umbes pooltel juhtudel mõistis maakohus karistusena isikule üldkasuliku töö – Lääne Ringkonnaprokuratuuris 51% juhtudel ning Põhja Ringkonnaprokuratuuris 53% juhtudel. Lõuna ning Viru Ringkonnaprokuratuuris on see protsent vastavalt 11 ja 27, seega vahe on märgatav. Samas tuleb tähele panna, et viimased kasutavad teistest jällegi oluliselt rohkem

---

¹⁸⁶ Karistusseadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seadus (suhtumise karmistamine sõiduki joobes juhtimisse). - RT I, 07.07.2017, 1.

¹⁸⁷ Pikamäe, KarS § 73/4.1.

¹⁸⁸ RKKKm 1-20-2476, p 17.

¹⁸⁹ *Ibidem*.

¹⁹⁰ Ahven, A., Tüllinen, K., lk 8.

¹⁹¹ *Ibidem*.

osaliselt tingimisi vabastamist ehk nn šokivangistust.¹⁹² Harju, Pärnu ning Viru Maakohtud sarnanevad teineteisele ka osaliselt täitmisele pööratava vangistuse mõistmise suurusel. Nendes kohtutes määrati kohe reaalselt ärakandmisele keskmiselt 30 päeva. Tartu Maakohtus jäi koheselt ärakandmisele mõistetud karistuse suurus 14 päeva ligi.¹⁹³

Alates 2016. aastast lõpetas prokuratuur osade esmakordse joores juhtimise kuritegude puhul kriminaalmenetluse avaliku menetlushuvi puudumise korral ja kui süü ei ole suur ehk teisisõnu kriminaalmenetlus lõpetati oportuniteediga. KarS § 424 lg-s 1 sätestatud kuriteo puhul (kui menetlus lõpetati oportuniteediga) määrati 2020-2021 menetluspraktikas kahtlustatavale vähemalt kaks kohustust 75% juhtudel, neli või enam kohustust määrati 25% juhtudel. Nendel aastatel olid populaarsemateks kohustusteks sotsiaalprogrammi läbimine (87% juhul), alkoholi tarvitamise keeld (32%) ning ravile allumine (25%).¹⁹⁴

Kuritegevust soodustavad enim sõltuvus- ja vaimse tervise probleemid, kuritegelikud hoiakud, keeruline perekondlik taust, elamispinna ja töökoha puudumine ning finantsprobleemid.¹⁹⁵ Retsidiivsus on läbi aastate olnud kõige kõrgem vanglas karistuse lõpuni kandnutel; järgnevad kriminaalhooldusele suunatud ja rahalise karistuse saanud isikud. Madalaim on retsidiivsus olnud neil, kelle suhtes kriminaalmenetlus otstarbekusest lõpetati (avaliku menetlushuvi puudumise, leppimise või alaealiste komisjoni saatmise tõttu).¹⁹⁶ Kahe aasta retsidiivsus määr¹⁹⁷ sõiduki joores juhtimise kuriteo osas on järgmine: rahalise karistuse puhul 25%, tingimisi vangistuse (KarS § 73 lg 1) puhul 14% ning tingimisi vangistuse käitumiskontrolli (KarS § 74 lg 2) puhul 18%. Kusjuures konkreetne määr ei sõltu uue kuriteo liigist. Joores juhtimise eest vanglas karistuse lõpuni kandvatel isikutel on 2017-2020. aasta kahe aasta retsidiivsusmäär keskmiselt 22%. Paljude, sh ka joores juhtimise kuriteo puhul on retsidiivsus peamiseks riskiteguriks alkoholi- või narkosõltuvus. Sellega seotud riskide vähendamiseks määratakse sageli käitumiskontroll, mis süüdlase nõusolekul võib sisaldada ka ravikohustust.¹⁹⁸

---

¹⁹² *Ibidem*, lk 9.

¹⁹³ *Ibidem*.

¹⁹⁴ *Ibidem*, lk 10.

¹⁹⁵ Ministry of Justice. Transforming Rehabilitation: a summary of evidence on reducing reoffending (second edition). United Kingdom 2014, lk 10. -

https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/305319/transforming-rehabilitation-evidence-summary-2nd-edition.pdf (23.04.2023).

¹⁹⁶ Justiitsministeerium. Kuritegevus Eestis 2022. Retsidiivsus. -

<https://www.kriminaalpoliitika.ee/kuritegevus2022/retsidiivsus/> (23.04.2023).

¹⁹⁷ Kahe aasta retsidiivsusmäär näitab inimeste osakaalu, kes niisugusele sündmusele järgnenud kahe aasta jooksul mõisteti jõustunud kohtuotsusega uues kuriteos süüdi.

¹⁹⁸ Justiitsministeerium. Kuritegevus Eestis 2022. Retsidiivsus. -

<https://www.kriminaalpoliitika.ee/kuritegevus2022/retsidiivsus/> (23.04.2023).

Kriminaalses joobes sõiduki juhtimise üldarv on püsinud viimastel aastatel üsna sama ning ei ole arvestavalt muutunud. Viimase kolme aasta andmete põhjal jääb joobes sõidukijuhtimise kuritegude registreerimise arv keskmiselt 2500 ümber.

Justiitsministeeriumi koostatud analüüsi kohaselt on oportuuniteediga joobes juhtimise kriminaalmenetluse lõpetamine vähendanud uute kuritegude toimepanemise riski ning ei ole suurendanud uue sama liiki kuriteo toimepanemise riski nende, kellele seda kohaldati. Viimane tähendab seda, et oportuuniteediga kriminaalasja lõpetamine võib olla isegi tõhusam vahend kui muul viisil isiku karistamine.¹⁹⁹

---

¹⁹⁹ Ahven, A., Tüllinen, K., lk 4.

3. PÄRNU MAAKOHTU PÄRNU KOHTUMAJA KOHTUTOIMIKUTE ANALÜÜS JA TULEMUSED

3.1. Uuringu eesmärk, metoodika ja valim

Kohtutoimikute analüüsimisel seati järgmised eesmärgid:

- 1) välja selgitada kõik isikut ja kuriteo toimepanemist iseloomustavad asjaolud. Saadud informatsiooni alusel saab teha järeldused tüüpilise joobes juhtimise kuriteo toimepanija kohta ning selle kohta, kui tõsiselt võetakse mootorsõiduki joobes juhtimist ja selle karistatavust;
- 2) koguda andmed karistuse liigi ning määra kohta, samuti uurida, kas ja kui palju katseaega rikuti. Eeltoodu põhjal saab teha järeldused tingimisi karistuse mõju kohta ning selgitada välja, kas tingimisi karistuse instituut on täitnud oma ülesannet parandada ning kasvatada süüdlast.

Uuringu läbiviimisel kasutati kvantitatiivset meetodit, täpsemalt kohtutoimikute analüüsi. Kvantitatiivse uurimise käigus analüüsiti Pärnu Maakohtu Pärnu kohtumaja 2020.-2022. aasta kohtutoimikuid seonduvalt karistusseadustiku (KarS) §-ga 424. Pärnu kohtumaja osutus valituks, kuna varasemalt ei ole joobes juhtimise kuritegusid KarS § 424 mõttes ning karistusest tingimisi vabastamise mõju kohtumaja kohtupraktikas uuritud. Vähetähtis ei ole ka asjaolu, et autor on seal varasemalt töötanud ning elab Pärnus, mis tingis kohtutoimikutega hõlpsama tutvumise.

Magistritöö autor analüüsis kokku 253 Pärnu Maakohtu Pärnu kohtumaja kriminaaltoimikut, milles isikud võeti vastutusele KarS § 424 alusel ning vabastati tingimisi vastavalt kas KarS § 73 või § 74 alusel. Periood 2020-2022 osutus valituks kuivõrd töö autor on seisukohal, et järeldused võiks teha kõige värskema informatsiooni põhjal, et saada aimu, kas tingimisi karistuse instituudil kui sellisel on veel tulevikus mõtet. Kohtutoimikutega tutvuti põhjusel, et ainuüksi kohtuotsuse pinnalt ei ole võimalik teha ammendavaid järeldusi – tutvuda tuli ka teiste kriminaaltoimikus toodud dokumentidega, milleks on näiteks isiku karistusregister, kinnipidamisprotokoll, erakorraline ettekanne katseaja rikkumisel jne.

Toimikute analüüsimise lihtsustamiseks koostas autor tabeli, mille abil selgitas esmalt välja andmed menetluse liigi ning kohtuotsuse kuupäeva kohta. Tabel oli abiks selgitamiseks välja andmed nii isikut iseloomustavate tunnuste kui ka teo toimepanemise asjaolude kohta. Lisaks

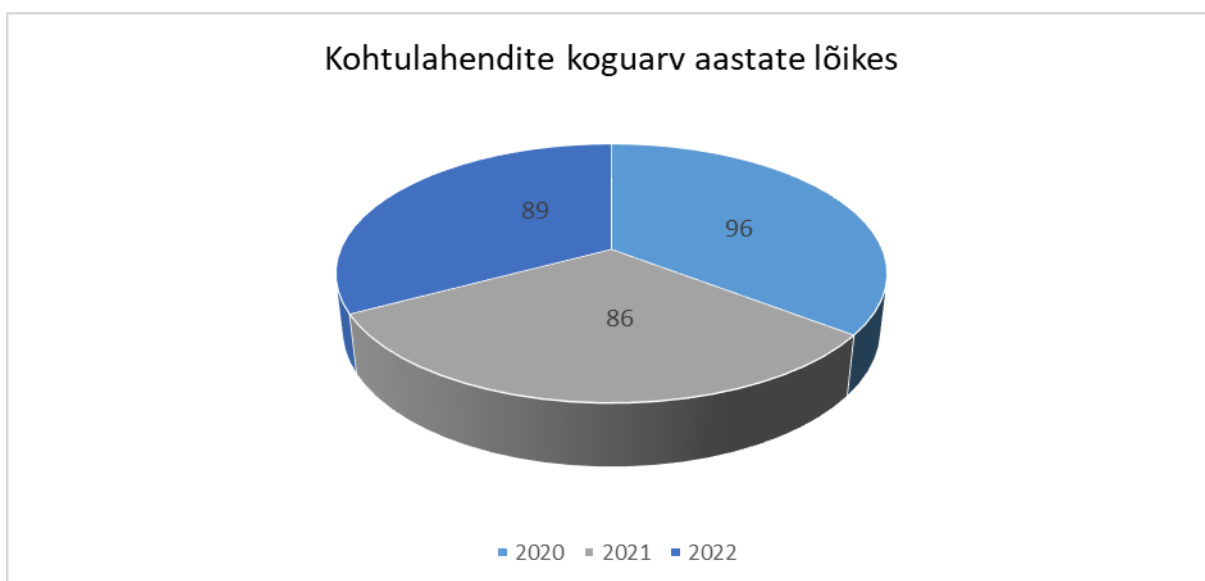
eeltoodule vaadati veel andmeid selle kohta, kui suur oli isiku joove, millisel põhjusel isik joobeseisundis rooli istus, miks isik politsei poolt üldse kinni peeti ning andmeid ka selle kohta, kas isik on varasemalt või katseajal toime pannud samaliigilise kuriteo, milles teda süüdistatakse.

3.2. Uuringu tulemuste analüüs

Nagu eelpool mainitud, analüüsiti magistritöö raames kokku 253 Pärnu Maakohtu Pärnu kohtumaja kriminaaltoimikut, milles isikut süüdistati KarS § 424 alusel. Analüüsimisele kuulusid ka sellised toimikud, milles isikut süüdistati lisaks KarS §-le 424 ka muude tegude eest. Näiteks karistati 13 isikut veel lisaks KarS § 423¹ järgi (sõiduki süstemaatiline juhtimine juhtimisõigusega isiku poolt), kuute isikut KarS § 215 lg 1 järgi (asja omavoliline kasutamine), ühte isikut KarS § 157³ lg 1 järgi (ahistav jälitamine), kolme isikut KarS § 329 järgi (karistuse kandmisest kõrvale hoidmine), kahte isikut KarS § 184 lg 1 ja lg 2 järgi (narkootilise ja psühhotroopse aine suures koguses ebaseaduslik käitlemine), ühte isikut KarS § 209 lg 2 p 1 järgi (kelmus), ühte isikut KarS § 344 lg 1 ja § 345 lg 1 järgi (dokumendi, pitsati ja plangi võltsimine + võltsitud dokumendi, pitsati ja plangi kasutamine) ning üks isik 253st mõisteti KarS § 424 lg 1 järgi ka õigeaks.

Analüüsi all olevad toimikud jagunesid järgmiselt: 2020. aastal oli tehtud 96 kohtuotsust, 2021. aastal 86 kohtuotsust ning 2022. aastal 89 kohtuotsust seonduvalt KarS §-ga 424 (vt joonis 1). Arvutuse kohaselt oli kolme aasta peale kokku 271 toimikut, kuid autorile anti nendest välja 253 – sellest ka arvuline erinevus. Kohtulahendite üsna võrdne jaotus aastate lõikes näitab autori hinnangul, et sõiduki joobeseisundis juhtimise teod on pigem tavapärased. Ka näitab see, et reageerimine joobeseisundis juhtimise teole on nõrk ning karistus teo eest väike. Autor on seisukohal, et ühiskonnale on teo karistatavuse osas saadetud liialt nõrk signaal – kõne all oleva teo toimepanijad ei karda tagajärge ning karistust. Samas võib kohtulahendite võrdne jaotus näidata ka seda, et ei ole tehtud järeldusi antud teo toimepanemise suure arvu osas. Kui igal aastal on enam-vähem toimepanemiste ning kohtusse saadetavate juhtumite arv sama, siis tuleb midagi muuta, kasvõi näiteks tõsta alkoholiaktsiisi, et muuta alkohol kasvõi mõnede inimeste jaoks vähem kättesaadavaks.

Joonis 1. Kohtulahendite koguarv uurimise all olevate aastate lõikes (absoluutarvudes)

Allikas: Pärnu Maakohtu Pärnu kohtumaja 2020-2022 tehtud kohtuotsused riigiteataja kohaselt

Kohtutoimikute analüüsimise käigus selgus, et enamasti lahendatakse sõiduki joobeseisundis juhtimise tegu lihtmenetluses²⁰⁰. Lihtmenetlus on üldnimetus lihtsustatud menetlusliikidele ning sinna alla kuuluvad lühimenetlus, kokkuleppemenetlus, kiirmenetlus ja käskmenetlus.²⁰¹ Enim kohaldatavaks menetluse liigiks KarS § 424 sätestatud kuriteo puhul kujunes aastatel 2020-2022 Pärnu kohtumajas kokkuleppemenetlus. Kokkuleppemenetlust kohaldati 253st analüüsimisele kuuluvast toimikust kokku 145 korral, mis moodustab 57,3% kõigist kohaldamisele kuuluvatest menetlustest. Kiirmenetlust (kokkuleppemenetluse sätete järgi) kohaldati kokku 98 korda, lühimenetlust 4 korda ja käskmenetlust ühel korral. Üldmenetlust kohaldati analüüsitava toimikute puhul kokku viiel korral. Menetlusliikide arvuline kohaldamine Pärnu Maakohtu Pärnu kohtumajas aastatel 2020-2022 on nähtav joonisel 2.

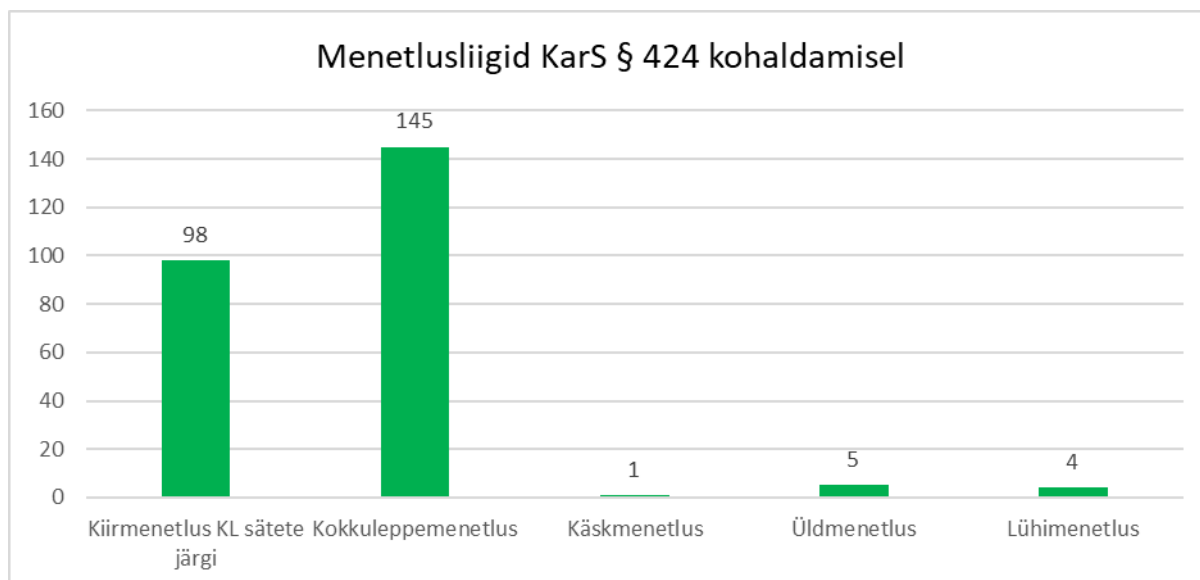
KarS § 424 sätestatud kuriteo lahendamine lihtmenetluses on pigem tavapärane ning autori arvates ka õigustatud. Kuivõrd selle kuriteo puhul on kuriteo asjaolud ning tõendid üldjuhul selged, st objektiivne ning subjektiivne koosseis tuvastatav sisuliselt juba sõiduki kinnipidamisel ja sellele järgnevate toimingute läbiviimisel, siis ei ole otstarbekas kohtumenetlust teisel viisil ehk üldmenetluses läbi viia selle kulukuse ning ajamahu tõttu.

²⁰⁰ Lihtmenetlused on ette nähtud kriminaalasja kiiremaks läbivaatamiseks neil juhtudel, kui süüdistuse aluseks olevate asjaolude hindamiseks ei ole otstarbekas tunnistajate ja ekspertide vahetu küsitlemine ning eeskätt siis, kui süüdistatav on huvitatud kriminaalasja kiiremast lahendamisest ega sea kahtluse alla kogutud tõendite usaldusväärsust. Kriminaalasja läbivaatamine lihtmenetluses ei tähenda seda, et süüdistatava süü oleks selge enne kohtuotsuse tegemist ning süüdistatava nõustumine lihtmenetlusega ei tähenda enda süüdi tunnistamist. – Kriminaalmenetlus. Eesti kohtud. - <https://www.kohus.ee/kohtusse-poordujale/kriminaalmenetlus> (16.04.2023).

²⁰¹ Kriminaalmenetluse seadustik. - RT I, 11.03.2023, 24.

Arvestades seda, kui palju joores juhtimise tegusid aasta jooksul kohtumajast läbi käib, on lihtmenetluses asja läbivaatamine kiireim viis.

Joonis 2. Menetlusliigid KarS § 424 kohaldamisel Pärnu Maakohtu Pärnu kohtumajas aastatel 2020-2022 (absoluutarvudes)

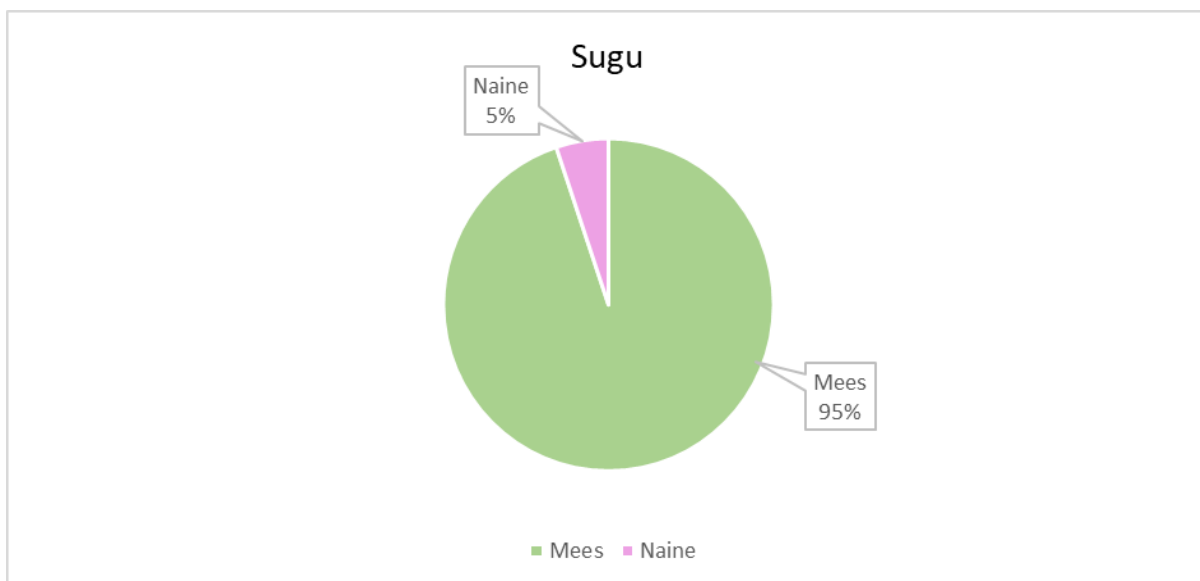
Allikas: autori uuring (2020-2022 kohtutoimikud)

Isikut iseloomustavate asjaoludena kirjutas autor kõikidest analüüsi all olevatest kriminaaltoimikutest välja toimepanijate soo, vanuse, hariduse, kehtiva juhiloa olemasolu teo toimepanemise hetkel ning varasema karistatuse andmed KarS § 424 alusel. Analüüsist selgus, et KarS §-s 424 sätestatud teo toimepanijate osas oli kõige rohkem meessoost isikuid. Mehed panid arutluse all olevas paragrahvis sätestatud teo toime 240 korral (moodustades 95% toimepanijatest), naised 13 korral (moodustades 5% toimepanijatest). Teo toimepanijate sooline jagunemine kajastub joonisel 3.

Vaadates teo toimepanijate vanuselist jagunemist (vt joonis 4), saab tõdeda, et kõige vanem teo toimepanija oli 83-aastane, kõige noorem 19-aastane. Töö autor jagas analüüsimise käigus isikud vanuserühmadesse: 18-22aastased, 23-27aastased, 28-32aastased, 33-37aastased, 38-42aastased, 43-47aastased, 48-52aastased, 53-57aastased, 58-62aastased, 63-67aastased, 68-72aastased ja üle 73 aastased isikud. Analüüsimisel selgus, et kõige aktiivsemaks sõiduki joobeseisundis juhtijaks olid 2020-2022. aastal 43-47aastased isikud. Väiksem aktiivsus esines 18-22aastaste ning 63-67, 68-72 ja üle 73aastaste isikute seas. Autori hinnangul on väiksem aktiivsus tingitud suure tõenäosusega esiteks sellest, et 18-22aastaste seas alles omandati juhiluba ja/või õpiti sõitma ning puudub veel korralik sõidukogemus ja isiklik

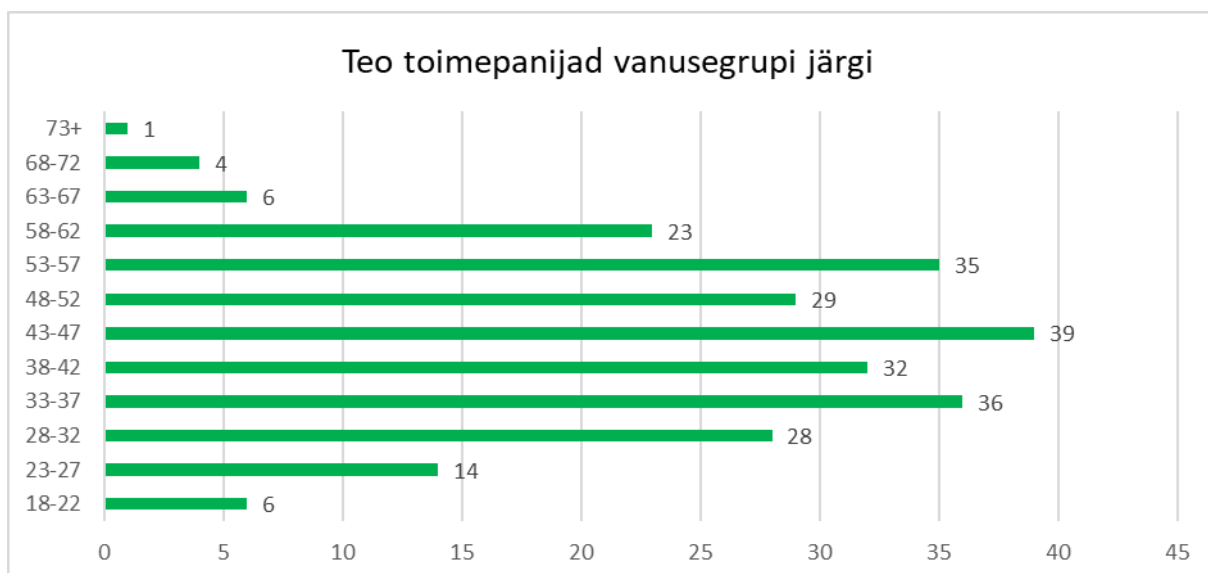
sõiduk ning teiseks sellest, et vanemate isikute seas hakkab sõiduki juhtimine vähenema nende tervisega seotud asjaolude tõttu.

Joonis 3. Toimepanija sugu 2020-2022 kohtulahendites seonduvalt KarSi §-ga 424 (%)

Allikas: autori uuring (2020-2022 kohtutoimikud)

Joonis 4. Teo toimepanijad vanusegrupi järgi 2020-2022 kohtulahendites (absoluutarvudes)

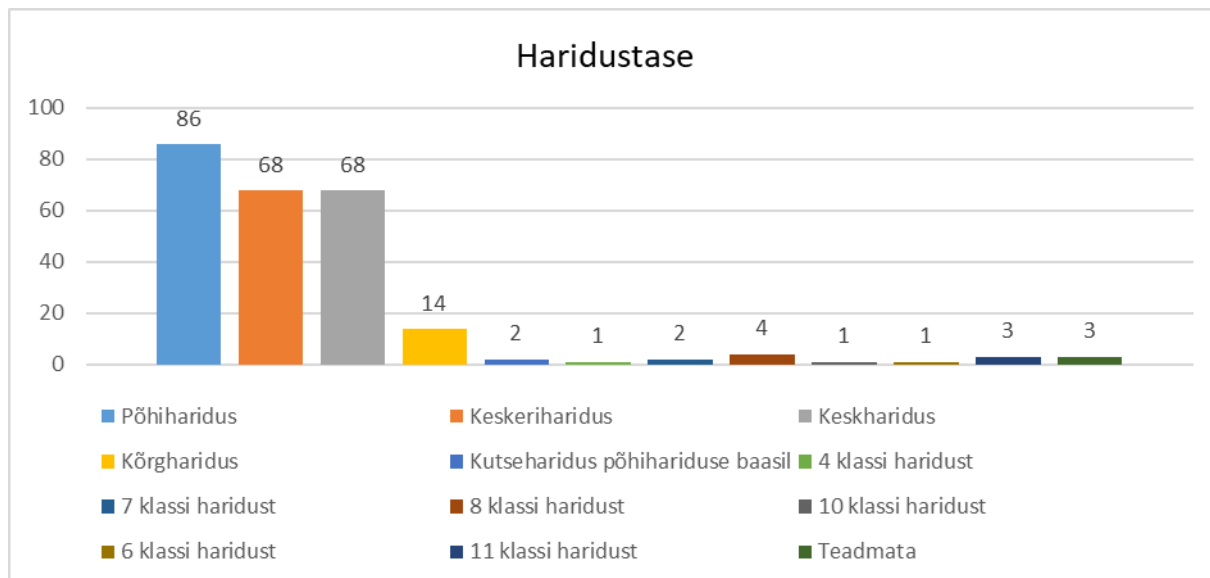
Allikas: autori uuring (2020-2022 kohtutoimikud)

Kõikidest toimepanijatest on hariduse esimese taseme ehk põhiharidusega²⁰² 86 isikut 253st, keskerihariduse ning keskhariduse on omandanud mõlemal juhul 68 isikut 253st. Kõrghariduse on omandanud aga 14 isikut kõikidest toimepanijatest. Oli ka selliseid, kes ei

²⁰² Eesti Vabariigi haridusseadus. - RT I, 15.03.2022, 4.

ole omandanud ei ühte ega teist hariduse taset, vaid on õpingud pooleli jätanud. Kolmel juhul on KarS §-s 424 sätestatud teo toimepanija haridustase teadmata. Teo toimepanijate haridustase kajastub joonisel 5.

Joonis 5. Teo toimepanijate haridustase 2020-2022 kohtulahendites (absoluutarvudes)

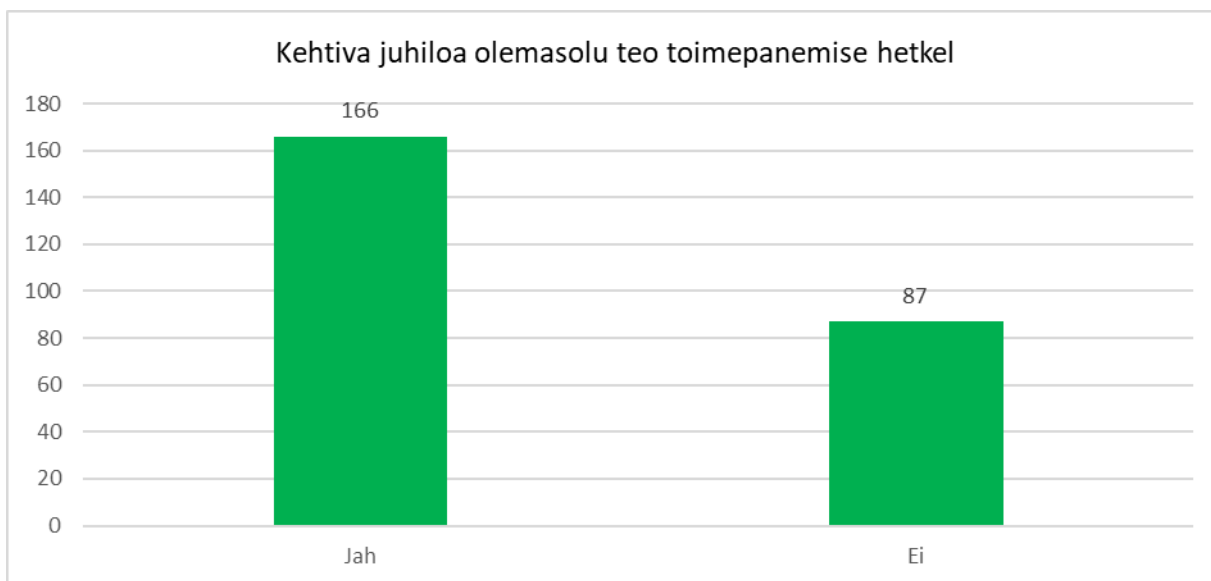
Allikas: autori uuring (2020-2022 kohtutoimikud)

Lisaks eeltoodule analüüsis magistritöö autor isikut iseloomustavate asjaolude juures ka seda, kas isikul oli teo toimepanemise ajal kehtiv juhiluba või mitte (vt joonis 6). Kohtutoimikute analüüsist selgus, et kehtiv juhiluba teo toimepanemise hetkel oli olemas 166-l isikul, mis moodustab kõikidest teo toimepanijatest 66% ning 87 juhul kehtiv juhiluba puudus moodustades sellega 34% kõikidest analüüsi all olevatest isikutest, kes KarS § 424 järgi karistatud said aastatel 2020-2022.

Kehtiva juhiloa puudumine teo toimepanemisel näitab mitut: 1) sõidukijuhid suhtuvad ükskõikselt fakti olemasollu ja 2) juhiloa taotlemine on liialt raske ning kulukas. Esimese punkti puhul mõtleb autor seda, et juhiloa olemasolu või puudumine ei takista sõidukiga liiklusse minekut. Nii nagu kodanikele meeldib öelda „ega juhiload sõida“. Kas on asi selles, et karistus juhtimisõiguseta sõiduki juhtimise eest on väike, vahelejäämist ei kardeta/ei loodeta või selles, et teo ohtlikkust ei mõisteta, on raske hinnata – küllap natuke kõiges. Teise punkti puhul peab autor silmas juhtimisõiguse ja juhiloa kättesaadavust. Et juhtimisõigus omandada, on vaja läbida autokool ning sooritada eksamid. See kõik on aga täna väga kulukas ning mitte igatüki ei saa seda endale lubada. Eksami läbimisel on aga kõrged nõuded arvestades, kui tähelepanelik ning hoolikas tuleb liikluses olla, st juhtimisõiguse saamiseks

tuleb omandada teadmised, oskused ja hoiakud liikluses käitumiseks vastavalt juhi kvalifikatsiooninõuetele. Seega, kuna nõuded ning juhiloa taotlemise hind on kõrged ning paljud seda endale lubada ei saa, siis jõuamegi faktini, et sõidetakse ka ilma juhilubadeta, sest on vaja punktist A punkti B mingil moel jõuda. Samas tuleb nentida, et autojuhtimine ei ole inimõigus ning juhiloa taotlemise raskus ning kulukus ei saa olla põhjuseks juhilubadeta sõitmisele.

Joonis 6. Kehtiva juhiloa olemasolu teo toimepanemise hetkel (absoluutarvudes)

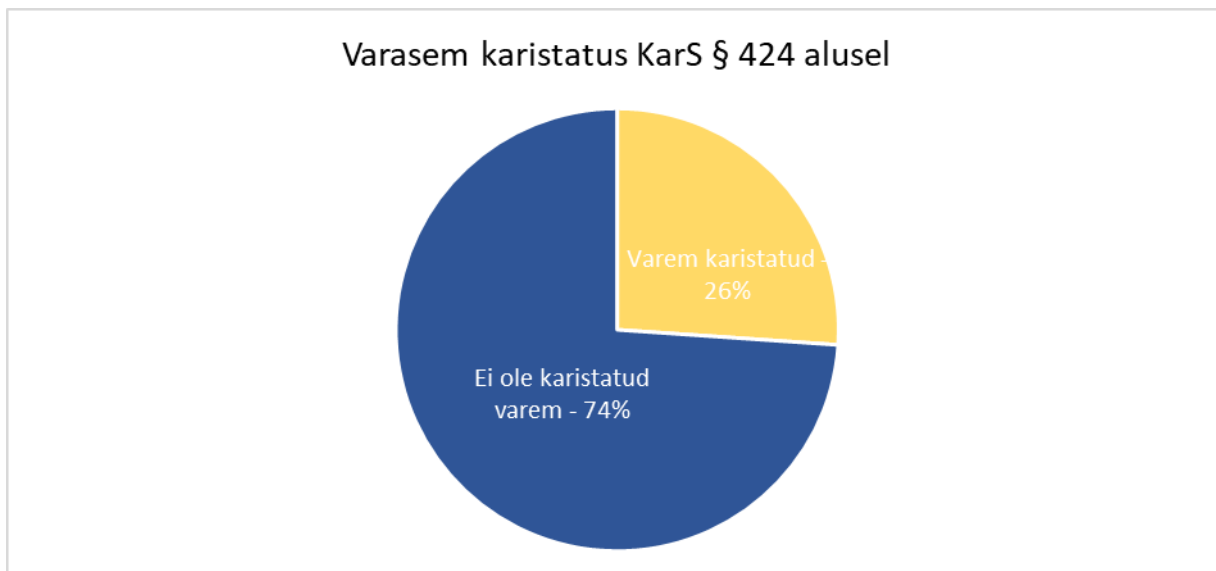

Allikas: autori uuring (2020-2022 kohtutoimikud)

Isikut iseloomustavate asjaolude viimase punktina analüüsis autor kohtutoimikutest saadud andmete põhjal seda, kui suur osa teo toimepanijatest oli varasemalt KarS § 424 alusel karistatud. Analüüsimise tulemusena selgus, et varasemalt on KarS § 424 alusel karistatud 66 isikut (26% kogu arvust) ning 187 isikut ei olnud varem selle paragrahvi alusel karistatud (74% kogu arvust) (vt joonis 7). Selgituseks olgu märgitud, et konkreetsel juhul võeti arvesse nii juba kustunud karistusi (kui need olid kohtutoimikust nähtavad) kui ka kehtivaid karistusi. Põhjus sellele on lihtne – retsidiivsuse hindamiseks ei ole autori hinnangul määrava tähtsusega, kas korduv tegu on toime pandud mõni kuu, aasta või viis aastat pärast esimese kuriteo toimepanemist. Loeb fakt, et tegu on uuesti toime pandud. Lisaks võib retsidiivsuse taseme hindamiseks kasutatavad meetodid jagada sisuliselt kaheks: 1) tagasivaatelistel uuringud, milles vaadatakse isikute rühma puhul varem toime pandud kuritegusid ja nende arvu ning 2) järgnevusuuring, mis käsitleb retsidiivsust kui mingile sündmusele järgnevat

käitumist teatud aja jooksul.²⁰³ Järelikult ei ole retsidiivsuse hindamiseks konkreetsel juhul määrava tähtsusega, millal korduv tegu toime on pandud ning võib arvestada ka juba kustunud karistusi.

Joonis 7. Teo toimepanijate varasem karistatus KarS § 424 alusel (%)

Allikas: autori uuring (2020-2022 kohtutoimikud)

Varasema karistatuse puhul toob töö autor välja järgmised tähelepanekud:

- Viiel juhul oli isikuid karistatud varasemalt kaks korda KarS § 424 alusel. Esmalt KarS § 424 lg 1, siis KarS § 424 lg 2 (sõiduki korduv joobeseisundis juhtimine) järgi. Neljal juhul viiest asendati mõistetud karistus üldkasuliku tööga (ÜKT), mille ajal pidi süüdlane järgima kontrollnõudeid ning täitma talle pandud kohustusi vastavalt KarS §-s 75 sätestatule. Ühel juhul pöörati isikul karistus täitmisele kuna rikuti kontrollnõudeid, täpsemalt ÜKT sooritamise ajakava;
- Kuuel juhul (varasemalt karistatud 66st isikust) oli isikut varasemalt juba karistatud KarS § 424 lg 2 järgi ehk korduva sõiduki joobeseisundis juhtimise eest. Eeltoodu tähendab, et isikuid on korduvalt kõne all oleva paragrahvi alusel vastutusele võetud. Ühel juhul kuuest pöörati karistus täitmisele, ühel juhul pikendati katseaega kuue kuu võrra;
- Kahel juhul karistati isikuid KarS § 424 lg 1 alusel, milline asendati ÜKT-ga. Karistused pöörati täitmisele KarS §-s 75 sätestatud kontrollnõuete rikkumise tõttu.

²⁰³ Ahven A., Salla, J., Vahtrus, S. Retsidiivsus Eestis. Justiitsministeerium. Tallinn: 2010, lk 7. - https://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/retsidiivsus_eestis_justiitsminis teerium_2010.pdf (24.04.2023).

- Ühel juhul karistati isikut KarS § 424 lg 1 järgi, mis pöörati samuti täitmisele kontrollnõuete rikkumise tõttu;
- Ühel juhul karistati isikut KarS § 424 lg 1 järgi (kusjuures isikut karistati samas ka teiste KarS-is sätestatud paragrahvide alusel) ning kogu karistus läks koheselt kandmisele, st isikul tuli minna kinnipidamisasutusse. Isik vabanes tingimisi ennetähtaegselt Harju Maakohtu määruse alusel ning karistati mõni kuu peale katseaja lõppemist juba uuesti Pärnu Maakohtu otsusega KarS § 424 lg 2 alusel. Katseaega pikendati kahe määrusega kokku nelja kuu võrra;
  - Kustunud karistusi silmas pidades: kuuel juhul oli isikuid karistatud varasematel aastatel, näiteks 2006, 2012, 2013 ning 2016;
  - Ühel juhul oli isikut varasemalt karistatud Leedu Vabariigi Kaunase piirkonnakohtu Kedainiai kohtukoja poolt joobeseisundis mootorsõiduki juhtimise eest rahalise karistusega ning juhtimisõiguse äravõtmisega kolmeks aastaks. 2020. aasta otsusega karistati isikut Eestis uuesti sama sätte alusel.

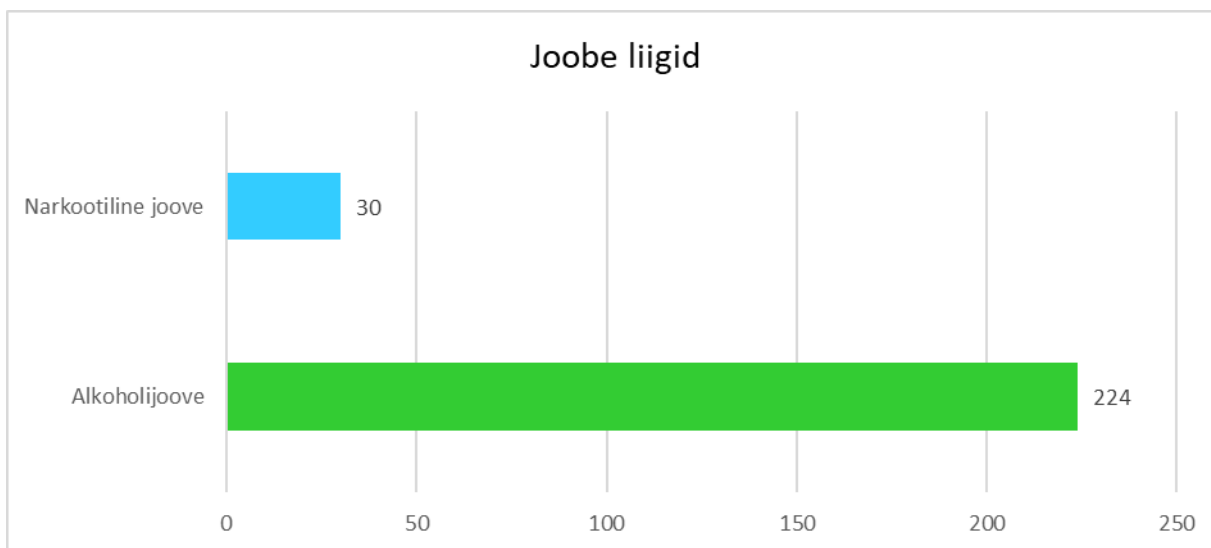
Kuriteo toimepanemist iseloomustavate asjaoludena uuris autor, milline oli joobe liik, kui suur oli tõendusliku alkomeetri või meditsiinilise joobeekspertiisi näit, milliseid narkootilisi aineid tarvitatakse enim, miks isik joobeseisundis sõidukit juhtis, miks isik korrakaitsete poolt kinni peeti ning milline oli teo tagajärg. Kohtutoimikute analüüsist selgus, et kõigist toimepanijatest aastatel 2020-2022 oli alkoholijoove 224 isikul ning narkootiline joove 30 isikul. Ühel juhul neist tuvastati isikul mõlemad joobe liigid, see tingib ka arvulise ebakõla (kokku analüüsis autor 253 toimikut, kuid joobeid tuvastatud 254). Vastavad andmed kajastuvad joonisel 8.

Kui alkoholi puhul saab lähtuvalt kogutud andmetest asuda seisukohale, et seda tarvitavad nii noored kui vanad võrdselt, siis narkootilise, psühhotroopse või muu joovastava aine tarvitamisest põhjustatud joobes olid vanuselt pigem nooremapoolded. Küllap seisneb põhjus selles, et noortele pakuvad sellised ained rohkem põnevust, st soovitakse proovida ning kogeda uut. Lisaks ei ole mainitud ained vabalt kättesaadavad ning nende „hankimiseks“ peab rohkem vaeva nägema, mis vanemad inimesed mõttest kiiremini loobuma panevad. Autori hinnangul on aga positiivne, et narkootilist joovet vaid (kui nii võib öelda) 30 isikul 253st esines. Seda seetõttu, et kui alkohol kahjustab suures plaanis inimese kognitiivseid funktsioone nagu näiteks planeerimine, otsustusvõime ning mõjutab lihaste koordinatsiooni kahjustades peenmootorikat, siis narkootiline joove ning selle mõju inimesele võib olla palju ettearvamatum. Narkootilised ained on oma ettearvamatu mõju tõttu alkoholist ohtlikumad

ning seetõttu on ka liikluses olemine riskantsem nii enda kui ka teiste liiklejate ohutusele mõeldes.

Keskmiseks joobeks väljahingatavas õhus kujunes 1,02 mg/l, etanooli sisaldusega veres kujunes selleks arvuks aga 2,44 mg/g. Suurim joove alkoholi puhul oli vastavalt kas 2,52 mg/l või 4,01 mg/g. Varasemalt kehtinud joobeseisundi tuvastamise ja joobeastme määramise ning joobeastme määramise otsuse vaidlustamise korra § 19 lg 1 p 4 järgi oleks viimaseid peetud raskeks alkoholijoobeks.²⁰⁴ Kõige tavalisemaks narkootiliseks aineks osutus amfetamiin, mida leidis 16 korral 30st. Amfetamiini peetakse tugeva kesknärvisüsteemi stimuleeriva toimega uimastiks, mille tarvitajal tekib eufooria ja erutatus, suureneb jutukus, inimene on püsimatult ja rahutu, lisaks on võimalik agressiivne käitumine enda või teiste suhtes.²⁰⁵ Samas tarvitati kokku 14 erinevat narkootilist ja/või psühhotroopset ainet. Kokkuvõtte joobest kajastub tabelis 1.

Joonis 8. Teo toimepanijate joobe liik 2020-2022 kohtulahendites (absoluutarvudes)

Allikas: autori uuring (2020-2022 kohtutoimikud)

Tabel 1. Üldine kokkuvõtte joobest 2020-2022 kohtulahendite puhul

Keskmine joove (väljahingatavas õhus)	1,02 mg/l
Keskmine joove (etanooli sisaldus veres)	2,44 mg/g
Suurim joove (alkohol)	2,52 mg/l või 4,01 mg/g
Tavalisem narkootiline aine	Amfetamiin 16 korral

Allikas: autori uuring (2020-2022 kohtutoimikud)

²⁰⁴ Joobeseisundi tuvastamise ja joobeastme määramise ning joobeastme määramise otsuse vaidlustamise kord. - RT I 2001, 35, 196 (kehtetu).

²⁰⁵ Tervise Arengu Instituut. Amfetamiin. – <https://www.narko.ee/ained/amfetamiin/> (17.04.2023).

Magistritöö autor uuris lisaks eeltoodule ka põhjuseid, miks isikud joobeseisundis sõidukit juhtisid. See on oluline, kuivõrd annab kaudset teavet selle kohta, kui tõsiselt antud teo toimepanemisse ja selle eest mõistetavatesse karistustesse suhtutakse. Valik erinevaid põhjuseid, miks isikud joobeseisundis sõidukit juhtisid on järgmised:

- "Jõin lõunaks söögi kõrvale ginni, aga tahtsin töölt koju saada."
- "Jõin eelmisel õhtul ning ei osanud arvata, et olen veel joobes."
- "Tahtsin sõbrad peolt koju viia, olin kõige kainenem."
- "Võtsin ravimit, mis sisaldab alkoholi, peale mida ei tohi 2,5h autot juhtida, kuid pidin praamile kiirustama."
- "Juhtimise ajal ei olnud joonud ega purjus. Alles koju minnes jõin ja siis tuli politsei sinna mulle järgi."
- "Jõin ning tahtsin poodi uue pudeli järgi minna."
- "Keegi muu polnud nõus sõitma, pidin siis ise."
- "Jõin ning otsustasin sõbrale külla minna."
- "Ei olnud plaanis sõita, tahtsin auto turvaliselt ära parkida."
- "Mina ei ole joobes peaga sõitnud, istusin kõrvalistmel."
- "Ma ei tea, miks ma rooli istusin. Teadsin, et olen joonud."
- "Mina ei ole joobeseisundis autot juhtinud, võtsin ravimeid."
- "Jõin sõbra juures ning tahtsin koju minna."
- "Olin nii purjus, et ei mõelnud mida teen. Ei viitsinud oodata."
- "Tundsin, et olen sõitmiseks piisavalt kaine."
- "Tahtsin vaid autos magada, kuna ei olnud muud sooja kohta."
- "Tahtsin poodi suitsu järgi minna."
- "Ei saanud aru, kas mul halb enesetunne palavikust või alkoholist."
- "Ma ei mäleta, miks ma purjus peaga sõitma läksin."
- "Lihtsalt tahtsin sõitma minna."
- "Tahtsime sõpradega ujuma minna."
- "Mul oli küll kaine rool olemas, aga ei usaldanud teda sõitma."
- "Seltskond, milles viibisin ei sobinud enam, tahtsin ära sõita."
- "Jõin autos, sest naisele ei meeldi kui ma joon. Ei saanud pudelit koju viia."
- "Ei olnud kedagi teist, kes sõita oskaks."
- "Läksin elukaaslasega tülli ning pidin kodust ära minema."
- "Tahtsin lastele külla sõita."
- "Ei tahtnud autot pimedasse jätta, otsustasin sellega ära minna."
- "Tahtsin vaid autot katsetada."

- "Lihtsalt istusin autos, et korraks jalga puhata, ei kavatsenud sõita."
- "Pidin poodi minema süüa ostma."
- "Teadsin, et olen joobes, kuid lootsin, et ei jää vahele."
- "Olude sunnil. Mulle taheti peksa anda."
- "Pidin lapsele poest plaastrit tooma."
- "Mõtlesin, et nii väike maa, et mis ikka juhtuda saab."

Põhjuseid oli veelgi, kuid magistritöö autor otsustas välja tuua populaarsemad. Enim mainitud põhjused, miks isikud sõidukit joobeseisundis juhtima asusid olid vaieldamatult: 1) „jõin eelmisel õhtul ning ei osanud arvata, et olen veel joobes“ ja 2) „jõin ja tahtsin poodi minna“ või kusagile kolmandasse kohta. Toodud põhjused, miks sõidukit joobeseisundis sõitma asuti, on magistritöö autori hinnangul äärmiselt ebaolulised ning näitavad toimepanijate ükskõikset suhtumist teosse ning karistusse. Kui poodi minemine või lihtsalt tahtmine sõita kaalub üles kaasliiklejate ning ka enda elu ja tervise, siis näitab see toimepanijate vastutustundetust. Samas ei saa unustada, et kuivõrd alkohol ja narkootiline, psühhotroopne või muu joovastav aine mõjutab inimest nii psüühiliselt kui füüsiliselt, siis võib sõiduki joobeseisundis juhtimise fakti ning põhjust mõnevõrra ka tarvitatud aine süüks ajada. Eelöeldu on autori hinnangul pigem vähe tõenäoline, sest toodud põhjused on rohkem sellised, et isik teadis väga hästi, mida ta tegema hakkas, kui joobeseisundis rooli istus.

Kuriteo toimepanemist iseloomustavate asjaoludena uuris autor veel põhjuseid, miks isik korrakaitsjate poolt kinni peeti või lihtsamini öeldes, kuidas isik sõidukit joobeseisundis juhtides vahele jäi. Valik peamiseid põhjuseid on järgmised:

- "Juht ületas kiirust, andsime peatumismärguande."
- "Märkasime patrulliga ebakindla sõidustiiliga autot, läksime kontrollima."
- "Juht põhjustas liiklusõnnetuse."
- "Kõik puhuvad operatsiooni käigus."
- "Sõidukil ei põlenud tuled, otsustasime kontrollida."
- "Liiklusjärelvalve käigus kontrollisime juhuslikke sõidukeid."
- "Juhusliku kontrolli käigus avastasime, et sõidukil puudub liikluskindlustus ning tehnöülevaatus, peatasime auto."
- "Kodanik teavitas võimalikust joobes juhust."
- "Kodanik teavitas, et sõiduk vingerdab teel."
- "Juht ei näidanud suunatulud, vingerdas. Otsustasime kontrollida."
- "Kodaniku kõne, et kohe istub joobes isik rooli ning kavatseb sõita."

- "Juhuslik kontroll registrist, sõidukit on varem juhitud joobeseisundis, otsustasime kontrollida."
- "Kodaniku kõne, et on juhtunud õnnetus ning mootorrattur lamab maas."-
- "Teenistuskohustusi täites märkasime joobetunnustega meest autosse istumas."
- "Lauskontroll, mille käigus märkasime sõidukit, mis jäi eemal seisma ja mille juht jooksis metsa poole."
- "Mootorratas jäi silma, kuna puudusid kiivrid, peatasime sõiduki."
- "Väljakutse kodanikult, et tema mees on purjus ning läks sõitma."
- "Patrulliga märkasime sõidukit magavat meest ning otsustasime kontrollida"
- "Liiklusjärelvalve käigus märgati sõidukit, mille juhi olid politseinikud hommikul sõiduki juhtimiselt juba kõrvaldanu kuivõrd juht oli joobes. Otsustasime kontrollida ja selgus, et tegemist on sama juhiga, kes hommikul juhtimiselt eemaldati."

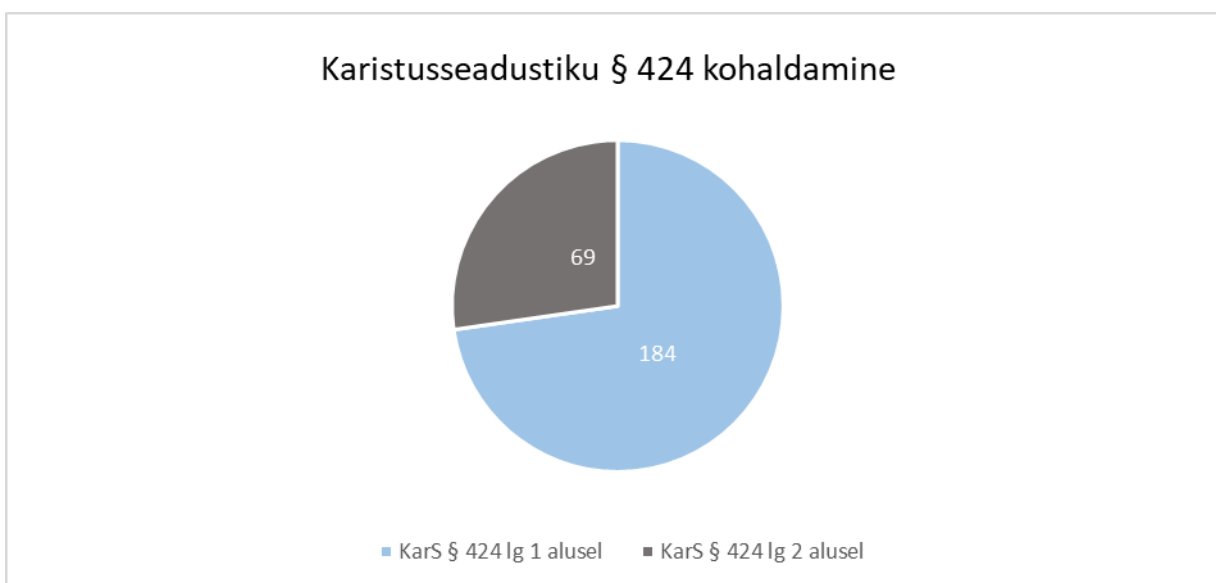
Kõige populaarsemaks põhjuseks osutus kodaniku kõne häirekeskusesse (93 korda 253st). Teiseks osutusid väljakutse liiklusõnnetusele (30 korda 253st) ning tavapärane liiklusjärelvalve (30 korda 253st). Teo toimepanemist iseloomustavate asjaoludena soovib töö autor välja tuua lisaks, et 42 isikut 253st põhjustas varalise kahjuga liiklusõnnetuse, sh ühel juhul tekkis juhile endale rasked tervisekahjustused ning kahel juhul kolmandale isikule. Joobes juhtide valdavale enamusele koostati sõiduki juhtimiselt kõrvaldamise otsus. Kolmel juhul eiras juht aga peatumismärguannet põhjustades sellega mitmeid liiklusohtlikke olukordasid. Kaaskodanike märkamine ja tähele panemine ning potentsiaalsetest joobes juhtidest häirekeskusele teatamine on rõõmustav. See näitab teosse suhtumise tõsidust ning teo taunimist. Arusaadavalt jäävad purjus juhid kaasliiklejatele tihedamini silma kui politseiametnikele. See aga, et teiselt kohalt leiab väljakutse liiklusõnnetusele on pigem kurvastav, sest näitab joobes sõiduki juhtimise teo ohtlikkust. Isegi, kui mõnel korral nendest 30st ei olnud õnnetuse otseseks põhjustajaks joobes juht, siis oli ta selles siiski osaline. Andmete analüüsimisel saab asuda seisukohale, et joobes juhid on ohuks liiklusele ning teiste kodanike elule, tervisele ja varale. Samas näitab peatumismärguande eiramine jälle, kui ükskõiksel toimepanija teo tõsidusse suhtub.

Karistust iseloomustavate asjaoludena uuris magistriltöö autor andmeid mõistetud karistuse liigi ja määra kohta. Samuti selle kohta, kas ja kui palju katseaega rikuti ehk kui paljudel juhtudel oli kriminaalhooldaja saatnud kohtusse isiku kohta erakorralise ettekande. Kriminaalhooldusseaduse § 31 lg 2 kohaselt sisaldab erakorraline ettekanne andmeid tuvastatud rikkumise asjaolude kohta, kokkuvõtet kriminaalhooldusaluse seletusest,

kriminaalhooldusametniku hinnangut katseaja senisele kulgemisele ning kriminaalhooldusametniku põhjendatud ettepanekut täiendavate kohustuste määramise, käitumiskontrolli tähtaja pikendamise, alaealise kriminaalhooldusalusele kohaldatavate mõjutusvahendite liigi muutmise või karistuse täitmisele pööramise kohta.²⁰⁶ Järelikult aitab erakorralise ettekande olemasolu või puudumine teha järeldusi tingimisi karistuse mõju kohta.

Kohtutoimikute analüüsist selgus, et karistus KarS § 424 lg 1 järgi kohaldati 184le isikule ning KarS § 424 lg 2 järgi 69le isikule (vt joonis 9). Karistuse liiki, milleks saab KarS § 424 alusel olla rahaline karistus või vangistus, määrati vastavalt 14 ja 239 korral. Lisakaristust mootorsõiduki juhtimisõiguse äravõtmise näol kohaldati 127 juhul. Vangistus, mida määrati 2020-2022 kohtulahendites kokku 239 korral, asendati 26 juhul üldkasuliku tööga. Vangistuse määr jäi üldjuhul 4-10 kuu vahele, enim määrati teo toimepanijale 6 kuud vangistust (51 korda). Karistuse liiki, lisakaristuse määramist ning vangistuse ÜKT-ga asendamist illustreerib joonis 10.

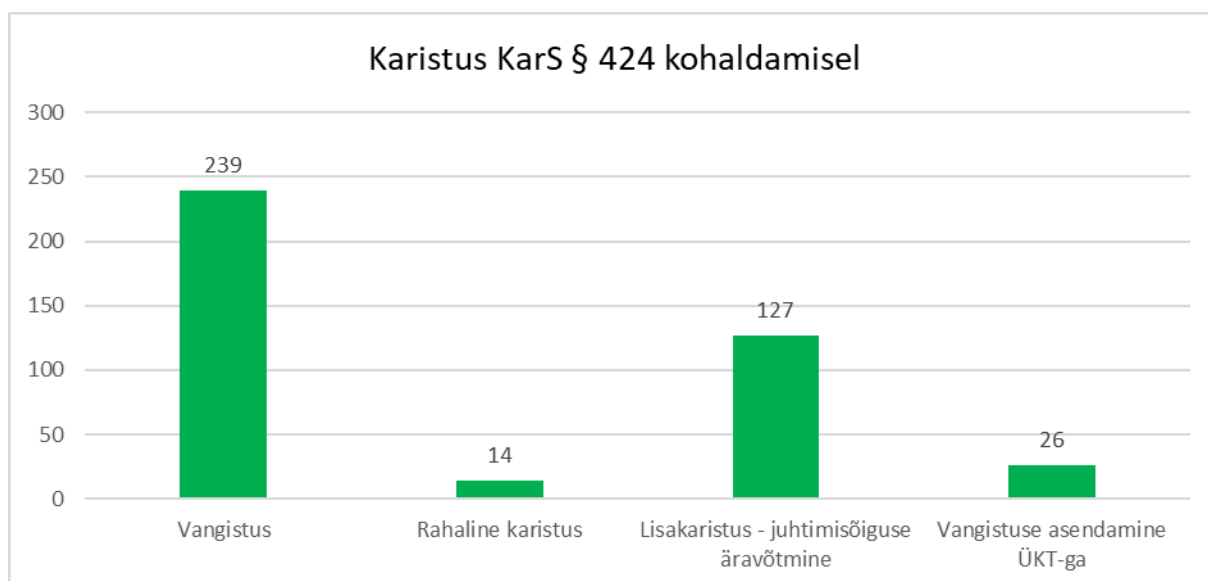
Joonis 9. Karistusseadustiku § 424 kohaldamine 2020-2022 kohtulahendites (absoluutarvudes)

Allikas: autori uuring (2020-2022 kohtutoimikud)

²⁰⁶ Kriminaalhooldusseadus. - RT I, 06.08.2022, 24.

Joonis 10. Karistuse KarS § 424 kohaldamisel 2020-2022 kohtulahendites (absoluutarvudes)

Allikas: autori uuring (2020-2022 kohtutoimikud)

Analüüsist selgus, et käitumiskontroll KarS § 75 lg 1 alusel määrati kokku 98 korral. Käitumiskontroll KarS § 75 lg 1 alusel tähendab, et süüdlane on kohustatud järgima järgmisi kontrollnõudeid: 1) elama kohtu määratud alalises elukohas; 2) ilmuma kriminaalhooldaja määratud ajavahemike järel kriminaalhooldusosakonda registreerimisele; 3) alluma kriminaalhooldaja kontrollile oma elukohas ning esitada talle andmeid oma kohustuste täitmise ja elatusvahendite kohta; 4) saada kriminaalhooldusametnikult eelneva loa elukohast lahkumiseks Eesti territooriumi piires kauemaks kui viieteistkümneks päevaks; 5) saada kriminaalhooldusametnikult eelneva loa elu-, töö- või õppimiskoha vahetamiseks; 6) saada kriminaalhooldusametnikult eelneva loa Eesti territooriumilt lahkumiseks ja väljaspool Eesti territooriumi viibimiseks.²⁰⁷ KarS § 75 lg 2 alusel määrati teo toimepanijatele olenevalt kuriteo toimepanemise asjaoludest ning süüdlase isikust ka lisakohustusi. Kohustus KarS § 75 lg 2 p 2 alusel (kohustus käitumiskontrolli ajal mitte tarvitada alkoholi) määrati 46 korral, KarS § 75 lg 2 p 2¹ alusel (kohustus mitte omada või tarvitada narkootilisi või psühhotroopseid aineid) üheksal korral, KarS § 75 lg 2 p 5 alusel (kohustus alluda ettenähtud ravile) viiel korral, KarS § 75 lg 2 p 7 alusel (kohustus mitte viibida kohtu määratud paikades ega suhelda kohtu määratud isikutega) ühel korral, KarS § 75 lg 2 p 8 alusel (kohustus osaleda sotsiaalprogrammis) 51 korral ning kohustus KarS § 75 lg 2 p 9 alusel (kohustus alluda elektroonilisele valvele) viiel korral. KarS § 75 kohaldamist illustreerib tabel 2.

²⁰⁷ Karistusseadustik. - RT I, 28.04.2022, 27.

Tabel 2. KarS § 75 kohaldamine 2020-2022 kohtulahendites (absoluutarvudes)

Mõjutusvahend	Kokku
Käitumiskontrolli (KarS § 75 lg 1) kohaldamine	98
Kohustus § 75 lg 2 p 2	46
Kohustus § 75 lg 2 p 2-1	9
Kohustus § 75 lg 2 p 5	5
Kohustus § 75 lg 2 p 7	1
Kohustus § 75 lg 2 p 8	51
Kohustus § 75 lg 2 p 9	5

Allikas: autori uuring (2020-2022 kohtutoimikud)

Magistritöö autori hinnangul on süüdistatavale käitumiskontrolli määramine KarS § 75 alusel ainuõige tegu. Autor on seisukohal, et kontrollnõuded ning kohustused aitavad kaasa isiku distsiplineerimisele. Enam levinud kohustused on seotud sõltuvusainete kuritarvitamisest tingitud riskide maandamisega. Põhimõtteliselt jagunevad need kohustused kaheks: keelav kohustus midagi mitte teha (keeld tarvitada sõltuvusaineid ehk alkoholi ja narkootikume – vastavalt KarS § 75 lg 2 p 2 ja § 75 lg 2 p 2-1) ning kohustus midagi teha (osaleda sõltuvusravil või sotsiaalprogrammis – vastavalt KarS § 75 lg 2 p 5 ja § 75 lg 2 p 8). Nii nagu selgub tulemuste analüüsist määratakse neid kohustusi, kuid mitte üleliia palju. Sõiduki joobeseisundis juhtimisel on isik tarvitanud kas alkoholi või narkootikume. Analüüsi all olevast 253st isikust määrati vaid 98le käitumiskontroll KarS § 75 alusel. Sealjuures keeld mitte tarvitada alkoholi määrati 46le, keeld mitte tarvitada narkootikume 9le ning kohustus osaleda sotsiaalprogrammis 51le isikule. Eeltoodu tähendab sisuliselt, et ennetus on jäänud poolikuks. Autor mõtleb selle all seda, et tegelikkuses liigtarvitas alkoholi 224 ning narkootikume 30 inimest. Kui käitumiskontrolli eesmärk on vähendada korduvkuritegevust ja suurendada nii ühiskonna turvalisust, siis tuleks seda määrata rohkematel juhtudel ning rohkematele joobes juhtidele kui mitte kõigile, sest joobes juhtide suur osakaal Eesti liikluses on suur probleem nagu statistika näitab.

Kõige enam huvitas magistritöö autorit koguda andmeid selle kohta, kui mitmel korral 2020-2022 aasta kohtulahendites koostati isiku suhtes kriminaalhooldaja poolt erakorraline ettekanne. Analüüsist selgus, et kokku koostati erakorraline ettekanne 36 korral. Kusjuures tuleb tähele panna, et need 36 korda ei tähenda, et erakorraline ettekanne koostati 36 erineva isiku suhtes, vaid need korrad luges magistritöö autor kokku igal erineval juhul. Eeltoodu tähendab seda, et mõne KarS § 424 alusel karistatud isiku suhtes koostati erakorraline ettekanne mitmel korral ehk korduvalt.

Kõige tavalisemaks erakorralise ettekande esitamise põhjuseks võib pidada isikule KarS § 75 lg 2 alusel pandud kohustuste mitte täitmist. Vaid seitsmel juhul ei olnud põhjuseks kohustuse mittetäitmine, need korrad puudutasid pigem kontrollnõuete mittejärgimist ning paaril korral ka üldkasuliku töö ajakava järgimata jätmist. Analüüsisist selgus, et kohustust mitte tarvitada alkoholi rikuti pea kõikidel juhtudel, kusjuures seda kohustust rikuti korduvalt. Näiteks:

- Isiku suhtes esitati 12.09.2022 erakorraline ettekanne, sest ta rikkus kahel korral kohustust mitte tarvitada alkoholi ning ühel korral kohustust ilmuda kriminaalhooldaja määratud ajal kriminaalhooldusosakonda registreerimisele. Kohus määras 14.09.2022 määrusega isikule KarS § 75 lg 2 p 5 alusel lisakohustuse pöörduda kuu aja jooksul programmi Kainem ja tervem Eesti alkoholiravi hindamiseks. 14.11.2022 esitati kriminaalhooldaja poolt uus erakorraline ettekanne alkoholi tarvitamise keelu rikkumise tõttu. Kohus määras 18.11.2022 määrusega isikule KarS § 75 lg 4 alusel kohustuse ilmuda kord nädalas kriminaalhooldusametniku poolt määratud ajal kriminaalhooldusosakonda alkoholijoobe kontrolliks;
- Isiku suhtes esitati 16.05.2022 erakorraline ettekanne, sest ta rikkus kahel korral kohustust mitte tarvitada alkoholi ning rikkus ka ÜKT tundide sooritamise ajakava. Kohus määras 19.05.2022 määrusega isikule KarS § 75 lg 2 p 8 alusel kohustuse läbida sotsiaalprogramm. 07.06.2022 esitati kriminaalhooldaja poolt uus erakorraline ettekanne kuivõrd isik oli vahepealsel ajal rikkunud kahel korral alkoholi mitte tarvitamise kohustust ning samuti ÜKT ajakava täitmist. Kohus pööras 16.06.2022 määrusega karistuse täitmisele;
- Isiku suhtes esitati 29.03.2022 erakorraline ettekanne, sest viimane rikkus kahel korral alkoholi mittetarvitamise kohustust ning registreerimiskohustust. Kohus määras 31.03.2022 määrusega isikule KarS § 75 lg 2 p 8 alusel kohustuse läbida sotsiaalprogramm. 01.11.2022 esitati kriminaalhooldaja poolt uus erakorraline ettekanne kuivõrd isik rikkus vahepealsel ajal alkoholi mitte tarvitamise kohustust (ühel korral) ning registreerimiskohustust (kolmel korral). Kohus määras 08.11.2022 määrusega isikule KarS § 75 lg 2 p 5 ja § 75 lg 4 alusel lisakohustused.

Ülaltoodu on vaid mõni näide alkoholi mittetarvitamise kohustuse rikkumisest. Olgu öeldud, et enne kui kriminaalhooldaja erakorralise ettekande kohtule koostas, oli teinud ta isikutele mitu kirjalikku hoiatust. Rikuti ka teisi kohustusi. Üheks värvikamaks näiteks võib tuua järgmise:

- Isiku suhtes esitati 12.02.2021 erakorraline ettekanne kontrollnõuete rikkumise tõttu. Isik rikkus KarS § 75 lg 1 p 1 toodud kohustust elada kohtu määratud alalises

elukohas, samuti rikkus isik KarS § 75 lg 1 p 2 toodud kohustust ilmuda kriminaalhooldaja määratud ajavahemike järel kriminaalhooldusosakonda registreerimisele ning ka ÜKT sooritamise ajakava. Kuivõrd kriminaalhooldajal ei õnnestunud isikuga kontakti saada, taotles ta isiku tagaotsitavaks kuulutamist ning karistuse täitmisele pööramist. Kohus 17.06.2021 määrusega kohaldas isiku suhtes sundtoomist ning 06.07.2021 määrusega kuulutati isik tagaotsitavaks. Kohus pööras 08.09.2021 määrusega isiku karistuse täitmisele. Isik vabanes Harju Maakohtu Tallinna kohtumaja 09.06.2022 koostatud määruse alusel enne tähtaegselt katseajaga 6 kuud. 19.09.2022 esitas kriminaalhooldaja erakorralise ettekande kuivõrd isik rikkus KarS § 75 lg 1 p 2 ja KarS § 75 lg 2 p 2 toodud nõudeid ja kohustusi. Kriminaalhooldaja taotles isiku karistuse täitmisele pööramist, kohus 06.10.2022 määrusega kohaldas isiku suhtes sundtoomist, 13.10.2022 määrusega pöörati karistus täitmisele. Kohus kuulutas 04.01.2023 määrusega isiku tagaotsitavaks, kuna isik ei ilmunud karistuse kandmisele.

3.3. Uuringu järeldused

Uuringust selgus, et Pärnu Maakohtu Pärnu kohtumaja poolt sai aastatel 2020-2022 KarS § 424 alusel karistatud 269 isikut. Kuigi kohtulahendeid tehti sel perioodil kokku 271, siis kahel juhul oli tegemist ühe ja sama isikuga. See tähendab, et kaks isikut said sellel perioodil kaks korda kohtulikult karistatud mootorsõiduki joobeseisundis juhtimise eest. Paragrahvis sätestatud kuritegu ja selle toimepanemine on olnud uurimise all olevate aastate puhul pigem ühtlane ning suurt erinevust ei ole, st langustrendi kolme aasta andmete põhjal ei saa täheldada.

Isikut iseloomustavate asjaolude uurimisel selgus, et tüüpiline joobes juhtimise kuriteo toimepanija on keskeas (43-47aastane) meessoost isik. Tulemuste põhjal saab järeldada, et mida kõrgem on inimese vanus, seda väiksem on võimalus, et joobeseisundis sõidukit juhtima minnakse, kuivõrd alates 48. eluaastast on toimunud kokkuvõttes langus kõne all oleva kuriteo toimepanijate seas. Uuringu tulemustest selgus seegi, et suurel osal KarS § 424 alusel karistada saanud isikutel oli põhiharidus. Samas ei saa teha sellest lõplikku järeldust joobes juhtide haridustaseme kohta, kuivõrd kesk- ja keskeriharidusega isikuid ei olnud väga palju vähem (vahe on vaid 18, mis ei ole uurimise all olevate isikute arvu puhul määravaks). Seega haridustase väga suurt rolli sõidukit joobeseisundis juhtinud isikute seas pigem ei mängi. Uuringu tulemustest selgus veel, et teo toimepanemise hetkel oli vastava kategooria sõiduki

kehtiv juhtimisõigus olemas 166-l isikul, mis moodustab kõikidest sellel perioodil teo toimepanijatest 66%. Kõikidest analüüsi all olevatest isikutest 87-l ehk 34 protsendil kehtiv juhiluba aga puudus. Kehtiva juhiloa puudumise protsent ei ole mitte väike. Muuhulgas tähendab see kõrgendatud ohtu liiklejate elule, tervisele ja varale.

Magistritöö autor on varasemalt välja toonud, kuidas mõjub alkohol ja narkootiline/psühhotroopne aine isiku psüühilistele funktsioonidele ja reaktsioonidele. Kokkuvõtlikult väheneb ja halveneb isiku võime hoida sõidukit oma kontrolli all, samuti on takistatud igasugune otsustusvõime ning ka liiklusmärkide jälgimine on puudulik. See tähendab aga seda, et isikud, kellel vastava kategooria sõiduki kehtiv juhtimisõigus puudub, on veelgi enam häiritud, nende juhtimisvõime on suure tõenäosusega veel rohkem puudulik ning nemad ei ole ilmselgelt võimelised sõidukit liikluses nõutava kindlusega juhtima. Juba ainuüksi seetõttu, et nad ei ole omandanud konkreetseid ega vajalikke teadmisi sõiduki juhtimise kohta (autor ei mõtle siin praegu isikuid, kes on autokoolis oskuse ja õiguse omandanud, kuid on jäänud juhtimisõigusest ühel või teisel viisil ilma). Sõidukit ilma juhtimisõigusega (olles joobeseisundis) juhtinud isikute suur osakaal on probleem ning sellega tuleb tegeleda. Kui midagi üldse eeltoodud andmete põhjal järeldada, siis seda, et juhiloa olemasolu/puudumine ei takista isikul rooli taha istumist olenemata sellest, kas ta on joobeseisundis või mitte. Isikut iseloomustava viimase asjaoluna selgus uurimistulemustest, et varasemalt on KarS § 424 alusel karistatud kõigist toimepanijatest 66 isikut (26% kogu arvust). Kuigi protsent ei ole märkimisväärselt suur, ei saa sellest koheselt järeldada, et risk KarS §-s 424 sätestatud tegu uuesti toime panna puuduks. Järeldada saab aga seda, et varasem karistus ning tingimisi vabastamine ei ole nendele isikutele mõju avaldanud ning sellisel juhul tuleb protsenti pigem kõrgeks pidada, kuivõrd tingimisi karistuse eesmärgiks võib ju pidada samaliigilise karistuse uuesti toimepanemise ärahoidmist.

Kuriteo toimepanemist iseloomustavate asjaolude uurimisel selgus, et kõigist toimepanijatest aastatel 2020-2022 oli alkoholijoove 224 isikul ning narkootiline joove 30 isikul. Keskmiseks joobeks väljahingatavas õhus kujunes 1,02 mg/l, etanooli sisaldusega veres kujunes selleks arvuks aga 2,44 mg/g. Kõige tavalisemaks narkootiliseks aineks osutus amfetamiin, mida leidis 16 korral 30st, samas erinevaid tarvitatud aineid kokku oli 14. Eeltoodu põhjal saab järeldada, et pigem on tarvitatud alkoholi kogus suur, kuivõrd keskmine joove ületab tunduvalt LS § 69 lg-s 2 toodud kriminaalse joobe alammäära. Sisuliselt tähendab selline keskmine joobe suurus, et kõikide uurimise all olevate juhtumite puhul oli tegemist absoluutse juhtimisvõimetusega, sest LS § 69 lg 2 p 1 puhul ei tule väliseid märke isegi kontrollida (neid

eeldatakse). Saab järeldada ka seda, et narkootiliste ainete kättesaadavus turul on drastiline, seda eriti tugevatoimeliste narkootiliste ainete puhul. Uuringust selgus, et põhjused, miks isikud joobeseisundis sõidukit juhtima asusid on küllaltki sarnased. Kaks kõige populaarsemat väidet olid järgmised: 1) „jõin eelmisel õhtul ning ei osanud arvata, et olen veel joobes“ ja 2) „jõin ja tahtsin poodi minna“ või kusagile kolmandasse kohta. Eeltoodust saab järeldada, et KarS § 424 sätestatud kuriteo toimepanijad ei oska oma tervise seisundit piisaval määral hinnata. Saab järeldada ka seda, et isikud suhtuvad teo toimepanemisse pigem ükskõikselt. Ükskõiksus väljendub isikute äärmiselt ebaolulistest põhjustes, miks joobeseisundis sõiduki rooli istuti. Sellest tuleneb, et suhtumine karistatavasse teosse, selle tõsidusse, ohtlikkusse ning karistusse endasse on pigem kehv. Uuringust selgus, et kõige populaarsemaks põhjuseks, miks isik politseiametniku poolt kinni peeti (või miks isik vahele jäi) on kodanikualgatus. Kodaniku kõne häirekeskusesse oli põhjuseks 93 korral 253st. Teiseks osutusid võrdselt väljakutse liiklusõnnetusele ning tavapärase liiklusjärelevalve (30 korda 253st). Eeltoodu põhjal saab järeldada, et kaasliiklejatel on joobes juhtide tabamisel suur roll. Kaasliiklejaid või üldse liiklejaid, märkajaid, on ametnikest palju rohkem ning on rõõm sellist tulemust joobes juhtide tabamise puhul näha.

Karistust iseloomustavate asjaolude uurimisel selgus, et karistus KarS § 424 lg 1 järgi kohaldati 184le isikule ning KarS § 424 lg 2 (korduv joobes juhtimine) järgi 69le isikule. Karistuse liigina osutus populaarsemaks vangistus, mida määrati 239 korral. Eeltoodust järeldub, et vähemalt kohus peab sõiduki joobes juhtimise tegu pigem tõsiseks, mistõttu on ka vastav ehk raskem karistusliik isikutele määratud. Uuringust selgus, et vangistus asendati 26 juhul üldkasuliku tööga, käitumiskontroll KarS § 75 lg 1 alusel määrati kokku 98 korral. Ka määrati isikutele olenevalt kuriteo toimepanemise asjaoludest ning süüdlase isikust KarS § 75 lg-s 2 sätestatud kohustusi. Sellest järeldub, et pigem antakse isikutele rohkelt võimalusi ennast tõestada ning parandada. Uuringust selgus, et kriminaalhooldaja poolt koostati kohtule erakorraline ettekanne 36 korral, kusjuures mõne isiku puhul korduvalt. Kõige tavalisem erakorralise ettekande põhjus oli KarS § 75 lg-s 2 toodud kohustuste mitte täitmine. Kusjuures tuleb tähele panna, et erakorraline ettekanne koostati kohtule alles peale korduvate kirjalike hoiatuste esitamist. Kuigi erakorraliste ettekannete arv on väike, ei ole see päris olemata. Autor juhib siinkohal tähelepanu, et kuivõrd autor valis uurimiseks ka kõige värskema aasta (2022), mille pealt andmeid koguda, siis ei saa teha selle konkreetse aasta kohta ammendavaid järeldusi, st mõju hindamiseks on aeg liialt lühike (nt isikud on alles katseajal ning rikkumist/mitte rikkumist näeb alles võib-olla käesoleval aastal). Samas tuleb siiski asuda seisukohale ning järeldada, et pigem rikutakse katseaega rohkem kui peaks. Erakorraliste

ettekannete arv ei näita päris õiget pilti – oluline on pigem iga rikkumist eraldi arvestada. See tähendab, et kuigi erakorraliste ettekannete arv oli 36, siis rikkumiste arv kokkuvõttes sellest suurem (sest enne erakorralise ettekande koostamist ja esitamist kohtule, teeb kriminaalhooldaja eelnevalt kirjalikke hoiatusi). Sellest järeldab autor, et tingimisi karistuse instituut ei ole enda ülesannet täiel määral täitnud. Positiivne on vähemalt see, et 2022. aasta toimikute pinnalt saab järeldada, et tingimisi karistus avaldab teo toimepanijatele pigem head mõju (vähemalt lühiajalist).

Eeltoodu pinnal on olulisemad järeldused järgmised:

- KarS § 424 sätestatud kuriteo toimepanemine on aastate lõikes pigem ühtlane ning langustrendi ei saa sedastada;
- Sõidukit ilma juhtimisõigusega (olles joobeseisundis) juhtinud isikute suur osakaal on probleem;
- Risk KarS §-s 424 sätestatud tegu uuesti toime panna ei puudu. Varasemalt sama paragrahvi all karistatud isikute puhul ei ole karistus ega sellest tingimisi vabastamine alati mõju avaldanud (arvestades, et tingimisi karistus peaks aitama ära hoida samaliigilise karistuse uuesti toimepanemise ärahoidmist);
- Alkoholi tarvitatakse korraga pigem suures koguses, põhjustades juhtide seas absoluutse juhtimisvõimetuse;
- Narkootiliste ainete kättesaadavus turul on drastiline, seda eriti tugevatoimeliste narkootiliste ainete puhul;
- KarS § 424 sätestatud kuriteo toimepanijad ei oska oma terviseseisundit iseseisvalt piisaval määral hinnata;
- KarS § 424 sätestatud kuriteo toimepanijat suhtuvad teo toimepanemisse ükskõikselt; Suhtumine karistatavasse teosse, selle tõsidusse, ohtlikusse ning karistusse endasse on kehv;
- Kaasliiklejatel on joobes juhtide tabamisel suur roll;
- Kohus, lahendades sõiduki joobes juhtimise kriminaalasja, peab tegu pigem tõsiseks määrates isikutele raskema karistusliigi (vangistuse);
- Isikutele antakse kohtu poolt rohkelt võimalusi ennast tõestada ning parandada;
- Katseaega ning määratud kontrollnõudeid ja kohustusi rikutakse rohkem kui peaks;
- Tingimisi karistuse instituut ei ole enda ülesannet täiel määral täitnud ning jääb pigem nõrgaks. Tingimisi karistuse instituut on üheks põhjuseks, miks isikud teo toimepanemisse vähema tõsidusega suhtuvad (teadmine, et vangistust ei pea realselt kandma).

KOKKUVÕTE

Karistusest tingimisi vabastamise instituut hõlmab endas karistust ning selle mõistmist ja täideviimist. Alates instituudi kasutusele võtmisest on seda peetud mõjusaks meetmeks kuritegevusega võitlemisel, mille õigesti rakendamisel avaldab see süüdimõistetule suurt kasvatuslikku ja hoiatavat mõju. Eesti karistussüsteem näeb karistusest tingimisi vabastamist eelkõige vangistuse alternatiivina, mille eesmärk on hoiduda reaalse vangistuse kohaldamisest selle kahjulike mõjude tõttu. Usutakse, et kuivõrd vangistus mõjub isiksusele kui tervikule laastavalt, tuleb seda pigem vältida. Nii on leitud, et tingimisi karistus individualiseerib karistust, kuid ei ole sealjuures iseseisev karistusliik. Eeltoodu tähendab, et karistusest tingimisi vabastamine on pigem meede, mis aitab ära hoida isiku õigusseisundi kõige tõsisemat riivet ehk vabadusekaotust, kuid ei tähenda, et isik karistusest prii oleks. Teisisõnu antakse selle instituudiga isikule võimalus ennast parandada ning muuta – nimetagem seda „käsi peseb kätt“ olukorraks, kus süüdimõistetule küll vabastatakse reaalse karistuse kandmisest, kuid vastutasuks oodatakse temalt seaduskuulekat käitumist.

Kuigi õiguslikust vaatenurgast on karistusest tingimisi vabastamise puhul tegemist instituudiga, mis annab võimaluse süüdlast parandada ning kasvatada, siis avaliku arvamuse kohaselt see nii ei ole. Avalik arvamus ei toeta instituudi kasutamist ning leiab, et tegemist on millegagi, mis aitab õigusrikkujal kergemalt pääseda. Avaliku arvamuse kohaselt on instituudi puhul tegemist olukorraga, mis paistab ilus ja tõeline vaid paberil, kuid ei paranda ega kasvata süüdlast mitte ühelgi moel, kui viimane enda tegude eest ei vastuta. Lisaks eeltoodule leitakse, et instituut ei ole enda eesmärgi täitnud arvestades seda, kui palju jooobeseisundis isikuid iga päev tabatakse. Kuivõrd sõidukit jooobeseisundis juhtimise eest määratakse tingimisi karistust sageli, uuritigi käesoleva magistritöö raames tingimisi karistuse mõju sõidukit jooobeseisundis juhtinud isikute õiguslikule käitumisele. Õigusliku käitumise puhul peeti silmas isiku võimalust tulevikus kas käituda õiguskuulekalt või õigusvastaselt, ja seda sõidukit jooobeseisundis juhtimise kontekstis.

Magistritöö eesmärk oli välja selgitada, kas jooobes juhtide karistusest tingimisi vabastamine on olnud mõjus antud teo retsidiivsuse mõttes. Et eesmärgi täita analüüsis autor Pärnu Maakohtu Pärnu kohtumaja 2020-2022. aasta kohtutoimikuid seonduvalt KarS §-ga 424, mis käsitleb sõiduki jooobeseisundis juhtimist. Magistritöö eesmärgile vastamiseks seadis töö autor kohtutoimikute analüüsimisel eraldi eesmärgi – selgitada välja, kas tingimisi karistatud jooobes juhid on peale karistuse saamist pannud toime samaliigilise õiguserikkumise või mitte ning

kas tingimisi karistuse instituut on täitnud oma ülesannet parandada ning kasvatada süüdlast. Lisaks eeltoodule seadis autor eesmärgiks teada saada, kui tõsiselt võetakse mootorsõiduki juubes juhtimist ja selle karistatavust. Veel soovis autor leida vastust küsimusele, kas instituudi kasutamine karistuse määramisel on olnud abistavaks meetmeks kuritegevuse vastu võitlemisel või on pigem tegemist vahendiga, mis annab süüdlasele julgust juurde kuriteo toimepanemisel.

Eeltoodust tulenevalt hindas autor kohtutoimikutes nii isikut, kuritegu kui ka karistust iseloomustavaid asjaolusid.

Autor seadis magistritöö koostamisel järgmised hüpoteesid: 1) karistusest tingimisi vabastamise instituut parandab süüdlast ja 2) karistusest tingimisi vabastamise instituut aitab ära hoida uusi samaliigilisi kuritegusid.

Hüpoteeside kontrollimise tulemusena saab asuda sisukohale, et esimene hüpotees leidis kinnitust osaliselt. Käitumiskontroll KarS § 75 lg 1 alusel määrati isikutele kokku 98 korral. Ka määrati isikutele olenevalt kuriteo toimepanemise asjaoludest ning süüdlase isikust KarS § 75 lg-s 2 sätestatud kohustusi. Uuringust selgus, et kriminaalhooldaja poolt koostati kohtule erakorraline ettekanne 36 korral, kusjuures mõne isiku puhul korduvalt. Kõige tavalisem erakorralise ettekande põhjus oli KarS § 75 lg-s 2 toodud kohustuste mitte täitmine. Kusjuures tuleb tähele panna, et erakorraline ettekanne koostati kohtule alles peale korduvate kirjalike hoiatuste esitamist. Kuigi erakorraliste ettekannete arv ei ole suur (mis võiks iseenesest jaatada hüpoteesi paikapidavust), ei saa töö autor asuda seisukohale, et instituut enda ülesannet täielikult täitnud on. Magistritöö autor on seisukohal, et katseaega rikutakse rohkem kui peaks ning võiks. Erakorraliste ettekannete arv ei näita päris õiget pilti – oluline on pigem iga rikkumist eraldi arvestada. See tähendab, et kuigi erakorraliste ettekannete arv ise oli 36, siis rikkumiste arv kokkuvõttes sellest suurem (sest enne erakorralise ettekande koostamist ja esitamist kohtule, teeb kriminaalhooldaja eelnevalt kirjalikke hoiatusi). Seega, kuigi uurimise all olevad isikud samaliigilisi õigusrikkumisi toime ei pannud, rikuti siiski ühel või teisel määral katseaega, mis näitab seda, et tingimisi karistuse instituut on täitnud enda ülesannet vaid pooles ulatuses. Viimast kinnitab osaliselt ka retsidiivsuse tagasivaateline uuring (alljärgnev tekst), millest selgus, et 66 isikut on ka varem KarS §-s 424 sätestatud kuriteo eest karistatud. See näitab, et isikud, kes varem sama teo toime panid ning karistusest tingimisi vabastati, ei ole ennast parandanud.

Retsidiivsuse tagasivaatelisest uuringust (isikute eelnevad karistused KarS § 424 alusel) selgus, et varasemalt on KarS § 424 alusel karistatud kõikidest uurimise all olevatest isikutest 66 ehk 26% kogu arvust. Kusjuures autor võttis arvesse ka kustunud karistusi, kui need olid nähtavad. Andmetest nähtus, et osa isikutest oli varasemalt ühel korral KarS § 424 lg 1 järgi karistatud, samas valdav enamus oli karistatud juba korduvalt selle sätte alusel – kusjuures kõiki neid oli karistusest tingimisi vabastatud. Retsidiivsuse järgnevusuuring puudutas andmeid selle kohta, kas sellel perioodil (2020-2022) karistatud tingimisi joores juhid on peale karistuse saamist pannud toime samaliigilise õigusrikkumise või mitte. Uurimise all oleval perioodil vaid kahel juhul pani isik toime samaliigilise õigusrikkumise olles alles äsja sama sätte alusel karistatud. Esimese isiku puhul jäi karistuste vahele neli kuud. Esimese teo puhul määras kohus karistuseks 10 kuud vangistust, mis asendati ÜKT-ga ning teise teo puhul määras kohus karistuseks 1 aasta vangistust, mida suurendati esimese mõistetud karistuse ära kandmata osaga mõistes liitkaristuseks 1 aasta 7 kuud ja 5 päeva vangistust, mida isikul ka realselt kandma tuli asuda. Teise isiku puhul jäi lahendite tegemise vahele vaid kuu. Esimese teo tagajärjeks määrati kuus kuud vangistust, mis jäeti tingimisi täitmisele pööramata KarS § 73 lg 1 ja 3 alusel (katseajaga 1 aasta ja 6 kuud) ning teise teo eest määras kohus karistuseks üks aasta vangistust, mida suurendati esimese mõistetud karistuse ära kandmata osaga mõistes liitkaristuseks 1 aasta 5 kuud ja 27 päeva vangistust, mis aga asendati ÜKT-ga.

Eeltoodu põhjal saab asuda seisukohale, et töö teine hüpotees leidis samuti kinnitust osaliselt. Osaliselt seetõttu, et retsidiivsuse uuringu tulemuste põhjal oli varasemalt KarS § 424 alusel karistatud 66 isikut. See tähendab, et nende isikute puhul ei ole tingimisi karistus aidanud ära hoida uue samaliigilise kuriteo toimepanemist. Samas sooritas uurimise all oleva perioodi jooksul kaks isikut peale karistuse saamist lühikese perioodi jooksul jälle joores juhtimise teo (mis kinnitab veelgi, et tingimisi karistus ei ole aidanud ära hoida samaliigilise kuriteo toime panemist).

Nagu eespool märgitud, oli magistritöö eesmärgiks välja selgitada, kas joores juhtide karistusest tingimisi vabastamine on olnud mõjus antud teo retsidiivsuse mõttes. Retsidiivsuse tagasivaatelse uuringu tulemuste põhjal saab asuda seisukohale, et joores juhtide karistusest tingimisi vabastamine on olnud mõjus antud teo retsidiivsuse mõttes. Seda seetõttu, et varasema karistuse protsent KarS § 424 alusel ei ole tingimisi karistuse mõju eitamiseks teo retsidiivsuse mõttes piisavalt suur. Kõik selle paragrahvi alusel varasemalt karistatud isikud moodustavad konkreetsel juhul kogu uurimise all olevate isikute arvust vaid veerandi. Retsidiivsuse järgnevusuuringu tulemuste põhjal saab samuti asuda seisukohale, et tingimisi

vabastamine on olnud mõjus antud teo retsidiivsuse mõttes: vaid kahel juhul pani isik toime samaliigilise õigusrikkumise olles alles äsja sama sätte alusel karistatud. Kaks isikut ei anna põhjust kahelda tingimisi vabastamise mõjususes. Samas tuleb tähele panna, et kuna autor uuris ka kõige värskemal aastal (2022), siis nende isikute puhul tingimisi karistuse mõju teo retsidiivsuse mõttes veel täielikult hinnata ei saa, st nende isikute puhul on retsidiivsust hinnatud eelkõige tagasivaatelse uuringu käigus, sest selle kohta olid andmed (varasem karistatud KarS § 424 alusel) näha, kuid retsidiivsuse järgnevuuringu jaoks on veel vara - seda saab teha näiteks järgmisel aastal.

Autor leiab kokkuvõttes, et instituudi kasutamine karistuse määramisel ei ole olnud kõige paremaks abistavaks meetmeks kuritegevuse vastu võitlemisel kuivõrd selle mõju on oodatust tagasihoidlikum. Eeltoodud järeldusele jõudis autor hinnates liikluskuritegude statistikat ning isikute põhjendusi joobeseisundis rooli istumiseks koosmõjus. Liikluskuritegude statistika näitab, et sõiduki joobes juhtimine ei ole aastate lõikes vähenenud ning tase püsib üsna stabiilne. Isikute põhjendusi lugedes joonistus aga välja pilt suurest ükskõiksusest antud teo toimepanemisse, st põhjendused, mida isikud tõid, et mille pärast nad joobeseisundis sõidukit juhtima asusid, olid äärmiselt ebaolulised. Tingimisi karistuse instituut on autori hinnangul üheks põhjuseks, miks isikud teo toimepanemisse vähema tõsidusega suhtuvad kuivõrd toimepanijatel on teadmine, et tingimisi karistuse saamise korral karistust ei pea realselt kandma ning pääsetakse suure tõenäosusega kergelt, saades isegi katseaja rikkumisel korduvalt uusi võimalusi.

Magistritöö autor on seisukohal, et kõige suuremaks probleemiks on isikute suhtumine teosse ning selle tagajärge (karistusse). Isikud suhtuvad teo toimepanemisse pigem ükskõikselt, mis väljendub nende äärmiselt ebaolulistes põhjustes, miks joobeseisundis sõidukit juhtima asuti. Isikute ebaolulised põhjendused joobeseisundis sõiduki juhtimiseks on kaalunud üles kaasliiklejate ning ka nende enda elu ja tervise, mis on ääretult vastutustundetu ning näitab kehva suhtumist teosse ning selle tagajärge. Kuigi tingimisi karistuse instituuti on seni peetud väga heaks vahendiks kuritegevusega võitlemisel, on sellel autori hinnangul ka omad nõrgad küljed: eelkõige teo toimepanijate sageli vildakas arusaam, nagu tingimisi karistus ei olegi karistus kutsudes esile võimaluse karistamatusetunde tekkimiseks.

Autori ettepanek on, et tuleks üle vaadata instituudi kohaldamise alused. Kohtult tuleks diskretsiooni vähemaks võtta ning määratleda kindlad juhud ning asjaolud, mille põhjal isik tingimisi vabastada (näiteks konkreetne joobesuurus). Karistuse kandmise otstarbekus ei saa

olla kaalukausiks tingimisi vabastamisel. Iga joobes juhtimise tegu on äärmiselt ohtlik ning seda ei saa pisendada. Ühiskonnale tuleb saata selge signaal, et tegu on taunitav ning karistus sellele vastav. Kurjategijate hoidmine ning neile korduvate võimaluste andmine seda signaali ei saada. Karistusse ükskõikset suhtumist näitab ka asjaolu, et aastate lõikes on joobes juhtimiste tegude osakaal pigem ühtlane.

Magistritöö selle järelduse osas, et KarS §-s 424 sätestatud kuriteo toimepanemine on aastate lõikes pigem ühtlane, on autori ainus ettepanek minna karistustega karmimaks. See ettepanek kattub põhimõtteliselt autori eelnevalt toodud ettepanekuga. Roolijoodikuid tuleb karmimalt kohelda ning kaaluda väga põhjendatult nende vabastamist tingimisi. Kuna joobeseisundis juhtimise üheks süüdlaseks on alkohol, siis tuleks kaaluda ka selle kättesaadavuse piiramist. Autor ei mõtle selle all alkoholi müügilettidelt kadumist ning alkoholi tarvitamise keelamist, vaid pigem näiteks hindade tõstmist või selle veel lühemaajalist kättesaadavust kauplustest. Kindlasti oleks vajalik lõpetada alkohoolsete jookide müük bensinijaamades. Alkohol on saanud eestlastele liiga suureks elu osaks ning see on probleem nii kuritegude toimepanemise suurt arvu kui ka inimeste elu ja tervist silmas pidades. Mis puudutab narkootikume, siis nende kättesaadavus on niigi piiratud. Kusagilt ja kellegi kaudu need mõnuained meie riiki saavad, seega siin on ainsaks ettepanekuks veelgi suurema kontrolli teostamine.

Selle vastu, et isikud sõidavad ilma juhtimisõigusega (seda veel joobeseisundis) mingit head ettepanekut autor anda ei oska. Põhitöö selles osas peavad ära tegema vastavad ametnikud pidevate kontrollide käigus. Samas on neil ka muid kohustusi ning tihtipeale jäävad nende käed lühikeseks ning asi vähese tööjõu taha. Ühe võimalusena näeb autor siiski seda, et tuleks mingilgi viisil piirata sõidukite ostu-müüki isikutele, kellel vastava kategooria sõiduõigus puudub. Ettepanek ja teostus on muidugi problemaatilised kuivõrd sellisel tehingul puudub praegu seaduse järgi kindel vorm, seega kontroll on pea võimatu. Samas peab olema sõiduk registreeritud ning ostes tehtud omanikuvahetus, samuti esitatud maanteeametile tõend omandi üleminekust – ehk et nende punktide käigus saaksid vastavad isikud kontrollida isikute vastava kategooria juhtimisõiguse olemasolu, mis võib, aga ei pruugi ära hoida ilma juhilubadeta isikute roolis olemist. Sõiduki joobeseisundis juhtimise vastu aitaks aga näiteks autodesse paigaldatav alkolukk (kasutusel näiteks Soomes ja Rootsis), mis takistab kas joobes või jääknähtudega juhil mootori käivitamist. Oluline on siinkohal meetme kättesaadavus kõikidele inimestele, st hind peaks olema taskukohane.

Mis puudutab seda, et kõne all oleva kuriteo toimepanijad ei oska oma terviseseisundit iseseisvalt piisaval määra hinnata, leiab töö autor, et lahendus on olemas: isikutele tuleb teha alkomeetri või mõne muu vahendi kättesaadavus lihtsamaks, et nad saaksid oma joovet kontrollida. Praegu on selliste vahendite omamine isikutele üle jõu käiv. Eesti suurima alkomeetrite müüja kodulehelt nähtub, et täpsusklass A alkomeeter on täpseim käsialkomeeter, mille maksimaalne lubatud mõõteviga on 3-5%. Sellise alkomeetri hinnad algavad 240st eurost.²⁰⁸ Täpsusklass B alkomeetrite maksimaalne lubatud viga oma kalibreerimispunktis on 6-10%. Sellise alkomeetri hinnad algavad 119st eurost.²⁰⁹ Täpsusklass C alkomeetrite maksimaalne lubatud viga kalibreerimispunktis on 10-13% ning hinnad algavad 69st eurost, kuigi olemas on ka ühekordseid alkotestreid, mille hind on 5 eurot kahe tüki eest.²¹⁰ Täpsusklass A ja B alkomeetrite hinnad on üsna kõrged ning seda omale iga inimene lubada ei saa. Isegi kui C klass on rohkem kättesaadav, on sellel ka suurem tõenäosus eksida, seega sellest suurt abi ei ole.

Kuigi praegune olukord on sõiduki joobeseisundis juhtimise osas pigem halb, usub töö autor, et ühiskonnale õige signaali saatmine aitab seda parandada. Autor avaldab lootust, et juhid leiavad endas selle vastutuse ning hoolivuse nii enda kui kaasliiklejate elu, tervise ja vara osas.

---

²⁰⁸ Rovico OÜ. Alkomeetrid tavakasutuseks. Täpsusklass A. - <https://alkomeeter.com/tootekategooria/alkomeetrid-tavakasutuseks/tapsusklass-a/> (20.04.2023).

²⁰⁹ Rovico OÜ. Alkomeetrid tavakasutuseks. Täpsusklass B. - <https://alkomeeter.com/tootekategooria/alkomeetrid-tavakasutuseks/tapsusklass-b/> (20.04.2023).

²¹⁰ Rovico OÜ. Alkomeetrid tavakasutuseks. Täpsusklass C. - <https://alkomeeter.com/tootekategooria/alkomeetrid-tavakasutuseks/tapsusklass-c/> (20.04.2023).

THE EFFECT OF A SUSPENDED SENTENCE ON THE LEGAL BEHAVIOUR OF PERSONS DRIVING A VEHICLE WHILE INTOXICATED ON THE EXAMPLE OF ANALYSIS OF COURT FILES OF PÄRNU COUNTY COURT

The probation institute shall comprise the sentence and its understanding and its execution. Since its introduction, the institute has been seen as an effective measure to combat crime, the correct implementation of which has a major educational and deterrent effect on convicted offenders. The Estonian penal system sees probation as an alternative to imprisonment, primarily aimed at avoiding the application of real imprisonment because of its harmful effects. It is believed that since imprisonment has a devastating effect on the personality as a whole it should rather be avoided. Thus, it has been found that suspended sentences individualise sentences, but are not an independent form of punishment. This means that release on parole is rather a measure to prevent the most serious interference with a person's legal status, or deprivation of liberty, but does not mean that the person is free from punishment. In other words, this institute gives a person the opportunity to improve and change – let's call it “giving support to another in return for support from him” – a situation where a convicted offender is released from serving a real sentence, but in return, he/she is expected to act by the law.

Although from a legal point of view, release on parole is an institute that provides an opportunity to improve and educate the offender, according to public opinion this is not the case. Public opinion does not support the use of the institute and considers it something that will help the offender escape more easily. According to public opinion, the institute describes a situation that only looks beautiful and real on paper but does not improve or educate the culprit in any way if the latter is not responsible for his or her actions. In addition to the above, it is found that the institute has not fulfilled its objectives, considering the number of persons who are caught intoxicated every day. As suspended sentences are often imposed for driving under the influence of intoxication, the impact of such sentences on the legal behaviour of persons driving under the influence of intoxication was examined in the framework of this master's thesis. For legal behaviour, consideration was given to the possibility for a person to behave in a law-abiding or unlawful manner in the future, and in the context of driving a vehicle while intoxicated.

The master's thesis aimed to find out whether the conditional release of drunk drivers from punishment has been effective in terms of the recidivism of the act. To meet the objective, the

author analysed the 2020-2022 court files of the Pärnu County Court in connection with § 424 of the Penal Code, which deals with driving in an intoxicated state. To meet the objective of the master's thesis, the author set a separate goal in the analysis of court files – to find out whether the conditionally sentenced drunk drivers have committed a similar offence after receiving the punishment or not, and whether the probation institute has fulfilled its task of improving and educating the offender. In addition to the above, the author set the goal of finding out how seriously drunk driving of a motor vehicle and its punishability are taken. The author also wished to find an answer to the question of whether the use of the institute in imposing a punishment has been a helpful measure in combating crime, or whether it is rather a tool that gives the offender more courage in committing a crime.

Based on the above, the author assessed the circumstances characterising the person, the crime, and the punishment in the court files.

The following hypotheses were set out when preparing his thesis: 1) the probation institute will improve the offender and 2) the probation institute will help prevent new crimes of the same type.

As a result of examining the hypotheses, it can be assumed that the first hypothesis was partially confirmed. Conduct control based on § 75 (1) of the PC was imposed on persons on a total of 98 occasions. Also, depending on the circumstances of the commission of the criminal offence and the identity of the offender, the obligations provided for in § 75 (2) of the PC were imposed on the persons. The study showed that the probation supervisor prepared an extraordinary report for the court on 36 occasions, whereas for some individuals repeatedly. The most common reason for the extraordinary report was a failure to perform the obligations set out in § 75 (2) of the PC. However, it should be noted that the extraordinary report was prepared for the court only after repeated written warnings had been issued. Although the number of extraordinary reports is not large (which could in itself prove the validity of the hypothesis), the author of the work cannot consider that the institute has fully fulfilled its mission. The author of the master's thesis is of the opinion that the probationary period is violated more than it should and could be. The number of extraordinary reports does not give a precise picture – it is important to consider each violation separately. This means that although the number of extraordinary reports was 36, the number of violations was higher (because before preparing and submitting the extraordinary report to the court, the probation supervisor issued prior written warnings). Thus, even though the persons under investigation

did not commit offences of the same type, the probationary period was still violated to one degree or another, which shows that the probation institute has only performed its task to half extent. The latter is also partially confirmed by a retrospective study of recidivism (the following text), which revealed that 66 persons have also been punished for a criminal offence provided for in § 424 of the Penal Code earlier. This shows that persons who had previously committed the same act and were paroled have not improved.

A retrospective study of recidivism (previous punishments of persons under § 424 of the Penal Code) revealed that 66 or 26% of the total number of persons under investigation had previously been punished under § 424 of the Penal Code. However, the author also took into account the extinguished punishments when they were still accessible. The data showed that some of the persons had previously been punished under subsection 424 (1) of the Penal Code, while the vast majority had already been punished repeatedly based on this provision – all of them having been conditionally released from punishment. The recidivism follow-up study concerned data on whether or not conditionally sentenced drunk drivers who were punished during this period (2020-2022) had committed a similar type of offence after receiving the punishment. In only two cases during the period under investigation, the persons concerned committed an offence of the same kind only after they had just been penalised under the same provision. In the case of the first person, four months elapsed between the sentences. In the case of the first act, the court imposed a punishment of 10 months of imprisonment, which was replaced by a community service order, and in the case of the second act, the court imposed a punishment of 1 year of imprisonment, which was increased by the unserved part of the first sentence imposed, to 1 year, 7 months and 5 days of imprisonment, which the person had to serve. In the case of the other person, only one month remained between the decisions. The result of the first act was six months of imprisonment, which was not suspended based on § 73 (1) and (3) of the PC (probation period of one year and six months), and for the second act, the court imposed one year of imprisonment, which was increased by the unserved part of the first sentence imposed, imposing a combined punishment of one year, five months and 27 days of imprisonment, which was replaced by a community service order.

Based on the foregoing, it can be concluded that the second hypothesis of the work was also partially confirmed. Partly because, based on the results of the recidivism study, 66 persons had previously been punished based on § 424 of the Penal Code. This means that for these people the suspended sentence/probation has not helped prevent a new offence of the same

kind from being committed. At the same time, during the period under investigation, two persons again committed an act of drunk driving within a short period after receiving a sentence (which further confirms that the conditional sentence/probation has not helped to prevent the commission of a crime of the same type).

As mentioned above, the master's thesis aimed to find out whether putting drunk drivers on probation has been effective in terms of the recidivism of the act. Based on the results of a retrospective study of recidivism, it can be concluded that the conditional release of drunk drivers has been effective in terms of the recidivism of the act. This is because the percentage of the previous conviction under § 424 of the PC is not large enough to deny the effect of probation in terms of the recidivism of the act. In a specific case, all persons previously penalised under that paragraph represent only a quarter of the total number of persons under investigation. Based on the results of the recidivism follow-up study, it can also be considered that the conditional release has been effective in terms of the recidivism of the act: in only two cases did the person commit an offence of the same type having only just been punished based on the same provision. Two persons do not give reason to doubt the effectiveness of the conditional release. At the same time, it should be noted that since the author also studied the most recent year (2022), the effect of conditional sentences on these persons in terms of recidivism cannot yet be fully assessed, i.e. in the case of these persons, recidivism has been assessed primarily in the course of a retrospective study, because data on it (previously punished based on § 424 of the Penal Code) were accessible, but it is still early for a subsequent recidivism study - this can be done, for example, next year.

The author concludes that the use of the institute in imposing punishment has not been the best aid in the fight against crime, as its impact is more modest than expected. The author reached the above conclusion by evaluating the traffic crime statistics and the reasons for persons driving while intoxicated, in conjunction. Traffic crime statistics show that drunk driving has not decreased over the years and the level remains fairly stable. However, reading the reasons given by the persons painted a picture of great indifference to the commission of the act in question, i.e., the reasons given by the persons for driving a vehicle in a state of intoxication were extremely irrelevant. According to the author, the institute of probation is one of the reasons why individuals take the commission of an act less seriously, as the offenders have the knowledge that in the event of receiving a conditional sentence, the punishment does not actually have to be served and it will likely be easily escaped, even in

the case of violations during the probationary period, they may repeatedly receive new opportunities.

The author of the master's thesis believes that the biggest problem is the attitude of persons towards the act and its consequence (punishment). Offenders are rather indifferent to the commission of the act, which is expressed in their extremely insignificant reasons for starting to drive a vehicle in a state of intoxication. Persons' insignificant reasons for driving while intoxicated have outweighed the lives and health of their fellow road users, as well as their own, which is grossly irresponsible and shows a poor attitude towards the act and its consequences. Although the institute of conditional sentence/probation has so far been considered a very good tool in combating crime, it also has its weaknesses, according to the author: first and foremost, the offenders' often skewed perception, just as conditional punishment is not a punishment, thus creating the possibility of impunity.

The author suggests that the bases for the application of the institute should be reviewed. The court should reduce its discretion and define the specific cases and circumstances based on which a person should be put on probation (for example, a specific level of intoxication). The expediency of serving a sentence cannot be a weight in probation. Any act of drunk driving is extremely dangerous and cannot be diminished. A clear signal must be sent to society that the act is reprehensible and the punishment commensurate with it. Protecting criminals and giving them repeated opportunities does not send out that signal. Indifference to punishment is also shown by the fact that the share of drunk driving acts is rather uniform over the years.

Based on the master's thesis regarding the conclusion that the commission of the crime provided for in § 424 of the PC is rather uniform over the years, therefore it can be said that the only proposal is to go more severe with the punishments. In principle, this proposal coincides with the previous proposal made by the author. Drunk drivers must be treated more harshly and their putting on probation must be considered with good reason. Since alcohol is one of the culprits of drunk driving, limiting its availability should also be considered. By this, the author does not mean the disappearance of alcohol from stalls and the prohibition of alcohol consumption, but rather, for example, the raising of prices or its even shorter availability in stores. The sale of alcoholic beverages at petrol stations should be stopped. Alcohol has become too big a part of life for Estonians, and this is a problem given the large number of crimes committed as well as the life and health of people. As for drugs, their

availability is limited. Somewhere and through someone these drugs are getting into our country, so the only proposal here is to exercise even more control.

Concerning the fact that people drive without the right to drive (yet in a state of intoxication), the author cannot give any good proposal. The main work in this regard must be carried out by the appropriate officials in the course of continuous checks. However, they also have other responsibilities and are often helpless and short of manpower. However, one possibility seen by the author is that the sale of vehicles to persons who do not have the right to drive in the relevant category should be restricted in some way. Proposal and execution are problematic, of course, as such a transaction does not currently have a definite form according to law, so control is almost impossible. At the same time, the vehicle must be registered and the change of ownership made at the time of purchase, as well as a certificate of the transfer of ownership must be submitted to the Road Administration – that is, in the course of these points, the respective persons could verify the existence of the right to drive of the respective category of persons, which may or may not prevent persons without a driving licence from driving. For example, an alcohol interlock installed in cars (in use in Finland and Sweden, for example) would help against driving in a state of intoxication, which prevents a driver who is either intoxicated or has residual symptoms from starting the engine. What is important here is the accessibility of the measure to all people, that is, the price should be affordable.

Concerning the fact that the perpetrators of the crime in question are not able to assess their state of health independently to an adequate degree, the author of the work considers that there is a solution: it must be made easier for people to have access to a Breathalyser or some other means so that they can control their intoxication. At present, the price of such items is too expensive for individuals. The website of the largest seller of Breathalysers in Estonia shows that the accuracy class A Breathalyser is the most accurate hand-held Breathalyzer with a maximum permissible measurement error of 3-5%. Prices for such a Breathalyzer start from 240 euros.²¹¹ The maximum permissible error of the accuracy class B Breathalysers at their calibration point is 6-10%. Prices for such a Breathalyzer start from 119 euros.²¹² The maximum permissible error of precision Class C Breathalyzers at the calibration point is 10-13% and prices start from 69 euros, although there are also disposable alcohol testers with a

---

²¹¹Rovico OÜ. Breathalyzers for normal use. Accuracy class A. - <https://alkomeeter.com/product/category/alkometrid-tavakutusuks/tapsusklass-a/> (20.04.2023).

²¹²Rovico OÜ. Breathalyzers for normal use. Accuracy class B. - <https://alkomeeter.com/product/category/alkometrid-tavakutusuks/tapsusklass-b/> (20.04.2023).

price of 5 euros for two pieces.²¹³ The prices of precision Class A and B breathalysers are quite high and not everyone can afford this. Even if Class C is more accessible, it is more likely to be mistaken, so it is not much help.

Although the current situation is rather bad when it comes to driving while intoxicated, the author believes that sending the right signal to society will help improve it. The author hopes that drivers will find this responsibility and care for their own life, health, and property as well as that of their fellow road users.

---

²¹³Rovico OÜ. Breathalyzers for normal use. Accuracy class C. - <https://alkomeeter.com/product-category/alkometers-usual-use/tapsusclass-c/> (20.04.2023).

KASUTATUD MATERJALIDE LOETELU

Kirjandus

1. Ahven A., Salla, J., Vahtrus, S. Retsidiivsus Eestis. Justiitsministeerium. Tallinn: 2010. - https://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/retsidiivsus_eestis_justiitsministeerium_2010.pdf (24.04.2023).
2. Ahven, A., Tüllinen, K. Joobes sõidukijuhtimise analüüs: karistuspraktika ja selle mõju süüdlaste hilisemale retsidiivsusele. Kriminaalpoliitika lühianalüüs Nr 9/2022. Justiitsministeerium. - https://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/analus_kars_ss_424_karistuspraktikast.pdf (22.04.2023)
3. Drugs, Brains, and Behavior: The Science of Addiction. - National Institute on Drug Abuse 2020. - <https://nida.nih.gov/sites/default/files/soa.pdf> (26.02.2023).
4. Eesti kohtud. Kohtusse pöördujale. Kriminaalmenetlus. - <https://www.kohus.ee/kohtusse-poordujale/kriminaalmenetlus> (16.04.2023).
5. Ginter, J., Kruusamäe M., Sootak, J. Eesti karistuspoliitika: vabadusekaotuslikud karistused. Üleminek totalitaarriiklikust karistusõigusest õigusriiklikku karistusõigusesse. Tallinn: Juura 2004.
6. Jescheck, H-H. Lehrbuch des Strafrechts. Allgemeiner Teil. Berlin, 1988. (viidatud Sootak, J. Tingimisi vabadusekaotus. – Eesti kriminaalõiguse arenguteedest. Artiklite kogumik. Koost. J. Sootak, Tartu 1997, lk 75).
7. Judicial Council of California Criminal Jury Instructions (CALCRIM 2022). Series 100-1800. - https://www.courts.ca.gov/partners/documents/calcrim_2022_edition.pdf (09.04.2023).
8. Justiitsministeerium. Kuritegevus Eestis 2020. Liikluskuriteod. - <https://www.kriminaalpoliitika.ee/kuritegevus2020/liikluskuriteod> (20.04.2023).
9. Justiitsministeerium. Kuritegevus Eestis 2021. Liikluskuriteod. - https://www.kriminaalpoliitika.ee/kuritegevus2021/liikluskuriteod_page.html (20.04.2023).
10. Justiitsministeerium. Kuritegevus Eestis 2022. Liikluskuriteod. - <https://www.kriminaalpoliitika.ee/kuritegevus2022/liikluskuriteod/> (20.04.2023).
11. Justiitsministeerium. Kuritegevus Eestis 2022. Retsidiivsus. - <https://www.kriminaalpoliitika.ee/kuritegevus2022/retsidiivsus/> (23.04.2023).

12. Karistusseadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu. 554 SE seletuskiri. - <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/78433b29-8b2f-4281-a582-0efb9631e2ad/karistusseadustiku-muutmise-ja-sellega-seonduvalt-teiste-seaduste-muutmise-seadus> (13.03.2023).
13. Leder, H.-C. Freiheitsentziehende Sanktionen und alternative Perspektiven. – Behandlungsvollzug – Evolutionäre Zwischenstufe oder historische Sackgasse. Frankfurt/M, 1987. (viidatud: Sootak, J. Vabadusekaotuse alternatiivid – erand või reegel? – Eesti Jurist 1994, nr 5, lk 11).
14. Liiklusseaduse ja karistusseadustiku ning nendega seonduvate seaduste muutmise seaduse eelnõu. 179 SE seletuskiri. - <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/acf423dc-cbee-1257-0f3d-b725f8477ccb/liiklusseaduse-ja-karistusseadustiku-ning-nendega-seonduvate--seaduste-muutmise-seadus> (13.03.2023).
15. Liiva, T. Sõna „tingimisi“ kuulevad roolijoodikud üha harvem“. – Prokuratuuri aastaraamat 2017. - <https://www.prokuratuur.ee/et/sona-tingimisi-kuulevad-roolijoodikud-uha-harvem> (22.04.2023).
16. Liszt, F. Die Kriminalität der Jugendlichen. – Strafrechtliche Aufsätze und Vorträge. Berlin, 1905. Bd. 2. (viidatud: Sootak, J. Vabadusekaotuse alternatiivid – erand või reegel? – Eesti Jurist 1994, nr 5, lk 11).
17. Ministry of Justice. Transforming Rehabilitation: a summary of evidence on reducing reoffending (second edition). United Kingdom 2014. - https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/305319/transforming-rehabilitation-evidence-summary-2nd-edition.pdf (23.04.2023).
18. Rebane, I. Eesti NVS Kriminaalkoodeks. Komm vlj. Tallinn: Eesti Raamat 1980.
19. Saarmann, K., Matto, K. Kriminaalseadustik. Komm vlj. Tallinn: Autorite Kirjastus 1937.
20. Sootak, J. Karistusõigus. Üldosa. Tallinn: Juura 2018.
21. Sootak, J. Kriminaalpoliitika. Tallinn: Juura 2015.
22. Sootak, J., Pikamäe, P. Karistusseadustik. Komm vlj. 5.vlj. Tallinn: Juura 2021.
23. Sootak, J., Pikamäe, P. Kriminaaltäitevõigus. Tallinn: ILO 2001.
24. Sootak, J., Pikamäe, P., Kiris, R. Sanktsiooniõigus. Tallinn: Juura 2017.
25. Tervise Arengu Instituut. Amfetamiin. - <https://www.narko.ee/ained/amfetamiin/> (17.04.2023).

26. Tervise Arengu Instituut. Narkootikumide mõju organismile. - <https://www.narko.ee/narkootikumide-moju-kehale/> (22.04.2023).
27. Transpordiamet, Politsei- ja Piirivalveamet. Liiklusaasta ülevaade 2021. - <https://www.transpordiamet.ee/liiklusaasta-2021> (19.03.2023).
28. Veiser, M-L. Eesti kriminaalõiguse üldosa reform kahekümnendal sajandil võrdleva analüüsi peeglis. Tartu: Halo Kirjastus 2006.

Artiklid

29. Eisner, A., Gorin, D. Intoxication defense. Voluntary & Involuntary Intoxication defense. Review of using intoxication as a defense Under criminal law. - <https://www.egattorneys.com/intoxication-as-a-defense> (09.04.2023).
30. Haque, Q., Cumming, I. Intoxication and legal defences. - Advances in Psychiatric Treatment 2003/9. - <https://www.cambridge.org/core/services/aop-cambridge-core/content/view/17F20880C9768805606794D92EA83A22/S1355514600000262a.pdf/intoxication-and-legal-defences.pdf> (30.03.2023).
31. Lackner, K. Die Strafaussetzung zur Bewährung und die bedingte Entlassung. – Juristenzeitung, 1953, nr. 14/15. (viidatud: Sootak, J. Tingimisi vabadusekaotus. – Eesti kriminaalõiguse arenguteedest. Artiklite kogumik. Koost. J. Sootak. Tartu 1997, lk 72).
32. Offrede, T. jt. The Impact of Alcohol on L1 versus L2. – Language and Speech 2021/64, No 3. - <https://journals-sagepub.com.ezproxy.utlib.ut.ee/doi/epub/10.1177/0023830920953169> (19.03.2023).
33. Sootak, J. Tingimisi vabadusekaotus. – Eesti kriminaalõiguse arenguteedest. Artiklite kogumik. Koost. J. Sootak. Tartu 1997.
34. Tandon, P. Intoxication as a General defence (Section 85 and 86 of IPC). Jus Corpus Law Journal 2022/2, No 4. - https://heinonline-org.ezproxy.utlib.ut.ee/HOL/Page?public=true&handle=hein.journals/juscrp2&div=662&start_page=1095&collection=journals&set_as_cursor=0&men_tab=srchresults (26.03.2023).
35. Warner, K., Spiranovic, C. Jurors' views of suspended sentences. – Australian & New Zealand Journal of Criminology 2014/1, No 47.
36. Watney, M. Voluntary intoxication as a criminal defence: legal principle or public policy? Journal of South African Law 2017/3. - <https://heinonline-org.ezproxy.utlib.ut.ee/HOL/Page?public=true&handle=hein.journals/jsouaf12017&di>

[v=47&start_page=547&collection=journals&set_as_cursor=0&men_tab=srchresults](#)
(28.03.2023).

37. Wester, A. jt. Effects of alcohol on attention orienting and dual-task performance during stimulated driving: An event-related potential study. – Journal of Psychopharmacology 2010/24, No 9. - <https://journals-sagepub-com.ezproxy.utlib.ut.ee/doi/epdf/10.1177/0269881109348168> (19.03.2023).
38. Wilson, D. Experience with Drugs and Driving in Queensland, Australia. Medicine, Science and the Law 1985/25, No 1.

Normatiivmaterjalid

39. Alkoholiseadus. - RT I, 04.01.2021, 6.
40. Eesti NSV Kriminaalkoodeks: ametlik tekst muudatuste ja täiendustega seisuga 1. juuni 1990. Tallinn: Olion 1990.
41. Eesti Vabariigi haridusseadus. - RT I, 15.03.2022, 4.
42. Joobeseisundi tuvastamise ja joobeastme määramise ning joobeastme määramise otsuse vaidlustamise kord. - RT I 2001, 35, 196.
43. Karistusseadustik. - RT I 2002, 86, 504.
44. Karistusseadustik. - RT I, 28.04.2022, 27.
45. Karistusseadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seadus (suhtumise karmistamine sõiduki joobes juhtimisse). - RT I, 07.07.2017, 1.
46. Korrakaitseadus. - RT I, 06.08.2022, 16.
47. Kriminaalhooldusseadus. - RT I, 06.08.2022, 24.
48. Kriminaalmenetluse seadustik. - RT I, 11.03.2023, 24.
49. Liiklusseadus. - RT I, 20.06.2022, 70.
50. Narkootiliste ja psühhotroopsete ainete nimekirjad ning nende ainete meditsiinilisel ja teaduslikul eesmärgil käitlemine. - RT I, 29.12.2022, 5.
51. Narkootiliste ja psühhotroopsete ainete ning nende lähteainete seadus. - RT I, 06.08.2022, 28.
52. Saarmann, K., Matto, K. Kriminaalseadustik koos maksmapanemise seadusega ja distsiplinaarseadustik. Tallinn: Autorite Kirjastus 1934.
53. Seadus tingimisi süüdlaseksmõistmise kohta. – Riigi Teataja 1920, nr 119/120. - <https://dea.digar.ee/cgi-bin/dea?a=d&d=AKriigiteataja19200816.2.3&e=-----et-25--1--txt-txIN%7ctxTI%7ctxAU%7ctxTA-----> (15.09.2022).

54. The Indian Penal Code. Act no 45 of 1860. -
<https://www.indiacode.nic.in/bitstream/123456789/2263/1/A1860-45.pdf>
(27.03.2023).
55. The Penal Code of California. -
https://leginfo.legislature.ca.gov/faces/codes_displayText.xhtml?lawCode=PEN&division=&title=1.&part=1.&chapter=&article= (09.04.2023).
56. Toiduseadus. - RT I, 17.11.2021, 20.
57. VNFSV kriminaalkodeks: muudatustega kuni 15. novembrini 1940. ENSV Kohtu rahvakomissariaat. Tallinn: Riigi Trükikoda 1940.

Kohtupraktika

58. RKKKm 1-17-11509.
59. RKKKm 1-20-2476.
60. RKKKm 4-19-1178.
61. RKKKo 1-17-689/29.
62. RKKKo 1-20-1301.
63. RKKKo 3-1-1-116-12.
64. RKKKo 3-1-1-118-09.
65. RKKKo 3-1-1-13-08.
66. RKKKo 3-1-1-14-06.
67. RKKKo 3-1-1-28-08.
68. RKKKo 3-1-1-40-04.
69. RKKKo 3-1-1-41-04.
70. RKKKo 3-1-1-49-09.
71. RKKKo 3-1-1-61-13.
72. RKKKo 3-1-1-82-12.
73. RKKKo 3-1-1-99-06.
74. RKKKo 4-19-447.
75. RKÜKo 3-1-1-37-07.

LISA 1. ANALÜÜSI ALUSEKS OLNUD KRIMINAALASJADE NIMEKIRI

Nimekirjas on toodud kohtuasjade numbrid, millega töö autor tutvus ja mis on käesoleva magistritöö analüüsitavaks materjaliks.

1-22-3442	1-22-2698	1-22-148
1-22-7775	1-22-5885	1-22-2342
1-22-7645	1-22-5063	1-22-4424
1-22-7330	1-22-5028	1-22-4784
1-22-7102	1-22-5008	1-22-4761
1-22-6662	1-22-780	1-22-4727
1-22-5426	1-22-713	1-22-7346
1-22-7028	1-22-712	1-22-3060
1-22-7022	1-22-2840	1-22-3031
1-22-5462	1-22-7659	1-22-3017
1-22-5488	1-22-5581	1-22-3688
1-22-3633	1-22-5598	1-22-3625
1-22-6055	1-22-2360	1-22-5965
1-22-6219	1-22-2059	1-22-4348
1-22-6056	1-22-2158	1-22-14
1-22-6889	1-22-1362	1-22-6899
1-22-6667	1-22-490	1-22-2960
1-22-4844	1-22-2894	1-22-249
1-22-1530	1-22-2839	1-22-254
1-22-1451	1-22-7140	1-22-2935
1-22-1197	1-22-3865	1-22-5825
1-22-1976	1-22-3157	1-22-144
1-22-1969	1-22-3144	1-22-4180

1-22-1762	1-21-6384	1-21-1645
1-22-4780	1-21-6807	1-21-1758
1-22-5935	1-21-6036	1-21-1867
1-22-2865	1-21-6441	1-21-1933
1-22-246	1-21-6396	1-21-1932
1-22-5301	1-21-6015	1-21-1636
1-22-4490	1-21-5710	1-21-1488
1-21-8264	1-21-5247	1-21-1509
1-21-8967	1-21-5727	1-21-1594
1-21-8887	1-21-5234	1-21-1125
1-21-8857	1-21-5754	1-21-1124
1-21-8645	1-21-5349	1-21-2297
1-21-8150	1-21-5346	1-21-2629
1-21-8436	1-21-5271	1-21-2521
1-21-8620	1-22-5202	1-21-2522
1-21-8577	1-22-4466	1-21-3366
1-21-8336	1-22-4443	1-21-3214
1-21-8599	1-21-1028	1-21-2489
1-21-8097	1-21-352	1-21-2976
1-21-8047	1-21-261	1-21-3486
1-21-7659	1-21-463	1-21-3605
1-21-7660	1-21-497	1-21-3660
1-21-7397	1-21-146	1-21-3037
1-21-6743	1-21-2112	1-21-4487
1-21-7215	1-21-2089	1-21-4321
1-21-6527	1-21-2033	1-21-4169
1-21-6928	1-21-2006	1-21-4136

1-21-4097	1-20-1843	1-20-2275
1-21-4644	1-20-1690	1-20-6249
1-21-4548	1-20-1901	1-20-6248
1-21-4578	1-20-2073	1-20-6189
1-21-4647	1-20-2196	1-20-6123
1-21-2201	1-20-2277	1-20-6062
1-21-4106	1-20-2372	1-20-5536
1-21-4914	1-20-2371	1-20-5537
1-21-4965	1-20-2427	1-20-5370
1-20-9035	1-20-2629	1-20-5456
1-19-9897	1-20-2731	1-20-4804
1-19-9992	1-20-3042	1-20-4892
1-20-995	1-20-3118	1-20-7639
1-20-10	1-20-1671	1-20-7517
1-20-44	1-20-3273	1-20-7634
1-20-521	1-20-3234	1-20-7689
1-20-739	1-20-3233	1-20-7400
1-20-769	1-20-3085	1-20-7326
1-20-1085	1-20-3653	1-20-7266
1-20-1178	1-20-4190	1-20-7077
1-20-1182	1-20-105	1-20-6732
1-20-937	1-20-4796	1-20-6513
1-20-1279	1-20-4692	1-20-6567
1-20-1359	1-20-4604	1-20-6382
1-20-936	1-20-4796	1-20-6348
1-20-929	1-20-5247	1-20-8852
1-20-1433	1-20-4069	1-20-8631

1-20-8224

1-20-7844

1-20-9024

1-20-8262

1-20-7885

1-20-9040

1-20-8284

1-20-9533

1-20-9199

1-20-8203

1-20-9519

1-20-8925

1-20-8147

1-20-9430

1-20-8965

1-20-7954

1-20-9325

1-20-8982

1-20-7970

1-20-9359

1-20-7971

1-20-9249